serie nouă • anul II • nr. 27 • 16-31 octombrie 2003 • 10.000 lei

TRIBUNA

revistă de cultură

Apare sub egida Consiliului Judeţean Cluj

Premiul Nobel pentru literatură
J.M. Coetzee

Stampe de sărbătoare pentru Negoiţă Irimie
Mircea Muthu

Proză de
Radu Ţuculescu

Plastică mică de Nicolae Procopan

TRIBUNA

Director fondator:
ION SLAVICI (1884)

Revista apare bilunar, cu sprijinul Centrului de Studii Transilvane Cluj şi al Ministerului Culturii şi Cultelor .

CONSILIUL CONSULTATIV AL REDACŢIEI TRIBUNA

DIANA ADAMEK
MIHAI BĂRBULESCU
MIRCEA BORCILĂ
AUREL CODOBAN
VICTOR R. CONSTANTINESCU
ION CRISTOFOR
CĂLIN FELEZEU
MONICA GHEŢ
ION MUREŞAN
MIRCEA MUTHU
ICAN-AUREL POP
ION POP
PAVEL PUŞCAŞ
IOAN SBÂRCIU
ALEXANDRU VLAD

REDACŢIA

I. MAXIM DANCIU
(redactor-şef)

OVIDIU PETCA
(secretar tehnic de redacţie)

IOAN-PAVEL AZAP
CLAUDIU GROZA
ŞTEFAN MANASIA
OANA PUGHINEANU

NICOLAE SUCALĂ-CUC
AURICA TOTHĂZAN

Tehnoredactare:
EDITH FOGARASI

Redacţia şi administraţia:
3400 Cluj, Str. Universităţii nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: cst@easynet.ro

ISSN 1223-8546

*o*pinii

Noua Constituţie a României

■ *jurist Ion Ghercioiu*

Legislaţia franceză a fost dintotdeauna izvorul de inspiraţie în redactarea Constituţiei şi a altor acte normative din România. Ceea ce se petrece însă în acest moment în ţara noastră are o semnificaţie aparte; suntem membru cu drepturi depline în Consiliul Europei, am fost invitaţi să facem parte din NATO şi Uniunea Europeană. Aceste lucruri au determinat transformări în structura economică şi socială a ţării. Este în fond vorba de adaptarea legislaţiei româneşti la legislaţia europeană, capul de afiş în această privinţă fiind Constituţia, care nu mai poate rămâne în structurile adoptate după Revoluţia din Decembrie 1989. Este evident faptul că ceva s-a schimbat în România, dar nu în măsura în care putem fi primiţi în Uniunea Europeană. Există rămâneri în urmă în ce priveşte reforma în justiţie, garantarea dreptului de proprietate, a drepturilor omului, a democraţiei în general. Constituţia votată de Parlamentul României şi care va fi supusă Referendumului din 18-19 octombrie 2003 vizează tocmai aceste modificări. Aşadar, dreptul de proprietate este nu numai asigurat ci şi garantat, adică atribuirea dreptului de proprietate trebuie să fie sigură, neechivocă, în afara oricărei interpretări arbitrare, să dispară celebra formulă caragialiană... nu pot garanta cu nimic...

În justiţie lucrurile au trenat continuu, nepunându-se în practică principii elementare de drept: prelungirea arestărilor preventive s-a făcut în mod defectuos, neexistând un punct de vedere unitar. Noua Constituţie elimină aceste controverse şi consacră principiul potrivit căruia procurorul poate aresta pe învinuit timp de 3 zile, după care prelungirea o face judecătorul, în condiţiile în care procurorul prezintă elemente noi cu privire la învinuirile ce se aduc infractorului. Aceste prevederi dau bătaie de cap procurorului care în termen foarte scurt este obligat să strângă şi alte dovezi care să întărească învinuirea.

Justiţia este a treia putere în stat şi nimeni nu are dreptul să se amestece în treburile sale interne. Se va pune capăt, prin noua Constituţie, tergiversărilor, amânărilor, întârzierilor în judecarea proceselor. Stabilirea unor termene înlăuntrul cărora să se efectueze urmărirea penală şi judecarea unor cauze va avea drept efect rezolvarea operativă a cauzelor cu garantarea efectului de reinserţie socială. Prelungirea nejustificată a soluţionării unor dosare, depăşirea exagerată a termenelor stabilite pentru adoptarea unor soluţii au amplificat neîncrederea opiniei publice în justiţie. Nu trebuie omis nici faptul că o sursă principală de corupţie este dată de interpretarea arbitrară a dispoziţiilor legale pe fondul acestor disfuncţionalităţi. Tragerea la răspundere penală a unor persoane după trecerea unui timp îndelungat de la data săvârşirii infracţiunii diminuează considerabil efectul educativ al actului de justiţie. Magistratul care cu intenţie pronunţă hotărâri ilegale sau comite erori judiciare repetate din culpă, poate fi acţionat în justiţie pentru acoperirea prejudiciilor.

Sunt prevăzute modificări esenţiale şi în ce priveşte funcţionarea legislativă a celor două Camere, care constituia de fapt un obstacol în bunul mers al activităţii legislative. S-a restrâns pe de altă parte dreptul parlamentarilor avocaţi de a pleda în procesele de corupţie sau spălare de bani. Constituţia ce va fi supusă Referendumului din 18-19 octombrie 2003 extinde considerabil drepturile minorităţilor, care pot folosi în justiţie limba maternă, prin interpret. În condiţiile în care armata română traversează o perioadă de profunde transformări calitative, serviciul militar nu mai este obligatoriu. Va exista o armată de specialişti, bine dotată tehnic şi logistic, care să întrunească cerinţele de interoperativitate.

Noua Constituţie a României asigură stabilitate socială, face funcţionale instituţiile statului de drept, asigură drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor. Referendumul din 18-19 octombrie 2003 este un act civic de importanţă primordială, pentru că votând această Constituţie, votăm pentru primirea noastră în Uniunea Europeană, pentru democraţie, pentru ridicarea gradului de civilizaţie şi cultură al poporului român. ■

*b*our

Vugil Salanţiu — *Înserare*

Caravelele lui Antunes s-au oprit la Neptun

■ *Alexandru Vlad*

Într-un peisaj în care totul pare a se nărui imediat după ce a început, sau uneori chiar înainte de a începe, iată că o inițiativă a Uniunii Scriitorilor începe să capete cheag. E vorba de „Zilele și nopțile de literatură de la Neptun", ediția a doua. Cu puțin noroc, plajele și faleze de la Neptun sunt frumoase la mijlocul lui septembrie. Zilele sunt luminoase și deja pustii, nopțile puțin reci și cutreierate de pale subțiri de vânt. Pe gustul unora, care refuză aglomerația și căldurile toride. Sau care doresc ca prezența lor să nu anime prea mult spiritele.

Dar să ne întoarcem la literatură. Acest festival, cum îi spun organizatorii, constă dintr-un colocviu tematic (anul acesta tema a fost „Eu, celălalt") și dintr-un recital de poezie, ambele întinzându-se cam pe trei zile. Colocviul este diurn, recitalul este nocturn. Pe aleile părăsite de vilegiaturiști, prin labirintul vegetal dintre vilele închise, puteai vedea acum celebrități care se recunoșteau între ele după mapa colorată, încercând pe cât posibil să respecte programul. O atmosferă degajată în care bănuiesc că s-au avut în vedere și momentele în care oameni care abia s-au cunoscut caută un loc în care să poată bea o cafea. Așa se fac contacte, se schimbă adrese, un poet își găsește traducătorul ideal.

În sala hotelului „Ambasador" s-a concentrat la un moment dat o cotă de inteligență și talent care nu putea să nu te impresioneze. S-au perindat pe la microfon vorbitori de franceză, engleză, italiană, portugheză și română, un adevărat turn Babel ale cărui ițe au trebuit să le descâlcească traducătoarele cu căști la urechi, poate cele mai încercate ființe din tot festivalul.

Trebuie să recunosc că tema a fost bine aleasă și sibilinic formulată. Eu, celălalt. Rimbaud spusese: eu sunt un altul, Graves mărturisea că atunci când scrie „cineva" i se uită peste umăr. Traducătorii nu mai știu care este „eu" și care este „celălalt" – sau devin ei unul și același în actul traducerii? Contribuțiile s-au constituit de la sine oarecum pe trei etaje. Amos Oz (și nu numai el, ci toți cei care aparțineau Orientului Apropiat, din zonele nefericite de conflict) a demontat mecanismul construirii inamicului, al satanizării celuilalt, al transformării lui în opusul tău, al caricaturizării lui. Ne-a spus cum trebuie tămăduit un fanatic. António Lobo Antunes, care a fost și medic pe frontul din Angola, a avut și el de făcut o mărturisire în acest sens. Irlandezii au avut și ei ceva experiență de împărtășit. Cum am spus, traducătorii aveau dihotomia lor: eul auctorial în relație cu eul traductorial. Remarcabile aici contribuțiile lui Dan Shafran și Antoanetei Ralian, n-ai fi crezut că o muncă atât de puchinoasă, de fată bătrână, cum este actul traducerii, ascunde o relație atât de profundă și compusă din amănunte de finețe. Al treilea etaj a fost cel al creatorilor pentru care atât eu cât și celălalt se aflau în sine, „cel care privește peste umăr", cel pe care-l vezi în oglinda de pe masa de scris. Aici au dominat poeții. Unii din ei s-au dovedit tot atât de buni vorbitori, pe cât se vor dovedi seara de experimentați recitatori. Meseria de poet începe să capete un nou contur în climatul acesta al globalizării, inclusiv culturale. Artiști ai festivalurilor specializate. O mențiune specială pentru Stefan Hertmans care, printr-un tur de forță, ne-a demonstrat cât de greu e să fii belgian, ce labirint introspectiv trebuie să parcurgă un cetățean al unionismului european pentru a putea demonstra, eventual, cuiva dinafară cine anume este el. Și nu pot să nu pomenesc silueta elegantă, carismatică, a lui Charles Carrére, care părea a fi o întrupare a lui Senghor, făcând din negritudine un atribut aristocratic. Și, desigur, nu puteai trece cu vederea urechile clăpăuge ale lui Puși Dinulescu. Ori prezența extrem de civilizată și franceza radiofonică a lui Dinu Flămând. Dar mai bine să ne oprim aici. Românii, mai puțini, au fost aleși după capacitatea de-a fi buni parteneri ai oaspeților, cunoscători de literatură europeană contemporană și vorbitori de limbi europene.

În contextul acesta, micile neajunsuri n-au mai prea contat, au constituit uneori mai degrabă sarea și piperul: faptul că unii poeți au ținut morțiș să cânte, că Mircea Dinescu a lansat un rachiu ce-i poartă

Ismail Kadare

António Lobo Antunes

numele și că președintele juriului înota uneori până în larg, punând decizia finală într-o anume primejdie. Sau că Paul Vinicius apare peste tot neinvitat.

Cei doi premiați, António Lobo Antunes – premiul „Ovidius" și Ismail Kadare, care a luat Premiul Festivalului, sunt firi cât se poate de diferite. Atunes era destins, pus pe șotii, fericit că se poate mișca fără să-l recunoască nimeni într-o cafenea. Caravelele lui poposiseră la Neptun. Kadare era fragil și retras, puțin evitat de ceilalți, înconjurat de aura suferințelor și ambiguităților din comunismul alabanez, sau al nostru, al tuturor. Părea să aparțină mai degrabă trecutului de care nu ne prea face plăcere să ne amintim. Oz era degajat și sigur pe sine, cu o vitalitate aproape sportivă, ca un fost luptător de comando. Această tripletă de Nobel n-ar fi avut cum fi mai echilibrată în opoziție. Greutatea ei a marcat festivalul și a surescitat ziariștii.

Pentru că veni vorba am văzut și eu, de cealaltă parte a liniei de data aceasta, cum presa se străduiește să strice socotelile pentru a transforma un eveniment cultural într-un eveniment de presă. Pripeala în deconspirarea laureaților, insinuări cum că premiul lui Kadare e unul de consolare, voalate aluzii la originea fondurilor folosite de organizatori – toate acestea au lăsat o umbră și bănuiala că jurnaliștii nu pot aprecia un eveniment în fondul lui, ci doar în aspectele minore, tratând scriitori serioși ca pe niște vedete pop. Ori la genul acesta de evenimente e adevărat că nu încape prea multă fantezie (un discurs al primarului, o vizită în zonă profitând de momentul toamnei și de vremea bună), cam după același tipic se desfășoară și în străinătate, doar că acolo nu pot fi așa ușor acuzate de, să zicem, comunism rezidual. Dacă presa nu vede cu discernământ lucrurile, dacă nu e solidară cu nimic, s-ar putea să împiedice lucruri pentru absența cărora va căuta la un moment dat vinovații. O corecție e necesară, și aceasta trebuie să vină de la directorii publicațiilor, uneori ei înșiși scriitori – sau foști scriitori.

■

Singularizarea creatoare

■ *Titu Popescu*

DAN DAMASCHIN
Îndurările
Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002

Are, desigur, dreptate Al. Cistelecan când remarcă *singularizarea* ca avantaj *poetic* pentru creaţia lirică a lui Dan Damaschin - poetul fiindu-şi propria-i generaţie. Desprinderea, căutată şi asumată, de circumstanţe protejează personalizarea fluxului expresiv, îl salvează de la repetarea cerinţelor vremii, îl desensibilizează la avalanşa intruziunilor. Multe trebuie să fi fost înăbuşite într-un suflet care şi-a cultivat terapia renunţărilor, dar după absolvirea acestui ciclu de neobedienţă, ca în urma unui exerciţiu budist de ridicare a penitenţei la rang de virtute, lumina lăuntrică se vede într-o nouă, mai pură şi mai intensă strălucire. Pe faţa poetului, mereu încordată spre interiorul propriei personalităţi, având pe frunte săpate ridurile îndârjirii spre un lăuntric greu sondabil, stăruie aura diafană a unei perpetue reculegeri de sine; ieşirea din social pare a-l rechema de undeva de departe, chiar şi în inofensivele şi inevitabilele conversaţii diurne. nevoia de existenţă îl reactualizează totuşi în concret, dar în urma unui efort vizibil de a ieşi din reverie, astfel încât orice adresare pare a-i fi o impietate. Dan Damaschin este poetul care îşi trăieşte tragic existenţa, dar fără s-o ştie, sau fără s-o *mai* ştie.

Dacă îi citim cartea recent apărută (*Îndurările*, Ed. Dacia, 2002, colecţia „Poeţii Echinoxului") invers, de la ultima copertă spre prima, dăm de o *Addenda*, în care autorul îşi numeşte propriile-i *Temeiuri pentru Poem*, definite pe relaţia *Poetului* cu *semnele timpului*. Ceea ce-l obsedează devine reţetă personală pentru poezie: receptarea semnelor divinului, trăirea pătimaşă a revelaţiei blagian-dureroasă, temeiul iniţial ca şansă a întemeierii; temeiurile poemului chiar îşi caută autorul, printr-o alegere de exclusivitate. Avalanşa *timpului* panichează sacrul, în virtutea unui „străvechi instinct al autodistrugerii" întipărit cromozomial în destinul „speciei sinucigaşe". Trăim deci, cu înfrigurare şi exaltare, „marea înfundătură", din care numai sacerdoţiul liric ne mai poate salva: „silabele poemului, şoapta rugăciunii", iar confruntarea cu limitele nu desăvârşeşte purificarea („ceea ce rămâne neexprimat supravieţuieşte ca remuşcare"). Omenescul este excedentar, dar puţin din el poate fi identificat („în cel căruia nu-i ajunge durata unei vieţi/pentru a măsura omenescul din sine").

Acest poem programatic, deci cu valori explicitare mai ridicate, dezvoltă o tensiune între revelare şi mister, între rostire şi ocultare, între transcendent şi imanent care ne aminteşte *drama rostirii* din poezia lui Arghezi şi Blaga, însă în absenţa oricărui decorativism angelic de tip Voiculescu sau N. Crainic.

Progresând în lectura inversă, dăm de *Fragmente dintr-un poem neexprimat*, în care am regăsit fiorii confruntării exprimabil/inexprimabil din *Psalmii* lui Şt. Aug. Doinaş, sub imperativul eminescian al întregirii („pe mine/Mie redămă!"). Este o invocaţie în versete pentru producerea purificării creştine, prin sporirea declanşatoare a maculărilor. Invocarea ritualică şi oficierea prin repetare tematică păstrează tonul de ceremonie simplă al textelor sacerdotale. Poetul oficiază însă la un altar exclusiv, el nu se poate impersonaliza în ritual. Chemările lui sunt directe şi imperative, iar în aceste calităţi *lirice* stă şi putinţa omenească a generalizării. Garanţia pe care poetul (şi-)o oferă este puterea încrederii că există un *ce* ireductibil, cu rol transcendent de fatalitate benefică („Există o rugăciune pe care moartea nu o poate curma,/Există o stare de extaz din care nu poţi fi izgonit,/Există un sâmbure de credinţă mai anevoie/de sfărâmat decât orice diamant./ Există un nimb de sfinţenie de care nu mai/poţi fi deposedat nici dacă te vor/face asemeni pragului/celui mai de jos").

Secţiunea principală este dată de ciclul titular. *Îndurările* sunt invocate din perspectiva umilinţei, a în orice autentică rugă creştină. Ceea ce-i conferă înălţime lirică este distincţia rostirii, adică „graiul sfintei sălbăticii menit a redeştepta obscure temeiuri/ale poemului său". *Însemnările din subterană* vin dintr-un „bârlog de remuşcări" şi configurează o „mărturisire despre adâncul nimicniciei mele", dar fervoarea îl ridică pe mărturisitor la complexitatea androginiei etice: „deopotrivă sunt preotul şi viitorul sinucigaş care i/se confesează".

Următoarele secvenţe din *Cartea îndurărilor* se cuprind în forma deductivă a versetelor. Nu doar această opţiune formală îl apropie pe Dan Damaschin de importantul poet al exilului care este Horia Stamatu şi prin el de Sfântul Ioan al Crucii, ci şi marcanta încărcătură intelectuală a scrisului, care nu atacă frăgezimea expresiei lirice, adâncimea fervorii, capacitatea de interogaţii esenţiale, încrederea în rostire şi evadarea din timp pe aripile acestei încrederi.

Aceste versete urmează un ritm al solemnităţii. Ele par a fi rostite sub bolţi de biserici şi proclamă nevoia iscodirii de sine. Proiecţia lor cuprinde spaţii largi, care sugerează anvergura metafizică a persoanei. De fapt, transcendentul este pus sub semnul întrebării. Cum aminteam mai înainte, poeticitatea nu este concurată de gravitatea adresării, din contră, aceasta o stimulează, îi dă o ardenţă a sensibilului. Iată dovezi: „Tânguiri ale inocenţilor hălăduiesc prin sihle de ceaţă adăpostind pe cei care singuri s-au condamnat la uitare. Pentru noi, palme de îngeri, împreunate ca jgheaburi, culeg lacrimi de arţar, tămăduitoare"; „Dinspre un neîntrezărit anotimp al harului, poemul nostru adie ca o rugăciune către lumina înceată. Ca aureolele păpădiilor, sub vântul de vară scăpătând, nimburile vocilor ni s-au spulberat deodată"; „Cât aburii propriei guri de aproape, un duh orfic, pentru o vină de nespus, e sfâşiată încă o dată. De o viaţă, buzele mele se pregătesc pentru un mare cântec, pe care nu ştiu dacă îl voi intona vreodată"; „Am văzut căile pierzaniei, desprinse de astrul rătăcitor, pământul, pe o hartă închipuind un hăţiş de linii înscrise în palma unui zeu. Osânda încrâncenată de a ne înrădăcina într-un humus necorupt, inefabil, se cere luată de la capăt, mereu şi mereu"; ş.a.

Maestrul acestor versete este un vizionar liric, un imaginativ al sensurilor esenţiale, un interlocutor al cerurilor. În carnea discursului său, starea de solitudine, remarcată la început, alimentează intensitatea trăirilor, chiar asumarea ei devine sens: „consimţi la ispăşirea solitară, de neîmpărtăşit", doar simbolul ei, somnul, o protejează ca o cortină „îndărătul căreia să poţi plânge nestingherit, neştiut". Sufletul poetului este cartea oferită citirii proniei: „După îndelungată zbatere sub rafale de vânt, filele sufletului, aidoma unei pajişti aţipite, adastă a fi citite de Bunul Dumnezeu". În aceasta se cuprind şi elemente de identificare: „Eu sunt un trunchi de ceară mistuit de flacăra unei însingurate, continue întrebări, ce şi l-a ales drept merinde"; „Scapătă numele meu în cerul gurii îngerului, precum vedenia cată a fi alese temelii pentru sălaşul zeului ce stă să vină"; „Eu sunt cel care nicicând nu va izbuti să se căiască îndeajuns, o îndelung lămurită tânguire, ce în catacombele fiinţei nu înţelege a conteni"; „ Eu sunt cel care nicicând nu se va pierde pe sine, îndeajuns, în contemplaţia semnelor zeului ce stă să vină. fericit precum ucenicul căruia i s-a îngăduit a desluşi bătaia inimii dumnezeieşti, la cea din urmă cină".

Condensată în revelaţii, gândirea poetică a lui Dan Damaschin găseşte singurătăţi sale limane de linişte. ■

Vingil Salanţiu — *Pe gânduri*

Portret de grup cu Laurenţiu Ulici

■ *Valentin Taşcu*

GHEORGHE PÂRJA, ECHIM VANCEA, ICANA PETREUŞ
Portret de grup cu Laurenţiu Ulici
Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003

Naş fi crezut că Laurenţiu Ulici a fost atât de iubit de confraţii săi de toate generaţiile. Eu unul i-am fost prieten adevărat, fiind convins atât de farmecul *„omului de lume"*, cât şi de calitatea sa de critic literar, fiind unul dintre puţinii exegeţi români cu idei personale (pe mine, m-a indispus dintotdeauna faptul că teoreticienii noştri, unii de notorietate, s-au mulţumit să imite modelele occidentale în loc să creeze ceva sau măcar să încerce aceasta). Trei prieteni din nordul Maramureşului, unde Ulici îşi aşezase unul dintre pilonii originii sale (alţii fiind Ploieştii şi Buzăul), Gheorghe Pârja (poet care-şi dă sufletul pentru poeţi, Ulici fiind şi poet), Echim Vancea şi Ioana Petreuş adună la Editura Dacia într-un masiv tom de 370 de pagini ce s-a scris într-un an şi ceva după dispariţia atât de nedreaptă a celui care a fost aproape un deceniu preşedintele Uniunii Scriitorilor – şi sunt convins că nu din obedienţă s-au semnat aceste articole, ci cu o simpatie care n-a dispărut odată cu stingerea personajului. Laurenţiu Ulici n-a fost un preşedinte temut sau autoritar (cum a fost să zicem Zaharia Stancu), ci realmente îndrăgit (cu fireştile excepţii, desigur, nemulţumiţi existând în orice relaţie, oricât ar fi ea de generoasă). A cultivat îndeosebi prietenia pe baze valorice, fie faţă de nenumăraţii debutanţi (cărora le-a fost adevăratul, chiar dacă nu întru totul necunoscutul mentor şi *„paznic de far"*), dar şi faţă de academicieni, fiind prea popular ca să te înspăimânte, dar nu şi populist ca să uite. Nu cred să existe vreun alt scriitor român care să fi avut parte de atâtea recviemuri. Necroloagele sună cel mai adesea oficial, uscat şi mai trist decât s-ar cuveni. Cuvintele adresate lui Ulici de către nenumăraţii lui prieteniparcă vin tot din Ulici, nu au nimic funebru. Însumi, prezent în volum, am scris astfel, cu căldură, nu cu răceală funerară. Foarte inspirată, această carte de omagii în tăcere se deschide cu un splendid poem al lui Laurenţiu, cu care în 1979 se prefaţa la fel de frumosul volum *Arte&meserie* al lui Romulus Vulpescu. Versurile acelea *„Mai iubind o fată/Mai ratând o carte"*, circulau deja în cercul intimilor şi aveau o savoare care nu s-a pierdut până azi. Urmează câteva fragmente din eseistica lui Ulici, cuvinte dintotdeauna subtile, inspirate, insolite. Apoi încep vorbele de aducere aminte, calde, cum spuneam, în frunte cu Nicolae Breban şi cu Eugen Uricaru şi continuând cu cele mai diverse semnături: Nicolae Manolescu, Cornel Ungureanu, Ioan Groşan, Mihai Gălăţanu, Ioan Es. Pop, Irina Petraş, Pavel Chihaia, Ion Beldeanu, Varujan Vosganian, Iurii Pavliş, George Vulturescu, Eugen Evu, Nicolae Prelipceanu, Caius Traian Dragomir, Horia Gârbea, Gellu Dorian, Ion Zubaşcu şi mulţi alţii, de toate vârstele, de toate orientările şi culorile. Aceasta e secţiunea a două cărţi (*Portret de grup*). Similară e secţiunea a patra, *Viţă verde, iadără…*, în care sunt cuprinse necroloagele propriu-zise la vreme. Între aceste două plângeri omagiale se adună în capitolul *De la prima ultima verba* câteva tardive elogii aduse criticului, scriitorului. Brusc, unii critici şi comentatori şi-au adus aminte că Laurenţiu Ulici a scris cărţi fundamentale: Gabriel Dimisianu, Ion Pop, Emil Manu, Nicolae Balotă şi alţi câţiva, prea puţini şi în lipsa multora consideraţi *„mari"*. Capitolul respectiv trădează o stranie realitate: Laurenţiu Ulici, deşi a scris despre, cred, toată obştea scriitorească, cu mic cu mare, despre el s-a scris mult prea puţin, iar critica *„elitistă"* l-a ocolit cel mai adesea în mod inexplicabil. Cred că de fapt el nici nu va avea nevoie de o *„susţinere"*, pentru că s-a sprijinit foarte sigur pe sine însuşi. Ideile lui, mai todeauna originale (vezi examenele premiului Nobel şi mai ales tandemul emblematic Mitică-Hyperion, dar şi teoria spiritului dublu românesc, diurn-nocturn, care-l face pe român să viseze şi să aspire la Eminescu, dar trăieşte invariabil în Caragiale) provocau prudenţă aşa-zisei şcoli de critică română (care n-a existat de fapt, preocupată în special cu ancorarea la curentele străine, în loc să găsească ceva autohton). Ulici, ca orice comentator sigur cita prea puţin, ceea ce nu producea impresie bună celor ce nu aveau altă raţiune decât a copia fraza întreagă din studiile unor mari cercetători francezi, italieni sau anglo-americani. Nici prea multe premii n-a luat Ulici – mult mai multe a dat, fiind obişnuit al juriilor concursurilor de literatură din ţară, deseori ca preşedinte al lor. Nici prea multe noroace nu a avut Laurenţiu Ulici. Până a ajunge preşedinte al U.S.R., doar atunci când ea fusese adusă în pragul falimentului şi inutilităţii de către Mircea Dinescu, dar pe care a salvat-o în chip miraculos, a fost toată viaţa un relativ modest redactor la *„Contemporanul"* (1966 – după absolvirea facultăţii – 1989). Cred că nici n-a urmărit să fie şef, pentru că nu considera că aşa ceva ar fi fost necesar pentru impunerea ideilor sale. Abia după 1989 a urcat vertiginos, datr tot atât de brusc a căzut în veşnicie. Laurenţiu Ulici ar merita o monografie, mai mult decât alţi critici. Cartea prietenilor săi maramureşeni e un punct bun de plecare spre această meritată admiraţie. ■

Poeme religioase

■ *Dorin Mureşan*

MIHAELA PUŞCAŞ
O candelă în vară
Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2003.

Dacă un cititor oarecare ar deschide pentru prima oară o revistă literară cât de cât cunoscută şi ar parcurge paginile dedicate poeziei, ar pricepe imediat care este planul liric sau pseudo-liric cel mai asaltat de reprezentanţii noii promoţii de poeţi: sexualitatea coroborată cu fel de fel de procese schizofrenice. În contextul acesta, destul de explicabil pentru secolul XXI, Mihaela Puşcaş este o poetă ce vrea parcă să se autoizoleze, sau, de ce nu?, să se "salveze", debutând de curând cu un volum de *poeme religioase*, adunate sub titlul *"O candelă în vară"* (Ed. Limes, 2003). Este, evident, greu de prevăzut care va fi destinul acestei cărţi. Nu pentru că am trăi în postmodernism, sau pentru că secolul acesta abia început va fi definitiv secularizat (sunt sigur că nu va fi), ci pentru că, aşa cum am semnalat, majoritatea tinerilor poeţi par a se menţine cu încrâncenare departe de o astfel de zonă tematică. De altfel, experienţa religioasă nu este la îndemâna oricui. La fel cum receptarea poemelor propuse de tânăra autoare nu poate avea loc în cazul neiniţiaţilor. Iar prin neiniţiaţi îi subînţeleg şi pe cei care teoretizează religiosul, fără însă a se apropia de esenţa lui (în sens practic).

Calitatea cea mai importantă a cărţii Mihaelei Puşcaş este unitatea. *"O candelă în vară"* nu păcătuieşte prin evanescenţa tipic postmodernă. Altfel spus, nici un poem nu-şi uită miza şi nu alunecă în meditaţii patetice, exterioare ei. Situarea primului poem în afara celor trei părţi (plus epilogul) ca un cuvânt de deschidere, este una fericită, el oferind cititorului cheia către miezul volumului: "Omul, ca mic Dumnezeu, responsabil de cuvânt,/ de Cuvântul ales,/ de cuvântul roditor, există, iar poezia/ e modul său de a fi." (*Poezia ca mod de a fi*). Aşadar, poezia poate fi pentru omul actual nu doar o consolare estetică, ci o legătură directă între el şi Dumnezeu, prin intermediului "Cuvântului ales", spre deosebire de simplul "cuvânt". Aceasta este "teza" cărţii, cea pe care poeta o construieşte şi consolidează cu fiecare poem în parte, fără rătăcirile specifice începătorului. De-a lungul volumului, autoarea caută şi găseşte *cuvântul* susceptibil de a realiza legătura mai sus amintită. Şi el ar putea fi identificat pe rând cu oricare dintre virtuţile teologale prezentate într-un catehism: de la credinţă la iubire, de la umilinţă la statornicie: "Ascult inima cum bate/ în poarta cerului." (*Clepot în iarnă*); "Am pornit peste pietre, căutând cu pasul/ statornicia…" (*Pietre luminate*); "Doamne nici un cuvânt!/ Doar iubire, Iubire, IUBIRE!" (*Toate, Domnul meu tare, toate*) etc. Ideea de comuniune cu universul este omniprezentă, şi nu cade în binecunoscutul panteism eretic. Lumea concretă îi apare autoarei ca fiind una vie numai prin intermediul Cuvântului care a făcut-o posibilă: "Acesta este Cuvântul./ Numele lui fie dor, timp, tăcere, izvor" (*Troiţă*). Este, cred, limpede faptul că autoarea atinge, în manieră lirică, toate implicaţiile pe care le are Cuvântul, ca izvor a ceea ce este, transformând universul şi, cu el, propriul suflet, într-un poem dedicat divinităţii.

S-ar putea vorbi, aşadar, de un discurs poetic destul de bine închegat, destul de coerent, însă, din păcate, nu destul de matur. Poemele Mihaelei Puşcaş au şi o suferinţă: sunt excesiv de personale. Autoarea nu pare să fie conştientă de existenţa unui receptor idolatru. Ea se adresează doar iniţiatului, ignorând un posibil proces mistagogic. De altfel, la nivelul trărilor interioare, volumul este de o puritate admirabilă. Mihaela Puşcaş pare că şi-a scris poemele de-a lungul unei succesiuni de contemplaţii, la cald, adică, lipsindu-le de ceea ce era mai important: starea de criză. Or, fără aceasta, îndrăznesc să spun, poemul religios, chiar dacă are omiză interioară bine definită, este încă departe de a fi un poem autentic. Citind-o pe Mihaela Puşcaş, mi-am dat seama de ce Adrian Popescu este unde este. I-aş recomanda autoarei o părăsire a contemplaţiei pentru o ascezăă dusă printre cărţile poeţilor actuali. Asta, desigur, dacă ţinta ei este publicul. Şi nu văd de ce n-ar fi, cu atât mai mult cu cât are talentul necesar. ■

Un Nobel pentru Africa de Sud

■ *Virgil Stanciu*

Romancierul sud-african J[ohn] M[axwell] Coetzee, născut în 1940 la Cape Town, este laureatul Premiului Nobel pentru literatură pe anul 2003. Decizia, anunţată ceva mai devreme ca de obicei, nu a fost, pentru cei cu o oarecare orientare pe mapamondul literar, o surpriză de proporţii egale cu cea de anul trecut, când premiul i-a fost decernat cvasinecunoscutului romancier evreu de origine maghiară Imre Kertész. Chiar dacă n-a fost încă tradus în limba română, fiind deci posibil ca mulţi cititori pasionaţi de roman universal să nu fi auzit de el, J. M. Coetzee este un romancier cu o reputaţie consolidată, câştigător al multor premii literare, printre care – performanţă unică în istoria acestei distincţii – de două ori Premiul Booker, în 1983 şi 1999. În plus, citim în presă că este unul dintre scriitorii din "rezerva de cadre" a Premiului Nobel, el figurând an de an printre candidaţi, împreună cu autori reprezentativi pentru starea actuală a artei narative, precum M. V. Llosa, Philip Roth, A. Lobo Antunes.

J. M. Coetzee, reprezentant de frunte al literaturii post-coloniale, face parte din valul de romancieri de limba engleză proveniţi din ţările Commonwealth-ului sau din alte regiuni liminare ale spaţiului în care se vorbeşte această limbă, iar biografia sa este ilustrativă în acest sens. Având rădăcini de familie atât printre coloniştii buri, cât şi printre cei englezi, el a optat de timpuriu pentru limba engleză ca mediu de creaţie, deşi *afrikaans* a exercitat o anumită fascinaţie asupra sa de-a lungul carierei. Micul roman de factură auto-biografică *Youth* (Tinereţea, 2000) este lămuritor în această privinţă. Expatriat de bună voie la Londra, unde îşi câştigă traiul ca programator, protagonistul, la început autor de poezii specioase, îşi dă seama că nu poate dobândi forţă ca prozator decât exploatându-şi propria experienţă africană, folosind fascinantul material de viaţă pe care i-l oferă acea ţară a contrastelor, spaţiu multicultural, casă comună a unor civilizaţii aparent incompatibile, zămislitor de atitudini politice intolerante, de probleme etnice şi rasiale, dar şi de posibile scenarii ale acceptării Celuilalt şi convieţuirii, de împăcare în diversitate. Aceasta va fi, de altfel, şi tematica oarecum previzibilă a scrierilor ieşite până acum de sub pana acestui original scriitor, care a trăit totuşi destul de mult în Marea Britanie şi în Statele Unite, fiind în prezent profesor de „literatură generală" la Universitatea din Cape Town.

În 1974, Coetzee a publicat *Dusklands*, un volum format din două nuvele relativ extinse, una despre experienţa americană din Vietnam, cealaltă – o scriere cu caracter istoric – despre un colonizator bur al Transvaalului, având ca numitor comun tema abuzului de putere. Următoarea carte, *From the Heart of the Country* (*Din inima ţării*, 1977), acuzată de critici de excese stilistice, se înscrie în sfera fanteziilor interioare de tipul celei a lui Molly Bloom din *Ulysses*, protagonista, o frustrată domnişoară bătrână, încercând să-şi reorganizeze mental viaţa prin uciderea imaginară a tatălui. *Waiting for the Barbarians* (*În aşteptarea barbarilor*, 1980) este o reuşită redare ficţională a sentimentului de angoasă provocat de aşteptarea neprevăzutului de la marginea marilor imperii, o carte înrudită, prin atmosferă şi stare psihologică, dacă nu prin subiect, cu *Deşertul tătarilor*, mai cunoscutul roman al lui D. Buzzati. Adevărata consacrare internaţională i-o aduc cele două romane încununate, la un interval destul de mare, în timpul căruia Coetzee n-a produs nimic notabil, cu Premiul Booker, *The Life and Times of Michael K.* (*Viaţa şi epoca lui Michael K.*) şi *Disgrace* (*Ruşinea*). Cel dintâi descrie viaţa dură şi lupta pentru supravieţuire a unui marginalizat, fiul unei spălătorese, dezavantajat de o înfăţişare neatrăgătoare (buză de iepure) şi handicapat de originea sa umilă şi de apartenenţa la o rasă aşazis „inferioară". Distribuit implacabil într-un rol de victimă şi de ţap ispăşitor, Michael K. rezistă aproape impasibil la toate nenorocirile, susţinut de un sentiment invincibil al demnităţii; mica sa odiseee (încearcă să-şi ducă mama bolnavă acasă, în satul ei natal, străbătând o ţară sfâşiată de lupte şi neînţelegeri, trece prin experienţa închisorii, a spitalelor, a lagărelor de muncă, nelepădîndu-se de credinţa că se poate trăi curat şi cinstit prin aderenţa la adevărurile simple, cele pe care le cunoaşte intuitiv din experienţa sa de grădinar) devine emblematică pentru soarta omului simplu, care poate renunţa la multe, dar nu şi la calitatea sa de om. O carte cu un subiect liniar, scrisă simplu, firesc, şi care tocmai de aceea devine o afirmare neostentativă, credibilă, a speranţei şi vieţii.

David Lurie, eroul celui de al doilea roman al lui Coetzee distins cu Premiul Booker, este profesor de poezie romantică la Universitatea Tehnică din Capetown. La 52 de ani este divorţat, trăieşte singur şi crede că a rezolvat problema sexului având o întâlnire săptămânală cu prostituata Soraya. Ulterior se înfiripă o legătură sentimentală cu o studentă, Melanie, al cărei tată depune contra lui o plângere de hărţuire sexuală. Comisia de onoare care îl anchetează îl găseşte vinovat şi Lurie, prea mândru ca să se căiască în public, demisionează şi se retrage la ferma izolată a fiicei sale, Lucy, din puţin populata provincie East Cape. O vreme, influenţa femeii şi ritmurile naturii promit să-i restabilească armonia interioară. Dar Lucy şi el devin victimele unui violent atac din partea a trei negri. Lucy, violată, rămâne însărcinată. Viaţa la fermă devine din ce în ce mai greu de suportat, deşi Lurie are o nouă legătură cu o doctoriţă veterinară, Bev Shaw, pe care o ajută să eutanasieze câinii vagabonzi. Lurie încearcă să reintre în universul pierdut al vieţii sale anterioare: se întoarce la Capetown, unde îi vizitează pe părinţii lui Melanie, dar i se administrează o aspră admonestare, în spiritul moralei creştine. Vorbeşte, fără vreo finalitate practică, despre Lucy cu fosta sa soţie, Rosalind. Melanie a devenit, între timp, actriţă; David asistă la un spectacol al ei, dar este alungat de prietenul acesteia. Revenit la ferma din East Cape, află că fostul argat negru al fiicei sale, Petrus, a devenit proprietar şi complotează să pună mâna şi pe pământul lui Lucy. Mai mult, flăcăul care a participat la atac şi la viol este ruda lui Petrus, care îl apără împotriva legii. David este disperat, văzând că nu poate contribui cu nimic la înfăptuirea dreptăţii. În plus, primitivismul şi violenţa, ilustrate de Petrus şi ai săi, par să câştige, inexorabil, teren. Încă mai nutreşte vaga intenţie de a scrie o operă

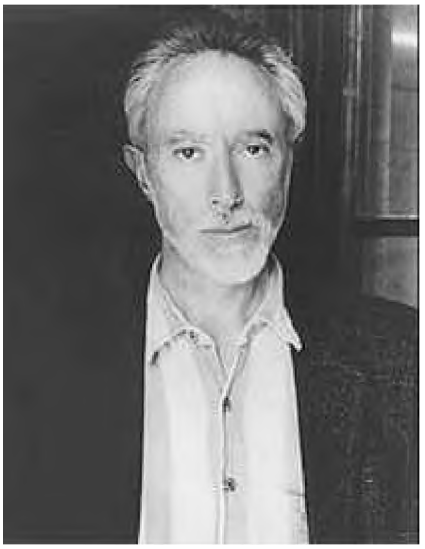

despre prezenţa lui Byron la Ravenna şi iubirea acestuia pentru Contesa Guiccioli. În ultimele pagini, însă, îşi sacrifică şi ultima legătură sentimentală cu lumea: pe costelivul câine de pripas care pare să reacţioneze la muzica sa. Scris într-un stil rece, constatativ, romanul este, indirect, un comentariu sceptic despre posibilitatea stabilirii de legături adânci, semnificative, între rasele din Africa de Sud. Comportamentul violent al africanilor de culoare şi indestructibila lor solidaritate tribală sunt ameninţătoare şi incomprehensibile pentru omul alb. În romanele lui Coetzee nu există „discriminare pozitivă": albii şi negrii, de-a valma, pot fi agenţii binelui sau ai răului, ambii sunt capabili de sentimente la fel de înalte sau de josnice. Este interesant de observat că problemele politice complexe ale Africii de Sud din timpul *apartheid*-ului şi de după nu ocupă decât un loc de fundal în scrierile acestui autor. Ele au, în schimb, o certă înrudire subterană cu existenţialismul şi opera literară de care amintesc, prioritar, este *Străinul* lui Camus.

În 1994, Coetzee a primit premiul pentru ficţiune al cotidianului *The Irish Times* pentru romanul *The Master of Petersburg* (*Maestrul din Petersburg*).

Ultima carte a lui J. M. Coetzee, *Elisabeth Costello: Eight Lessons* (Elisabeth Costello: *Opt lecţii*), combină proza de ficţiune cu eseul şi este impregnată cu filosofie; exact opusul prozei sale de până acum, care este scrisă într-un stil behaviorist clasic, de o simplitate rece şi un laconism extrem de eficace, cu o lipsă totală de comentarii moral-filosofice şi fără nici o propensiune pentru generalizări.

După Nadine Gordimer, Africa de Sud are, aşadar, un al doilea laureat al Premiului Nobel pentru literatură, un romancier preocupat de temele grave ale contemporaneităţii şi un superb stilist.

■

„Stampe de sărbătoare“

■ *Mircea Muthu*

Celebrativă şi gracilă este dedicaţia versificată a lui Negoiţă Irimie - redactor şi poet al *Tribunei* clujene, dispărut în lumea umbrelor înainte de a deveni septuagenar. Scriitura artizanală, aluvionată de o melancolie discretă şi utilizând sugestii din imaginarul plastic particularizează această sensibilitate lirică turnată de obicei în tiparul prozodiei clasice. *Scrisorile către prieteni*, cu precădere poeţi sau plasticieni, se găsesc diseminate în plachetele antume *Colorând o frază* (1978), *Desen după natură* (1988), dar şi în culegerea postumă *Nouri, fregate, corăbii...* (2000), îngrijită cu devoţiune de Gabriela Leoveanu. Gândul de a le aduna într-un singur volum era însă mai vechi, de vreme ce, într-un caiet cu spirală, autorul alcătuise – în creion şi cu scrisul său citeţ – un sumar cu titlul *Scrisori către prieteni*, la care adăugase o *Adenda lirică – In memoriam*. Marcase de asemenea o „prefaţă“ (*Baia de plante* dedicată lui Vasile Lucaciu) şi o „postfaţă“ (*Alter Neco*). Rareori „scrisorile“ sunt portrete sau evocări directe, ele restituie mai degrabă atmosfera literară a deceniilor '60-'70, proiectată *în* şi *dinspre* orizontul transilvan.

Amintirea ţinutului Târnavelor cu „mica Romă“, unde clopotele catedralei „cu turnurile, trei“ se împleteau cu „lecturile particulare“ ale şcolarului de altădată, boema artistică a oraşului „latinizând prin Transilvanii“ şi tutelat de statuarul închinat celor „trei corifei“ de către Ladea, „umbra Iancului“ prinsă în plumbul literei de jurnal sau amintirea, mereu proaspătă, a unei *joie de vivre* „spre sfârşit de secol douăzeci“ unifică scrisorile şi pe liniamentul unui mimetism superior, agrementat cu referiri la spaţiile picturii. Iată, „în nucul de la Otopeni,/Domnul Chagall, vezi, iarăşi zboară/ Pe-acoperişuri de licheni“, citim într-o *Chagalliană* dedicată lui Geo Dumitrescu. Altădată, „Sub cer ca o conştiinţă trează,/Amestecând culori umile/ Blândul Domenico pictează/Exact portretul unei zile“ (*Quatrocento florentin*), iar plierea simpatetică pe o reproducere după Van Gogh fructifică în această stampă sui-generis: „Pinul cel mare în toamna aceasta/Fugind din peisaj îşi scutură creasta.// Să plouă cu verde, cu galben, cu mov,/ Colorându-i auzul presimţirile fauve.//Vertical ca un ţipăt într-o ramă străveche//În verde şi mov i se-ascute-n ureche“ (*Pinul lui Van Gogh*). E, de fapt, un limbaj transferat şi în paginile semnate de cronicarul plastic. Astfel, *Crochiurile plastice*, editate şi acestea postum, rămân probante pentru reversul vizualizării imaginii din poezie. Mişcarea inversă, de literaturizare, se rezumă la simplă asociere sau, dimpotrivă, la comentariu apropiat. Alfred Grieb de pildă ar fi un „Panait Cerna al penelului“, în vreme ce, contemplând sculpturile lui Romul Ladea, simte „fluxul metaforelor lui Rilke, trecând prin întruchipările de bronz ale lui Rodin“. Dar poetul e mai pregnant în lectura ciclului *Don Qu jote* al lui Ioan Sbârciu, „în care tăcerile se adună cuminţi din ţăndările amurgului şi între zenit şi nadir, între noapte şi zi galopează prinţul penumbrelor, *Cavalerul tristei figuri*“ etc. Atras, în egală măsură aş zice, de cele două tipuri de imagine – literară şi plastică, poetică şi picturală – Negoiţă Irimie face parte din falanga, nu prea numeroasă la noi, a artiştilor care încearcă resincretizarea artelor. De aici recursul – reiterat şi în aceste scrisori – la asocierea, scurtcircuitarea („fierberea împreună“) şi decantarea în forme sintetice şi, dacă se poate, strălimpezi. *Baia de plante* este, în acest sens, o metaforică şi sugestivă *ars poetica* pusă, în final, sub semnul unui nou Orfeu. Tonul e aproape baladesc, amintindu-l pe Radu Stanca căruia îi şi dedică un poem (*Cravată fluturând*). Accentul se mută însă pe alchimia creaţiei: „La miezul de noapte am pus iar să fiarbă/Ierbarele verii în baia de plante./Ce cântă în clocote vii, delirante,/Până albeşte iarba din barbă.//Spre sacrele focuri, din vechi dicţionare,/Păianjenul toarce chiar firul de plumb,/Făcând dintr-un verde ocean de porumb/Un golf ca o lacrimă de disperare“. Decoctul iese la lumină, jubilativ: „Tuia, narcisa, chiar lemnul cînesc,/Feriga, salcâmul, suave acante,/Fug din reţetele reci şi savante/Şi în culori de rai izbucnesc“ etc. Declarativul se conjugă, paradoxal aproape, cu umilinţa neofitului într-o gramatică apropiată de aceea neoromantică, sprijinită de recuzita pe măsură: cântecul justiţiar al istoriei ardelene, „hamletizarea“ în cadrul urban sau natural, excursul livresc însă lipsit de ostentaţie ori agapele sentimentalizate firesc de scriitorul care avea un cult al prieteniei dezinteresate. Evocându-l pe Lucian Blaga în *Paşii poetului prin cetate*, dar şi obişnuita *Cafea de dimineaţă*, poetul rămâne un delicat *scriptor*, sensibil în egală măsură la „provinciile“ lui Adrian Popescu sau la pânzele lui Virgil Salanţiu (*Ca o ninsoare*). Dincolo de toate – fie că e Blajul copilăriei sau *Ora de desen* – se strecoară amărăciunea stoică din *Hamlet copil* (poem intitulat *Nume şi prenume* în *Scrisori către prieteni*), acompaniat de zâmbetul subţire al celui care trăieşte, prin asumare, perisabilitatea lumii: „Albeşte iarna-n calendare/Ca palimsestu-n biblioteci/Şi rimele sunt tot mai rare/În acest secol douăzeci.//Şi ne vom strânge în volume/Nu mai subţiri decât o lamă/Un nume simplu cu prenume/Ce tot mai simplu se declamă.// Hamlet – copil prin palimseste/Mai răsfoieşte abecedare/Căci restul, ştim, tăcere este/ Ca-n turnul chioşcului de ziare“. ■

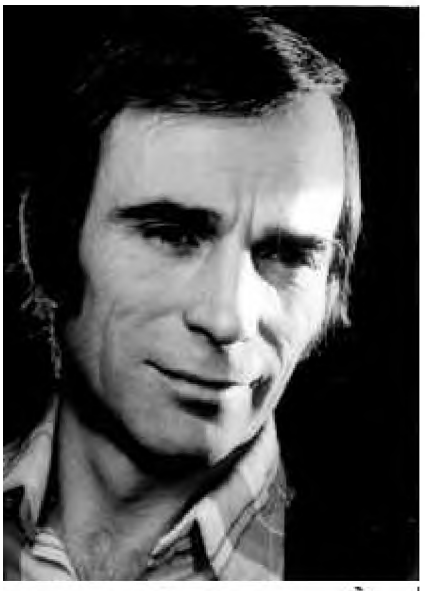

Negoiţă Irimie

Spre anul 2001

Se face frig şi iarnă ca-ntr-un astru
În care doarme-un vreasc albastru.

Prin hornurile lunii mai dau semne
Scînteile din putredele lemne,

Vătraiul ruginit de după uşe
Ce spulberă imperial de cenuşe

Citind cărbunii descântaţi în sobe
Şi hăituind sub cer pasărea cobe.

Trecut-au anii, trece încă unul,
Ne va-ncălzi cafeaua şi tutunul,

Şi amintirea unui rece astru
Urcând din ceşti precum un şal albastru.

Iapa Ema şi corespondenţa

■ *Radu Ţuculescu*

Trec, aproape nepăsător, pe lîngă casa mameibătrîne, păşesc peste podeţul din bîrne înnegrite şi zăresc cele cîteva mese rotunde, din tablă cu vopseaua scorcjită, puse afară în faţa birtului, aproape de drum. Au umbrele, asta mă face să răsuflu uşurat, înseamnă umbră, răcoare. De-ar avea birtaşul şi o bere rece, nu doar rachiu, vodcă şi lichior. La mese, cîteva persoane. Mai exact, trei. Hermanpeter, ce-l întîlnit la ieşirea din sat, cînd conduceam maşina cu destinaţia Almaş. Poştaşul Burdazoli plus o persoană pe care nu o recunosc încă. La cîţiva paşi de crîşmă, pe malul înverzit al pîrîului se află fidela iapă a lui Burdazoli, bătrîna Ema. Oare cîţi ani să aibă? După poveştile auzite despre ea, pare de cînd lumea, de-o sută de ani, de cînd există satul. E tolănită, culcată pe-o rînă, aşa cum stau caii culcaţi, şi picoteşte ori, chiar doarme. Înseamnă că poştaşul a încheiat ziua de muncă, geanta-i este goală, fără bani, fără corespondenţă, poate fi lăsat de capul său, lipsit de-o supraveghere atentă. Bună fată, Ema asta, mai grijulie cu stăpînul decît o mamă, merită toţi banii din lume. Mai puţin cei aflaţi în geanta lui Burdazoli, pensiile bătrînilor din trei sate.

„Ia te uită, domnul Radu!“, aud exclamaţia şi despre mine e vorba, eu sînt domnul în cauză, „stai cu noi la una mică...“

„Stau, bună ziua“, zic, „la o bere rece, dacă există...“

„Există“, confirmă Burdazoli cu obrajii congestionaţi. „Chiar şi Ema a băut una. I-am făcut cinste. O sticlă, aici nu se dau halbe. I-am turnat-o într-un vailing. Acum a apucat-o somnul, încă nu-i obişnuită cu lichidul cel spumos. Are timp să se obişnuiască. Ia loc.“

Al treilea de la masă e Timar, vecinul mameibătrîne, cel recăsătorit la şaptezeci de ani cu Bori, cea mai econoamă femeie din lume! Dau mîna cu toţi. Aici aşa e obiceiul, ori de cîte ori te întîlneşti cu cineva, chiar şi-n aceeaşi zi, la intervale mici de timp, se strîng mîinile.

Hermantibi se uită la mine cu un ochi, cu celălalt la Burdazoli. Timar are o faţă blîndă şi tîmpă. Mişcă din cap, aprobînd mereu, chiar şi atunci cînd nimeni nu vorbeşte.

„Ne-am întîlnit pe drum“, zice Hermantibi şi nu pricep dacă se referă la mine ori la poştaş.

„Fii mai clar, Tibi!“, zice Burdazoli. „Ştie dracul la cine te uiţi, tu ai o privire împrăştiată în toate direcţiile, ai fi fost bun de ciurdar...“

Rîd toţi, cu Hermantibi în frunte, ăştia nu se supără repede, îmi zic, chiar dacă au înghiţit deja cîteva pahare de rachiu stins cu bere. Obraji purpurii, ochi strălucitori, vene umflate la tîmple.

„Cu domnul Radu“, precizează Hermantibi înclinîndu-se spre mine şi atingîndu-mă cu borurile pălăriei sale din paie. „O ducea pe babă cu maşina...“

„Unde?“, întreabă Burdazoli iar Timar aprobă întrebarea.

„La medic în Almaş“, răspund ca la interogatoriu. „Pentru picior, i s-a umflat peste măsură şi a crăpat...“

„La măcelarul ăla?!“, izbucneşte Burdazoli. „Păi, ăla ar fi fericit să ne vadă pe toţi în groapă, dispăruţi de pe suprafaţa pămîntului!“

„Dispăruţi, dispăruţi...“, aprobă Timar apoi soarbe din pahar.

„Are baba viaţă în ea“, zice Hermantibi. „Nu piere chiar aşa uşor. Straşnică femeie a fost la vremea ei!“

„Spui asta că-i domnu Radu de faţă“, cîrîie Burdazoli. „Altădată o făcea-i cu ou şi oţet, pe cînd trăia tăcuta de nevastă-ta.“

„Tăcuta, tăcuta“, repetă Timar, clipind mărunt.

„Recunosc“, recunoaşte Hermantibi cu voce grosă şi calmă, devenindu-mi, habar n-am de ce, tot mai simpatic. „Pe cînd trăia nevasta o bîrfeam, uneori, pe babă. De ciudă. Era prietenă cu Kati. Acum, după ce a murit, pot spune adevărul.“

„E adevărat că aţi trăit zeci de ani împreună, fără să vorbiţi unul cu celălalt?“, scap întrebarea, involuntar.

„Ascultă-mă, domnu Radu“, zice Hermantibi, împungîndu-mă cu borurile pălăriei şi fixîndumă cu un ochi holbat, blînd şi apos. „După ce te vei însura, va veni o vreme cînd îţi vei dori ca nevastă-ta să fie mută, cusută la gură, fără limbă. Habar n-ai cîtă linişte a fost în casă! Nici un ţipăt, nici o înjurătură.“

„Cum e la Nanapeter“, îmi exemplifică Burdazoli

„Pe ăla îl aude şi domnul Radu“, zice Hermantibi

„Aude, aude“, confirmă Timar.

Crîşmarul apare cu sticla de bere plus un păhărel plin cu un lichid maroniu. E transpirat pe frunte şi are o burtă cît un butoiaş pentru ţuică. Zice, în timp ce trage un scaun:

„Mă scuzi pentru întîrziere. Am avut oarece discuţie cu nevasta. E rece, berea, şi... beau cu voi un rom, dacă e voie...“

„Dai un rînd, te lăsăm“, zice Burdazoli, mai în glumă, mai în serios.

„Dau“, zice crîşmarul pe cel mai serios ton posibil. „Pentru că domnul Radu e , prima oară, clientul meu.“

„Mulţumesc“, zic şi mi se prefigurează o lungă pălăvrăgeală în jurul mesei, a sticlelor şi păhărelelor sub umbra rotundă.

„E bine cu o nevastă mută“, zice crîşmarul, semn că a auzit replica lui Hermantibi, „dar să-ţi facă de mîncare! Altfel, eu i-aş fi tras, zilnic, cîte un toc de bătaie!“

„Ei, asta a fost“, zice Hermantibi cu aceeaşi blîndeţe în glas.

„Iar cînd s-a îmbolnăvit, i-ai gătit tu, ba ai şi îngrijit o femeie care patruzeci de ani şi mai bine nici măcar un nasture nu ţi-a cusut!“, se miră crîşmarul, cine ştie pentru a cîtea oară.

„Ţi-am mai explicat de cîteva ori, cap de dovleac“, reacţionează Hermantibi în felul său molcom. „S-o umilesc, de asta m-am purtat aşa cu ea cînd bolea, să sufere, să regrete pe patul de moarte tot ce... n-a făcut pentru mine...“

„Şi a regretat?“, întreb.

„De unde să ştiu“, răspunde Hermantibi rînjind. „A rămas mută pînă şi-a dat duhul. Şanse prea mari n-am să aflu. Şi de-o voi întîlni-o pe cealaltă lume, tot nu-mi va vorbi.“

„Află, domnu Radu, că Timar al nostru s-a însurat cu o adevărată vrăjitoare“, zice Burdazoli arătîndu-mi dinţii care i-au mai rămas în gură iar Timar aprobă, fericit. „Face mîncare din mai nimic, de mănîncă pe săturate şi le rămîne şi pe-a doua zi. De exemplu, tocăniţă din trei ciuperci.

Vugil Salanţiu *Stava*

Mămăligă dintr-o lingură de mălai. Compot din două prune. Brînză dintr-o cană de lapte..."

„Papară dintr-un ou...". completez eu producînd în rîndul auditoriului o explozivă mirare.

„Ohooo, eşti la curent", exclamă Burdazoli. „Am uitat că baba e vecină cu Timar al nostru."

Nu-mi place cum o numesc beţivanii pe mamabătrînă dar mă abţin să le spun. Poate în urechile lor cuvîntul sună mai puţin hidos decît într-ale mele.

„Cu aşa o nevastă ca Boti, faci avere Timar, numai zile să mai ai de trăit", conchide Burdazoli, cuprins de veselie iar Timar se molipseşte, începe să rîdă fericit, bîţîind din cap.

„Tu nu te poţi plînge, Zoli", intervine Hermantibi. „Ai nevastă şi... amantă. Amanta asta ţi-e mai credincioasă decît zece neveste la un loc, are grijă de tine, fără ea de mult ajungea-i la pîrnaie. O fi Ema acum bătrînă şi crăcănată, cam mioapă şi cam dornică de băutură dar.... te iubeşte şi dacă nu-ţi vorbeşte."

„De-ar avea în loc de copită, o labă cu degete, i-ar scrie şi poezii", completează Timar, lăsîndune perplecşi. O asemenea replică în gura sa e prilej de uluire. Se face linişte, preţ de cîteva clipe. Bem din pahare, din sticlele cu bere. În afară de mine, toţi înalţă mici rotocoale de fum. Mă simt bine, m-am răcorit pe dinlăuntru. Pe dinafară continui să transpir ponderat. Umbrela de deasupra capetelor noastre îşi face datoria acceptabil.

„Din cauza iepei, Zoli n-a pierdut niciodată un leu", zice crîşmarul. „Precis ţi-a povestit cîte ceva baba."

Dinspre malul pîrîului în care mai există doar un firicel de apă lipsit de personalitate, speriat de propria-i înfăţişare, se aude un zgomot gros, zăftos, de-o sonoritată prelung trîmbiţată. Ema înalţă capul, priveşte mirată-n spatele ei în timp ce Burdazoli izbucneşte în hohote.

„Straşnică băşină a tras!", eclamă, încîntat. „Sănătate curată. E şi ea mirată. Numai în iepe poţi avea încredere deplină."

„O dată, însă, i-a făcut figura Ema", îmi zice crîşmarul. „Cu scrisorile din geantă... cînd ai rămas fără mustaţă..."

„Asta-i povestea mea, eu o spun", sare Burdazoli, astupîndu-i gura. "Deci, domnu Radu, iapa, după cum ştii, m-a salvat de multe ori, mi-a salvat geanta cu pensiile babalîcilor din trei sate şi aşa mai departe, că şi în cur aş pupa-o drept răsplată! Într-o dimineaţă încep să mă rad. Ca de obicei, am la oglindă o sticluţă cu rachiu, asta ca să înceapă ziua cu dreptul. Din cînd în cînd, în timp ce dau cu lama, mai trag cîte un gît. Ca omul. Devin bine dispus, puţin îmi pasă de probleme. În dimineaţa aia, mă şi sculasem bine dispus, aşa că am tras cu şi mai mare bucurie din sticluţă, ceea ce, pînă la urmă, mi-a produs un mic necaz. Mi-am ras, din greşeală, jumătate din mustaţă. Ce-am mai rîs, cînd am văzut în oglindă cum arătam. Prima dată am vrut să rămîn aşa, să-i fac pe ţărani să se holbeze la mine cu ochii cît cepele. Pe urmă m-am răzgîndit, am ras frumuşel şi cealaltă jumătate. De unde naiba să ştiu că Ema nu mă suportă fără mustaţă!? Arătam, într-adevăr, de parcă n-aveam gură, ori aveam, da una mică şi idioată, ca de fată mare. Cînd m-a văzut Ema, înainte s-o încalec, a tras cîteva nechezaturi lăsîndu-mă tare mirat. Habar n-aveam ce-a apucat-o. Am plecat la Almaş după corespondenţă şi altele, nu era zi de pensii. După ce am luat ce era de luat, am tras, ca de obicei, la birt. Acolo am întîlnit cunoştinţe, toată lumea mă ştie, de fapt. Cîţiva pensionari, bucuroşi că mă văd, au făcut cinste, am povestit de ne-au durut fălcile, toţi sîntem mari povestitori în crîşmă. Apoi am ieşit, m-am urcat pe spinarea Emei şi am pornit-o, cu geanta pe umăr. Eu, după ce părăsesc Almaşul, întotdeauna mă opresc la margine de pădure şi îi trag un pui de somn la umbră. E necesar, îmi refac forţele, un poştaş trebuie să arate bine cînd aduce corespondenţa, veştile. Deci, mă culc şi adorm imediat. Normal. Cînd mă scol, să înlemnesc nu altceva. Ce-a făcut Ema, în timp ce sforăiam? A scos din geantă toate scrisorile şi le-a mestecat zdravăn în gură, cu dinţii ăia laţi ai ei, apoi le-a scuipat, sub formă de cocoloaşe, în jurul meu. Parcă aveam zeci de sateliţi, aşa arătam, Zău deam priceput atunci ce dracu o apucase, mă gîndeam c-o fi băut naibii ceva şi ea, s-o fi îmbătat. Cînd nu mă mai ţin picioarele, Ema se guguleşte ca s-o pot încăleca. Ei bine, din ziua aia nu s-a mai gugulit, pînă ce nu mi-a crescut mustaţa la loc. Şi de cîte ori avea prilejul, scotea scrisorile şi le făcea fleaşcă, scuipîndu-le cocoloaşe. Abia cînd mi-a crescut mustaţa, am înţeles. Se liniştise, ca prin minune. Îi trecuse... boala. Mă iubea, din nou. Şi eu era cît pe ce s-o vînd... draga de ea... s-o trimit la abator..."

„La ce mustaţă ai tu, Burdazoli, normal că înnebuneşti pînă şi iepele...", conchide Hermantibi iar Timar aprobă, bolborosind ceva nedesluşit.

Mustaţa lui Burdazoli e una cît se poate de banală, îngălbenită de nicotină şi mereu umedă de băutură, cu fire lungi care încearcă să-i pătrundă în gura ştirbă.

Fragment din romanul *Povestirile mameibătrîne* ■

File dintr-un jurnal teatral

■ *Bogdan Ulmu*

Una dintre cele mai frumoase defiţii ale tragediei este, în acelaşi timp, una dintre cele mai rar citate. Ea aparţine lui Gorgias din Leontion: "TRAGEDIA e o *înşelăciune* (subl. n.), în care cel care înşală este mai deştept decît cel care nu înşală, iar cel înşelat - mai înţelept decît cel neînşelat! ". De meditat...

⋆

Atunci cînd refuz să cred într-un Caragiale jucat în costume de azi (vezi spectacolele lui Cornişteanu, Scarlat, Tocilescu) şi cînd accept un Sofocle (ori un Racine) în costume treimiiste, am în minte şi constatarea marelui teoretician Carandino: "...Mai apropiaţi sunt elisabethanii de sensibilitatea noastră, decît naturaliştii de la 1900!".

Tot aşa, cred că un Goethe poate fi acompaniat muzical de Vangelis, ori Eric Clapton; dar Mazilu are nevoie de Beethoven şi Wagner, nu de Pink Floyd! E o nescrisă lege a compensaţiei care, se pare, funcţionează!

Aşa cum mi-a plăcut, atunci cînd la Giuleşti se monta *Bărbierul din Sevila* a lui Beaurnarchais, că doamna Deleanu (directoarea instituţiei) mi-a spus, mîndră: "Nu se va folosi, în spectacol, un acord din Rossini!".

Pe de altă parte, de multă vreme mă bate gîndul unui *Hamlet* f'ără cuvinte, cu muzica operei lui Pascal Bentoiu. Om muri şi om (mai) vedea...

⋆

Văd, cu mult interes, un reportaj al festivalului de teatru de la Sibiu - mult apreciata manifestare beneficiind de o sumedenie de relatări mass-media. Nu zic că nu mă încîntă, pe alocuri, ceea ce văd. Sunt de acord că azi se face un teatru prioritar-criptic, în care tema aleasă de regizor poate să nu aibă nici o legătură cu ceea ce se vede pe scenă. Spui, spre exemplu, Othello şi arăţi secvenţe care sunt adecvate la încă un milion de subiecte. Spui *Iov* şi dacă iei sonorul, poţi crede că asişti la *Jurnalul unui nebun*. Sau, cum zicea chiar Biţă Banu, într-un comentariu filmat al festivalului, Turghenievul propus de regizorul ucrainean aducea teribil cu oricare din montările lui Robert Wilson...

Ceea ce mă îngrijorează, ca om care, pesemne, sunt de modă veche, este lipsa simplităţii şi a claritătii acestor spectacole.

⋆

Cît de scrupulos... în imaginări, devine uneori marele critic George Banu! (că tot l-am pomenit, mai devreme). Iată, despre pluşul care desparte scena de sală, face o afirmatie care sună atrăgător, dar e străină spiritului european: "Numai meditînd asupra conceptului de CORTINĂ, un filosof şi-ar putea umple viaţa toată!".

Ştim azi că ilustrul nostru compatriot i-a dedicat cortinei, o carte; dar mă-ndoiesc că printre noi ar exista un asemenea ascet!...

⋆

Se vorbeşte însă, des, despre teatrul total; încă din adolescenţă aud (citesc) sintagma, cu indulgenţă. Am considerat-o, atîta vreme, normală.

Pînă zilele trecute, cînd recitind fragmente din Perrucci, m-am uitat şi pe prefaţa ediţiei române, unde am găsit o anulare laconică a asocierii celor doi termeni: "Teatru total = non-sens. Teatrul total este teatrul, pur şi simplu!"... Chiar aşa.

⋆

Atîta vreme mi-a fost teamă de teatrul lui Sebastian. Am considerat că nu se lasă regizat. Mi-a plăcut întotdeauna *Steaua fără nume*, spre exemplu, dar mi-a fost frică de ea. Mi se părea că acolo subiectul era atît de *evident*, încît n-aveai ce (cum) să mişt din text, spre scenă fără să strici. Am crezut, stupid, într-o regie prudentă, vis-a-vis de aceste texte.

Pînă într-o seară cînd, influenţat pesemne de multe filme americane, mi s-a părut că Mona vine-n casa lui Miroiu nu de la Sinaia, ci... dintr-o altă dimensiune! Şi nu întîmplător, în seara în care acesta primise cartea sacră, opul care descifra, în mod periculos, tainele cerului. Fiindcă profesorul se tot zgîia pe cer, deoarece descoperise o stea (cine ştie ce importanţă strategică avea acel astru) şi fiindcă acum avea şi un ghid periculos în mînă, provincialul Prospero e atacat de un sol al Cerului. O femeie care-l fascinează, imposibil de frumoasă, o slujbaşă a lumilor îndepărtate, care e trimisă pe pămînt să-i fure lui Miroiu *telescopul* şi *cartea vrăjită*.

Atunci ce-i cu Grig? Ce să fie, fiindcă Mona simte, rapid, o simpatie nesănătoasă pentru acest tărîm şi reprezentanţii lui candizi, Grig e şi el trimis pe pămînt, s-o recupereze pe rătăcită şi să o ajute să ducă sus uneltele periculoase pentru nevăzuta civilizaţie. Cît priveşte rostul domnişoarei Cucu în scenariul nostru, cred că ncepe să vă fie clar: ea e... ministrul de interne! Un fel de Anna Pauker, cuplată cu Radu Timofte. Ea asigură reîntoarcerea celor doi intruşi, în lumea lor suspectă.

Acestea fiind clare, ar mai rămâne să facem spectacolul. ■

Radu Tudoran
Toate pânzele sus! (2)

■ *Lionel D. Roşca*

(continuare din nr. trecut)

A ceastă goană după noi orizonturi (indiferentă la riscurile şi costurile inerente) a fiinţei-proiectate-spre-zare, a fiinţei condiţionate ontologic spre depăşirea limanului vizual şi existenţial (materie primă din care sunt confecţionaţi aventurierii, exploratorii, "descoperitorii", toate acele spirite neliniştite, de neînţeles pentru "oamenii cu scufii în cap...oamenii fără năzuinţe"), se vădeşte aşadar interesată nu de *dimensiunile* mizei, ci de *semnificaţiile* ei: în ţinutul neexplorat "Ar putea să fie păduri, sau lacuri, sau munţi, sau câmpii, sau deşert, sau toate la un loc, sau nimic deosebit. Cu sau fără ele, mersul vieţii pe pământ rămâne acelaşi. Şi totuşi... chinuitor e că nu ştim", căci "prin firea lui omul e împins să afle tot, să nu-i rămână nimic necunoscut". Dar dacă în romanul lui Radu Tudoran setea de cunoaştere îşi păstrează, în ordine *pragmatică*, puritatea prin gratuitate, în schimb în ordine *ideală* ea nu rămâne deloc gratuită, dobândind astfel o frumuseţe şi o nobleţe sporite. Într-adevăr, "Cei ce călătoresc sub îndemnuri necunoscute oricui, fac ca oamenii să ştie mai multe despre lumea lor, şi cu cât ştii mai multe, cu atât te poţi socoti mai stăpân pe ea". Cu demnitate, modestie şi devotament, mateloţii români acţionează aşadar până la capăt *în numele Omului*, pentru binele întregii umanităţi (şi pentru cinstea neamului lor) şi o fac într-o manieră profund altruistă. Mai mult: subordonând (fără nimic demonstrativ, cu o neaoşă naturaleţe), idealul *cunoaşterii* celui al *compasiunii*, al ajutorării semenilor (episodul cu alcalufii), ei ajung să reprezinte nu doar *omenirea* ci, mai important (şi mai dificil), *omenia*. Dincolo însă de elanul nestăvilit al aventurii o notă gravă, rezonând nostalgic, melancolic, avertizează că asistăm la o radicală mutaţie istorică. Într-adevăr, "timpuri paşnice se aşezau asupra lumii": însuşi "Pământul s-a micşorat" (după cum constata cam în aceiaşi ani ai secolului XIX Phileas Fogg, celebrul personaj al lui Jules Verne), petele albe de pe hărţi sunt tot mai rare şi marea epopee a cuceririi spaţiului terestru se apropie de sfârşit. E acesta sfârşitul unei *lumi*, al unei *epoci*, al unui *mod de viaţă* şi al *unui soi aparte de oameni* (străvechea specie a exploratorilor), dar şi sfârşitul unei *vârste a libertăţii*, a speranţei, a iluziei şi a inocenţei pe care doar promisiunea unui mereu nou/alt orizont o făcuse posibilă. Când ultimele orizonturi au fost cucerite, când cad (cam în aceeaşi perioadă) şi ultimele redute ale acestei vârste eroice (mările şi oceanele, Vestul sălbatic etc.), zările se închid, epuizate de avântul omului, traumatizând profund imaginarul colectiv modern (care abia recent va reuşi să recupereze acest vital mit soteriologic al "ultimei frontiere" prin proiectarea acesteia în spaţiul cosmic). Or, într-o lume în care pragmatismul şi certitudinea alungă treptat pura aspiraţie spre orizont şi mister (aşa cum eficientele cargoboturi vor alunga ultimele corăbii), marinarii de pe "Speranţa" sunt *ultimii romantici, ultimii visători* şi *cavaleri ai Idealului* care, dincolo de culoare şi pitoresc, rămân să mai întruchipeze, cu o candoare unică în literatura de gen, această fundamentală aspiraţie a omului, deşi prin chiar succesul misiunii lor ei îşi grăbesc cu inocenţă, cu încă puţin, momentul propriei lor ieşiri din scenă; dacă "secolul nu mai are măreţie" (cum exclamă la un moment dat Pierre Vaillant), eroii lui Radu Tudoran dovedesc astfel că (mai) au *ei* forţa de a-i conferi măreţie, adeverind că într-adevăr cei de felul lor "înfrumuseţează faţa pământului şi înnobilează sensul vieţii noastre, a tuturora!...". În sfârşit, romanul e şi o *călătorie iniţiatică* (ordonată de trei *chemări*: a depărtărilor, a prieteniei şi a iubirii). Pornind domol de la Galaţi şi Sulina (căci suntem "la poarta Levantului unde timpul nu costă bani") şi trecând printr-un Levant multiplu şi contradictoriu, colorat în tonurile unei nostalgii contemporane cu însuşi Odysseu, cel al cărui traseu prin Mediterană goeleta românească îl repetă în bună măsură (un Levant care, de la Stambulul adormit de secole la lumea solară şi dinamică a Greciei, pare să lupte din răsputeri pentru a se emancipa de sub povara unei prea îndelungate şi sufocante istorii), itinerarul "urcă" mai apoi pe hartă (dar şi pe scara timpului) spre porturile modernei Europe, cu trepidanta lor activitate patronată de o nouă zodie, a *aburului*, doar pentru a recoborî, de-a lungul coastei sud-americane, de la civilizaţia *in statu nascendi* din porturile Braziliei, Uruguayului sau Argentinei la existenţa preistorică a populaţiilor Ţării de Foc şi până la regresiunea finală spre stadiul sumbrei Naturi primordiale – pură geologie şi biologie – de dinainte de Om, din ţinutul neexplorat. Simbolică peregrinare nu doar prin Spaţiu, printre tărâmuri şi popoare dintre cele mai felurite, ci şi prin Timp, prin vârstele istorice ale omenirii, prin chiar Aventura Omului, călătoria constituie un traseu iniţiatic organizat după un principiu labirintic, presărat cu tot atâtea încercări-probe (dintre care nu lipseşte nici chiar ispita renunţării) la capătul cărora indivizii (pelerini a căror condiţie esenţială este *mişcarea*) îşi (auto)confirmă umanitatea, *omenia* lor funciară. Cartea se dovedeşte astfel şi un bildungsroman, un roman al formării şi forjării, (re)cristalizării unor caractere prin ucenicia la şcoala unor aspre încercări. De altfel (avertizează scriitorul în *Prefaţă*) "prima mea dorinţă, odată ce m-am învoit cu mine însumi să scriu cartea, a fost ca oamenii să existe, vii şi credibili, proiectaţi peste aventura imaginată şi poate imposibilă". Şi într-adevăr, Anton Lupan (exemplarul *lup* de mare urmat cu devotament de oamenii săi – un erou pozitiv care nu plictiseşte), Gherasim (vajnicul cârmaci tăiat parcă în stâncă), buclucaşul (dar inimosul) Ismail, iscusitul ţintaş Ieremia, cârcotaşul "don Juan" Haralamb, tăcutul Cristea Busuioc, naivul, dar promiţătorul ucenic-marinar Mihu (stăpânul curajosului şi credinciosului dulău Negrilă, mascota echipajului), frumoasa şi nevinovata "sirenă" Adnana (protagonistă, alături de Anton Lupan, a delicatei intrigi erotice ce nu putea lipsi din povestire), cruntul pirat Spânu, excentricul gangster Stricland, tragicul metis Black Pedro etc., sunt tot atâtea reuşite artistice ale scriitorului, nişte personaje de neuitat, ce clocotesc de viaţă (ficţională) până la a evada din pagină. Nu mai puţin pregnantă este însă întreaga umanitate care populează această epopee maritimă (de la pestriţa faună a porturilor Levantului sau ale Apusului şi până la popoarele continentului sud-american), o umanitate bogată, diversă şi colorată, adusă la viaţă cel mai adesea prin doar câteva trăsături de penel. Un rol aparte în economia ansamblului revine lui *Pierre Vaillant*, un frumos şi ciudat personaj-absenţă ce patronează (şi impulsionează) aventura, ca un discret, dar mereu prezent (în filigran) spirit tutelar; *mării* (surprinsă în tablouri de neuitat, fie în clipele ei de linişte, fie în cele de dezlănţuită furtună, o prezenţă cu chipuri şi ritmuri infinit variate ce "umple" cartea, marele suprapersonaj în raport cu care destinele tuturor celorlalte personaje se definesc); şi *corăbiei* înseşi (marea "Speranţă", cvasi-mi(s)ticul vehicul al Aventurii echivalat unei fiinţe vii şi îndrăgite). Construite de regulă (potrivit tradiţiei genului) în jurul unei trăsături caracteristice şi distinctive, personajele (de o structurală mobilitate) nu rămân totuşi nişte schematice creaturi de hârtie, ci constituie mai curând nişte siluete clasice, a căror logică internă nu exclude însă nuanţa. "Pozitivi", eroii lui Radu Tudoran nu sunt nişte fantoşe didactice: ei au şi probleme, slăbiciuni, pofte, momente de "cădere" etc., decât că prin/peste toate acestea ei reuşesc să rămână esenţialmente curaţi: aspri "lupi de mare", ei îşi păstrează prin cele mai grele încercări puritatea sufletească şi inocenţa (deloc "infantilă") a unor copii mari, o candoare fără vârstă (extrem de dificil de realizat literar) care cucereşte fără rezerve; la rândul lor "negativii" primesc nişte binevenite "umbre" suplimentare menite să le sporească complexitatea. De altfel individualităţile "specializate", dar complementare ale protagoniştilor (adevăraţi muşchetari ai mării a căror deviză ar putea fi cea a eroilor lui Dumas, "toţi pentru unul şi unul pentru toţi"), reprezintă totodată şi premisa reunirii lor armonioase în acea entitate organică (superioară părţilor) care e însuşi *echipajul* "Speranţei". Mostră de umanitate ideală, voit exponenţială, *echipajul ca întreg* e şi el o izbândă semnificativă a cărţii, fiind deopotrivă un *microcosm masculin* (în care apariţia elementului feminin, factor perturbator, constituie un moment de criză – prilej de redefinire a identităţii individuale, de grup şi de gen, dar şi a priorităţilor – urmat de restabilirea unui nou echilibru, mai cuprinzător); un *creuzet multietnic* (expresie sinceră – nu datorată vreunui comandament moral (auto)impus – şi fidelă a sufletului multiplu şi tradiţional tolerant al Levantului); şi un *microcolectiv* urmărit în complicata lui dinamică de grup (raportul lider–echipă, alianţe, solidarităţi, conflicte etc.). Ca structură narativă, Radu Tudoran rămâne şi acum credincios aceluiaşi gen de roman, *epic* şi *empiric* ("roman anglo-saxon", "romanul – roman", Vl.Streinu) adoptat încă de la început, o formulă estetică "de şcoală veche", ideală însă pentru subiectul abordat. Pe parcursul său diversitatea ritmurilor naraţiunii traduce fidel suflul specific fiecărui episod în parte, după cum decupajul precis şi montajul alert, contrapunctic, asigură story-ului o desfăşurare fluidă, cinematografică. Organic împletit cu epicul (adesea chiar generat de acesta), lirismul atotprezent conferă cărţii o vibraţie adâncă (deşi discretă), contribuind din plin la senzaţia de autenticitate. Consubstanţial perspectivei romantice propuse de autor (iar nu adăugat) şi justificat astfel întru totul (prin viziune, epocă, atmosferă, întâmplări etc.), lirismul parcurge aici o amplă gamă, de la lirismul nostalgic al *evocării* unor lumi şi epoci dispărute, la delicata *emoţie lirică* a discretei ispite erotice care e tânăra Adnana, şi până la *poezia esenţial(izat)ă* ("să vă spună corăbierii...") a omului singur (dar şi tovarăş cu alţii), susţinut între două spaţii infinite, cel al bolţii înstelate şi cel al întinderilor de ape, de o simplă îmbinare de

lemne, rod al nemăsuratei sale ingeniozităţi, dar şi al curajului său prometeic, în sfârşit un lirism ce condensează pe alocuri în veritabile (mici) *poeme în proză* ("glasurile mării", "cântecul sirenei", "şi oamenii au tainele lor" etc.) lucrate cu artă de giuvaergiu. Întemeindu-se într-o viziune fundamental *romantică* (romantismul peren şi neîngrădit de poetici, curente, şcoli literare etc. al unei întregi vârste a Aventurii – o vârstă *istorică*, a omenirii, dar şi una *sufletească*, a omului), *Toate pânzele sus!* este o carte a setei de orizonturi, dar nu una nostalgic-pasivă, a vagului melancolic şi a reveriei simboliste. Degajând un optimism profund şi sănătos ce nu cunoaşte oprelişti, ea este, dimpotrivă, o carte *activă*, ce pledează pentru *forţa visului treaz* (care atunci când se conjugă cu energia şi voinţa se încheagă în proiect pentru a se transforma în cele din urmă în destin), ca un adevărat poem al *voinţei*, al energiilor *pozitive* (epitet deloc ruşinos) concentrate în vederea atingerii unui scop general uman. E de altfel incontestabilul merit al lui Radu Tudoran de a fi reuşit (cum foarte rar se întâmplă) să aducă în scenă eroi pozitivi ce promovează tradiţionalele valori pozitive (masculine) şi marile valori morale umane universale (prietenia, dragostea, solidaritatea, camaraderia, cinstea, preţuirea pentru dreptate, adevăr, frumos, curajul, voinţa, dârzenia, omenia, toleranţa, compasiunea, devotamentul, respectul, încrederea, speranţa, discreţia, decenţa, setea de cunoaştere, fantezia, capacitatea minţii – şi a voinţei – de a scurtcircuita obstacolele realului, avântul, dăruirea, spiritul de sacrificiu, patriotismul etc.) şi aceasta într-un mod absolut cuceritor şi convingător, prin evitarea oricăror tonuri false, moralizatoare, didactice şi/sau plictisitoare. Cronică a unei călătorii anunţate (ce n-a (mai) avut loc decât întru ficţiune), în (mică) parte *trăită*, dar integral *visată* (până la intensitatea viziunii), cartea există plenar în zodia Idealului, fructificând astfel "întreaga disponibilitate lingvistică şi imaginară" (Vasile Popovici) a autorului; de altfel înainte de a fi transpusă în fapt, aventura ia mereu naştere, întreagă, mai întâi pentru autor, dar şi pentru personaje, în primul rând *în vis*. Pe de altă parte acest specific îi asigură naraţiunii o benefică detaşare şi distanţare ce transformă totul într-un *joc* superior, bazat pe un pact implicit (dar şi explicit formulat în *Prefaţă*) cu cititorul (căruia autorul de altfel i se adresează adesea direct, peste naraţiunea principală la persoana a III-a), pe o înţelegere conform căreia romancierul îşi ia de fapt libertatea de a regiza Povestea (şi Aventura) într-un registru ludic şi ironic… tratat cu toată seriozitatea (cu precizarea – scriitorului – că "Garanţia înţelegerii noastre rămân oamenii, imutabili, peste timp şi peste aventură"). Alături de vibraţia genuină a Vieţii ce freamătă în paginile cărţii, acest permanent "zâmbet în colţul gurii" afişat de autor (ce merge însă de la râsul liniştit la cel dezlănţuit, umorul fiind o dimensiune constitutivă şi esenţială a romanului) converteşte, în spirit (post)modern, *convenţia* (una dintre cheile întregii creaţii a lui Radu Tudoran) – o convenţie de altfel ostentativ etalată printr-o abundentă acumulare de locuri comune ale literaturii de aventuri (epave misterioase, echipajul pitoresc, insule şi comori ale piraţilor, mesajul din sticlă etc.) – dintr-o *summa* a stereotipurilor de gen într-un scenariu exemplar, într-un traseu arhetipal în care toate aceste clişee, resemantizate, devin repere de neocolit. *De-* şi *re-* construită astfel (prin zâmbet=distanţa asumată şi prin autenticitate), convenţia (genul) e salvată de la inactualitate, căpătând o viaţă nouă, cu termen nelimitat. Un rol aparte în excepţionala receptare a romanului revine fără îndoială momentului istoric al apariţiei lui: într-o epocă de neagră teroare fizică, psihică şi ideologică şi într-o literatură invadată la rândul ei de monstruoşi eroi de import sau autohtoni (precum "celebrii" Pavlic Morozov sau Lazăr de la Rusca etc.), *Toate pânzele sus!*, oază de culoare şi libertate, şoca şi cucerea prin refuzul oricărui angajament faţă de politica, morala, estetica vremii etc., ea revendicându-se în totalitate (şi cu o superbă *normalitate*) de la nişte valori umane perene, ferite cu grijă (şi cu succes) de imixtiunea desfiguratoare a ideologicului. Dar magia (inefabilă şi intraductibilă) a acestei cărţi speciale (care, asemenea cărţii vrăjite din *Poveste fără sfârşit* a lui Michael Ende, pare a dispune de misterioasa capacitate de a-l absorbi chiar şi pe blazatul cititor de azi în lumea ei imaginară, în durata ei proprie) trebuie căutată dincolo de orice factor circumstanţial şi dincolo chiar de ceea ce instrumentarul analitic al criticului ar putea să formuleze conceptual: citind-o, trebuie evitat orice exces hermeneutic în încercarea de a regăsi *romantismul originar*, *inocenţa*, *candoarea tinereţii* în faţa orizonturilor etern misterioase ale lumii, adică tocmai acea stare a fiinţei din care vraja cărţii ia naştere în chip primordial. Într-adevăr, *acestei* privilegiate stări de spirit (nu doar biologice) îi aparţin de fapt toate marile puncte de atracţie ale naraţiunii (care nu e totuşi una doar "pentru copii"– obişnuitul stigmat al criticii: Viniciu Gafiţa nici nu o include, de pildă, în *Bibliografia* sa *de literatură română pentru copii*). Între aceste puncte de atracţie ale cărţii (contopite însă toate într-o unică notă distinctă prin talentul, inspiraţia, inteligenţa şi subtilitatea scriitorului) ar putea fi amintite: pura fascinaţie a Aventurii (acel "sense of wonder" al criticii anglo-saxone); superioara ei gratuitate; finalul *deschis* (ce trimite totodată – simetric – la început) al Poveştii ce creşte din ea însăşi, ("aventurile cărţii constituind un segment dintr-o virtuală succesiune fără început şi fără sfârşit", M. Popa) şi care ne face astfel să trăim (exclusiv sub semnul *Plecării*) o eternă aventură a *Speranţei*, cruţată de tristeţea întoarcerii acasă, triumfând veşnic la zenitul timpului aventurii; pitorescul şi exoticul peisajelor geografice şi umane (*închipuite* cu o rară forţă de sugestie) care, fără profunzimi cu tot dinadinsul căutate, oferă în primul rând un prilej de pură jubilaţie estetică (şi ludică) şi splendoare; copleşitoarea poezie a elementelor (pământ, apă, văzduh, foc) în toată diversitatea lor (privelişti, vietăţi marine, furtuni, constelaţii etc.); o natură ale cărei nenumărate ipostaze proiectează un fundal de o măreţie egală aventurii umane (şi nu o dată solidar cu aceasta); farmecul acestui jurnal de bord a cărui *atmosferă* evocă fidel solemnitatea uşor vetustă, dar extrem de atractivă, în nuanţa sepia a ilustraţiilor de epocă, a imaginilor de acum un veac şi mai bine (aşa cum apăreau ele de pildă în – pe atunci – abia înfiinţata revistă *National Geographic* sau în alte buletine ştiinţifice ale vremii), o atmosferă care, deşi *veche*, nu e deloc *învechită* căci, dăruită parcă cu tinereţe fără bătrâneţe, ea se dovedeşte capabilă să rivalizeze încă cu succes cu imagistica şi coloristica mult mai violente ale ficţiunilor contemporane; nostalgia luminoasă, de un cald lirism, prilejuită de culorile, aromele şi vocile irepetabile ale unor epoci şi lumi apuse (ca acel unic Levant în cvadrupla sa determinare româno-greco-otomano-arabă ori ca negurosul tărâm misterios din emisfera australă); legendara poezie a vechilor porturi şi a vieţii bătrânilor lupi de mare, a ciudatelor lor unelte de navigaţie, precum şi seducţia muzicală (amintind tonalităţile marinelor lui Minulescu) a tuturor acelor corăbii şi vele "care legau marea cu cerul" (mesageri ai depărtărilor şi-ai plecărilor, ai absolutei independenţe) ce continuă încă să bântuie (sub forma iahturilor şi a ambarcaţiunilor de plăcere) subconştientul omului modern, sedentar, domestic, civilizat; mirajul *Drumului* în sine, mai important chiar decât ţinta sa; "balsamul dulce şi amar al depărtărilor", vraja nesfârşitelor orizonturi acvatice, dar şi setea de zări îndepărtate şi de ţinuturi neîncepute; haloul mitologic al întregului imaginar creat în jurul piraţilor, comorilor, Orientului, prafului de aur etc.; fascinaţia pentru un moment în care lumea mai păstra, "dincolo de curcubeu", un rest de taină încă necartat, neclasificat; dorul de evaziune, legat de amintirea *ultimei epoci a libertăţii* (metafizice) din istoria omului (libertate al cărei suprem, baudelaire-ian simbol rămâne *Marea*), a libertăţii, a inocenţei şi a credinţei (încă neridicole) în valorile pozitive pe care evul (post)modern le-a pierdut; atractivitatea invitaţiei la (re)descoperirea lumii dinafară şi dinăuntru pe care, citită la o vârstă fericită, o face cartea (în spiritul călătoriei reale intenţionate de autor, a cărei ipostază imaginară este); elanul romantic autentic al unei atari viziuni (cuplat totuşi cu o solidă metodă realistă); puritatea, candoarea ei; lipsa oricărei ideologii coercitive (fie ea de natură politică, estetică, morală, pedagogică etc.); umorul sănătos şi ubicuu (adesea antologic) care echilibrează dispoziţia lirică, cenzurând totodată orice exces patetic, sentimental sau nostalgic; caracterul *solar* al aventurii, ce nu are nimic cu adevărat tenebros odată ce în umbra celor mai înfricoşători tâlhari şi a celor mai abominabile fapte se întrezăreşte întotdeauna acelaşi surâs complice al autorului; modul convingător în care prevalează în roman bogăţiile interioare, perene, asupra celor exterioare, amăgitoare şi efemere; mesajul de speranţă transmis de aventură; funciarul, copleşitorul ei optimism, luminos şi senin; acea frumoasă tonalitate masculină a cărţii, de o mare puritate, suplimentar înălţată prin diezul diafanului etern feminin; suavitatea cavalerească a intrigii erotice; inepuizabila paletă de culori, sunete şi senzaţii; firescul fermecător al povestirii, ce trăieşte în fond sub zodia *memoriei* (căci întreaga odisee îi este de fapt relatată – *mărturisită* – naratorului, zeci de ani mai târziu, de către Haralamb); claritatea şi măsura stilului; recursul la simplitate (una a esenţelor însă, deloc "simplistă"), deopotrivă cheie a viziunii şi a stilului; expresia bogată, fluentă şi clară, de o perfectă naturaleţe etc. Iubită cu consecvenţă de către tinerii (şi nu numai…) din toate generaţiile, care au crescut având în ea un reper deloc neglijabil al devenirii lor spirituale şi sufleteşti, *Toate pânzele sus!* a fost totuşi trecută sub tăcere cu aceeaşi consecvenţă de către critica literară oficială (sau colegială) – o critică frecvent (dez)interesată ideologic, tradiţional solidară cu o cultură patriarhal-gerontocratică în care *Copilul* (ca instituţie inclusiv literară) încă nu s-a născut şi cu o literatură continentală obsedată de *pământ* (cu foarte rare deschideri spre spaţiul marin), de o frapantă şi cronică ignoranţă/aroganţă şi inapetenţă pe orizontala genurilor, dar şi înzestrată cu un bogat arsenal de prejudecăţi (faţă de tipul de roman, faţă de genul literar, faţă de succesul de public etc.). Dar dacă establishment-ul literar continuă să o ignore (uneori chiar cu ipocrizie), unii dintre copiii de odinioară (azi la rândul lor la vârsta consacrării) dovedesc *luciditatea* de a aprecia corect reala pondere a cărţii şi *curajul* de a o recunoaşte, înfruntând tăcerea "oficială". "La vârsta şcolară" mărturisea la un moment dat Mircea Cărtărescu (în "Curentul", nr.174/27 iulie 1999) "citim cărţi «pentru tineret»: aventuri, SF, călătorii care ne marchează viaţa mai mult decât orice carte vom citi în viitor (n-aş fi scris *Levantul* dacă n-aş fi citit de zece ori în copilărie *Toate pânzele sus !*, despre care susţin că este una dintre cărţile determinante ale culturii româneşti").

■

Epistolar inedit
Aurel Dumitraşcu - Gheorghe Azap (I)

Începând din acest număr al revistei noastre, publicăm zece scrisori inedite ale lui Aurel Dumitraşcu (21 noiembrie 1955-16 septembrie 1990), adresate, între anii 1985-1989, poetului Gheorghe Azap. Scrisorile sunt relevante atât în ceea ce priveşte personalitatea artistică şi intelectuală a celor doi corespondenţi, cât şi în ceea ce priveşte condiţia artistului, în speţă a scriitorului, în ultimii ani ai dictaturii comuniste din România. Redacţia mulţumeşte şi pe această cale poetului Gheorghe Azap pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziţie manuscrisele celor zece scrisori.

I.P.A.

1

26 decembrie 1985
- la lumînare -
Borca

Iubite pustnic,

Rămas în pană de cărţi, sedus şi abandonat o vreme, trist pînă la a visa noapte de noapte aeroportul Orly, n-am mai ajuns cu *furtunile* mele în casa ta! Să mă ierţi că vin aşa tîrziu! Nu te iubesc mai puţin, evident. Se-ntîmplă, însă, uneori ceea ce nu dorim.

Izolat aici în munţi, mereu dorind să plec, un "scandalagiu" de care toţi se despart (aici), nu-mi rămîn decît cărţile. De fapt, eu nu vreau să trăiesc, eu vreau să citesc!

Plec peste cîteva zile la Iaşi – pentru a-i înapoia lui Luca Piţu (ştii, celălalt Foarţă al Românici; Luca e un poliglot şi mai şi; şi nu numai!) cîteva cărţi (Ionesco – "Journal en miettes" + "Antidotes" şi un Blanchot!), apoi cobor la Bucureşti – că n-am mai fost din vară, cînd m-am întîlnit cu Marta Petreu. O să-mi mai apară la C[artea] Rom[ânească], în '86, "Biblioteca din Nord". Mă bucur şi pentru antologia ta!

Sper c-o duci mai bine şi domnia ta! Pe noi ne leagă aşa mult pustiul şi depărtarea!

Îţi doresc un an bun + tot binele pe care-l poţi suporta!

LA MULŢI ANI!

Te ambrasez cu toată dragostea prieteniei,

Aurel Dumitraşcu

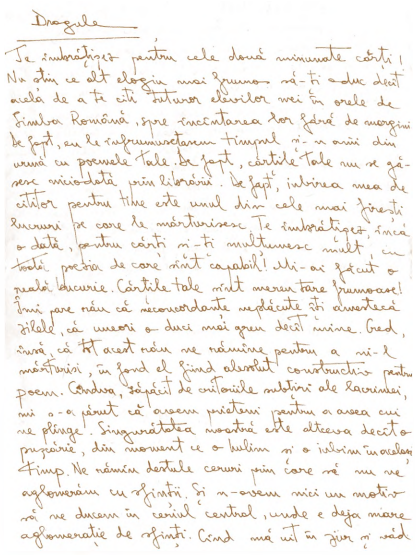

P.S. – Te rog să-mi confirmi primirea cărţuliei!

A.D.

2

Borca, 20 februarie 1986

Iubite domnule schivnic,

Detest iernile şi abia-mi dau de capăt cel mai des, motiv pentru care nici de mine nu se spînzură "scriptorul", însă în seara aceasta ninge cu un fel de prispe zemoase – de aceea-ţi scriu. Cînd mi-e frig, la mine nici patriotismul nu funcţionează. O spun mereu pentru a-mi aminti mereu că Nordul îmi place ca... sonoritate, însă nu ca arşiţă. Îţi mulţumesc mult pentru cuvinte, chiar dacă ne împrietenesc destule versuri! Şi să nu deranje acest "îţi". Politeţea nu mi se pare o chestiune de limbaj, după cum dragostea nu este un caravanserai de urări. Îmi permit această familiaritate dintr-o dragoste evident curată pentru cărţile pe care le scrii. Şi pentru că nici dumneata şi nici eu nu trăim nemaipomenit. Bavardul Dan David mi-a spus multe despre pustiul tău, într-o toamnă în care învolburam împreună Vrancea. Cred că tot el mi-a dat şi adresa, însă o ştiam deja dintr-un volum de versuri. Toţi foştii mei elevi te-au citit şi ascultat! O porţie de Azap le plăcea întotdeauna. Mie însumi îmi place să te recitesc în nenumărate zile. Am făcut aceste precizări în... favoarea familiarităţii permise. Eşti atît de fain în ceea ce scrii, încît nu pot crede că ai 47 de ani! Am în casă "Bocceluţa cu plăpînde", "Eţetera", "Roxana" şi discul lui Vintilă. Pe celelalte nu le-am citit şi nici nu le-am găsit.

Îţi scriu şi îmi dau seama că nu-mi găsesc tonul, pur şi simplu nu vreau nici să te deranjez, nici să fanfaronez, deşi-mi face sinceră plăcere faptul că îţi scriu. Dumneata să-mi spui ce nu-ţi convine! Dincolo de POEZIE sînt atîtea convenienţe stupide. Nu-mi permit să bat pe umăr prietenește pe cei mai învăţaţi cu timpul decît mine, după cum nici convorbirile didactice şi cafedrale nu-mi sînt pe plac. În prima epistolă cred că-ţi scriam ca un "tînăr autor" ce te iubeşte. În această a doua epistolă, permite-mi bîlbele! A treia epistolă ştiu că va avea tonul cel mai potrivit. Eşti şi dumneata un "maudit" şi aceasta ne leagă mult, desigur. Sînt destule de spus. După Anul nou am plecat la Bucureşti, via Iaşi. În Iaşi mă simt bine prin cîteva locuri sfinte şi prin marii mei prieteni de acolo. Oraşul în totalitate, însă, nu-mi place! Am trecut pe la iubitul singuratic (universitar) Luca Piţu, pentru a-i înapoia cărţi şi pentru a lua altele. Ştii, el e celălalt Foarţă al republicii, deşi eu cred că e şi mai şi, doar că n-are vocaţia exteriorizării. Am mai luat un roman kafkian al lui Blanchot şi "L'Amour et l'Occident" a lui Rougemont. Am citit atîtea cărţi rare datorită lui! La Bucureşti mă simt întotdeauna bine. În acest trecut ianuarie – mai bine ca oricînd! Caut acest oraş ca şi cum aş căuta un parc naţional, o rezervaţie, însă mă abţin de la comparaţii care l-ar... ruina şi mai şi. Sigur, nu caut Bucureştiul pentru că aş accepta să trăiesc în haită, nici pentru biberoanele sale fandosite. Sînt, însă, acolo mulţi oameni pe care-i iubesc şi pe care îmi place să-i revăd. După atîtea luni de pustiu montan, întîlnirile cu ei îmi fac bine. E drept, mă umblu cam cu aceeaşi. Petre Stoica, Eugen Suciu, Groşan, Ştefoi, Cărtărescu, Vişniec etc. De data aceasta, de neuitat rămîne plimbarea prelungită prin Cişmigiu cu domnul Paler. Ţinuse să nu plec pînă nu mă vede. Am avut destule să ne spunem acum cînd haimanalîcurile se ţin lanţ... pentru că se instituţionalizează! Vorba lui Evgheni Şvarţ: "Sîntem atît de fericiţi, că nici nu ne vine să credem". Îţi spun sincer: eu nu-s mielul care s-a rătăcit de turmă, sînt cel care s-a plictisit de turmă! Voi crăpa în Bibliotecă. Mi-e destul ca să pot începe zilele senin. Rămîn dintre cei care preferă să fie împuşcaţi, dar nu să stea în genunchi. Sînt oarecum retoric! Într-o groapă. Se umple ea şi groapa aceasta... Mă duc la o şcoală şi constat zilnic cretinizarea sistematică a puştimii. O, ce s-ar mai amuza Dali dacă ar şti! Sper să plec de aici, la P[iatra] Neamţ! Aici nu mai am cu cine mă certa. Şi-s scandalos de singur.

Tudoriţa!? HIm! E o fostă elevă. Are vreo 17 ani. La un moment dat mi s-a înscenat o mascaradă proletcultă (acum doi ani!), cu primar, şef de post şi alte acareturi din astea. Eram aproape indezirabil pentru eclatantul învăţămînt românesc, deşi calomniile lor nu se (şi nu s-au!) adevereau (adeverit). Mi se reproşa că umblu şi cu puştoaicele etc. Pe acest fond, ca să le fac pe plac, am tipărit multe texte dedicate unei eleve. Ca să sucombe, nu alta, eticii ăia! Asta e povestea lui T. O emoţie care m-a devastat, e drept, cu ani în urmă, ea iscînd o carte pe care nu e dispus nimeni să mi-o tipărească: "Tratatul de cretică".

Te aştept în "Hyperion"! Îl faut! Excelent titlul "*Cri*"! Cum adică trudeşti cu braţele?! Dan David îmi spusese că eşti pensionat.

Căderea ALBATROS-ului – o durere!

Mi-a scris o fată (Silvăşan) din zona ta! Te invocă mereu! Am să-i scriu.

Sîmbătă am vorbit cu Bălăiţă la telefon şi mi-a reconfirmat faptul că mă va scoate spre sfîrşitul anului! La Bucureşti nu l-am căutat. Eu îl sun acasă, de obicei.

Bucurie şi dragoste!
Cu gândul cel bun,

Aurel Dumitraşcu

3

Borca, 24 martie 1986

Dragul meu,

Am cam ieşit din iarnă şi constatarea aceasta mă face să cred că sînt şi viu. Oare am vreun

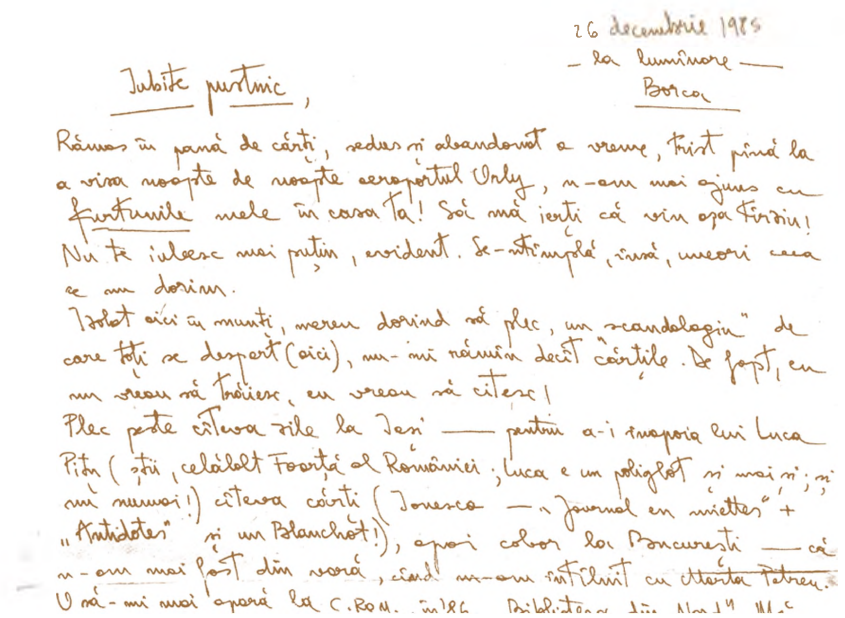
26 decembrie 1985
– la lumînare –
Borca

Iubite prietenic,

Rămas în pană de cărți, redus și abandonat a vreme, trist pînă la a vira noapte de noapte aeroportul Orly, n-am mai ajuns cu ființele mele în casa ta! Să mă ierți că vin așa firavu! Nu te iubesc mai puțin, evident. Se-ntîmplă, însă, uneori ceea ce am dorim.

Izolat aici în munți, mereu dorind să plec, un „scandalagiu" de care toți se despart (aici), nu-mi rămîne decît cărțile. De șoșet, eu nu vreau să trăiesc, eu vreau să citesc!

Plec peste cîteva zile la Iași — pentru a-i raporta lui Luca Pițu (știi, celălalt Foarță al României; Luca e un poliglot și mai și; și mă numesc!) cîteva cărți (Ionesco — „Journal en miettes" + „Antidotes" și un Blanchot!), apoi cobor la București — că n-am mai fost din vară, cînd m-am întîlnit cu Ottilia Petreu. U să-mi mai apară la C.Rom. [illegible]

merit că încă sînt viu!? Îmi închipui că se-ntreabă alții una ca asta. Am tăiat lemne, am citit un studiu al lui Cioculescu despre afectivul Ibrăileanu, am citit mai multe pagini din Lovinescu (lecturi pentru sesiunea din aprilie!), am cetit și "Sportul" și alte gazete autohtone, am fost și la telefon ca să mi se spună (Amza Săceanu) dacă mă mută de aici (nu mi s-a spus; slavă nimănui!), am dat și pe la școală puțin – așa s-a făcut ora la care-ți scriu. E 17 și ceva. N-aud cu o ureche, de cîteva zile. Val Condurache, am constatat în iarnă la București și mi-a confirmat și el, n-aude cu urechea stîngă, deloc, de la 9 ani.

Am fost plecat pe la P. Neamț o vreme, aproape o săptămînă. Ca să văd filme ruseți (pentru că sînt singurii care au rămas poeți în cinematografie!), ca să mă mai îmblînzesc între puștoaice, ca să mai joc șah cu Adrian Alui Gheorghe, ca să hoinăresc pe străzi. Era ceață și o foamete doldora de înjurături. Eu mănînc la bufetul ziarului "Ceahlăul". Altfel...

La două sute de metri de stiloul cu care-ți scriu (un dar de la draga mea Marta Petreu) începe pădurea. Deci nu am stradă. Ulițe doar, cred. Pune Borca, nr. 35! Laud intenția-ți de a-mi expedia două volume pe care nu ți le-am citit! Te-mbrățișez pentru că te-ai gîndit așa! Borca are vreo 7000 de locuitori împrăștiați în mai multe sate, dar eu sînt singurul Dumitrașcu de pe aici și, în plus, mă știe toată lumea, cu atît mai mult poștașii! Deci, pentru poștașii din zona ta, nu e nici o problemă! Să le spui. Aștept cărțile! Pentru că întotdeauna te citesc cu bucurie și mare plăcere.

Nu înțeleg de ce zici că recitind antologia pentru *Hyperion* ai sentimentul că răsfoiești anacronisme! Te răsfeți. Nu se poate să nu știi că te iubesc și criticii și că niciodată cărțile tale nu rămîn în librării. Și *tonul tău* nu-l mai are nimeni la noi!

Iașii?! Îi iubesc prin cîteva locuri sfinte, prin casele vechi, prin cartierele mărginașe, prin prietenii de acolo, dar numai orașele labirintice îmi plac, cele "fără margini", or, la noi, numai Bucureștiul îmi dă cît de cît această... bucurie.

Am 30 de ani! Pe 21 noiembrie voi avea 31!

Ceea ce mi-ai spus de tatăl tău m-a cam desființat și zile în șir m-am tot gîndit trist la aceasta. Pur și simplu îmi veneau în gînd mereu cuvintele tale. De aceea, cred, nici nu ți-am scris mai repede. De unde-ți mai iei, totuși, puterea și hazul?! Ești puternic, dragule! Mon père s-a dus dincolo de lume prin 1971, eram în clasa a 9-a. Am început să scriu puțin după aceea, într-o zi ploioasă. Ador ploile! Sînt între cele mai grozave bucurii pe care le pot avea pe Pămînt! Cînd eram la Sulina, stăteam singur pe țărm, ziua ori noaptea, în ploi și vînturi, bolnav de mulțumire, de spectacol, de izolare. Am destule neuitări din Sud! În Deltă ajung în fiecare an aproape. E ca și cum m-aș căuta pe mine însumi, cel trist și mai tînăr, cel pierdut cîndva.

Pe 4 aprilie voi fi la Iași. Stau o săptămînă. Poate fug și pînă la București. Dar nu mi-am pus în ordine manuscrisul. Și mai am de citit pentru examene. Și...

Insistă ca titlul cărții de la Facla să fie "*Cri*"! N-au nici un motiv să-l schimbe, să nu-l accepte! Toți cei cărora le-am spus de titlul tău s-au amuzat și au zis că e grozav!

În *Convorbiri literare* nr. 2 am patru poeme sub o fotografie în care semăn cu Ben Corlaciu.

Daniela Silvășan e talentată, într-adevăr! I-am scris. Acum trebuie să-i scriu din nou. Am văzut-o și într-un almanah al BTT-ului, dar textele de acolo nu mi-au plăcut, fiind de un teribilism extrem.

Îți mulțumesc pentru cele două poeme! Sînt excelente! Nu le știam.

Am primit din Franța ultima carte a lui Bachelard, "Le droit de rever". Aștept să ajung la Iași, pentru a mă mai aiuri printre cărțile lui Luca!

Voi reveni cu vești, după aceea!

Tu, desigur, scrie-mi! Sper să fiu mai puțin grăbit, indiferent ce-i cu examenele acelea insipide!

Bucurie și sănătate și POEZIE!

Te îmbrățișez,

Aurel Dumitrașcu

4

Borca, 8 iunie 1986

Dragule,

Te îmbrățișez pentru cele două minunate cărți! Nu știu ce alt elogiu mai frumos să-ți aduc decît acela de a te citi tuturor elevilor mei în orele de Limba Română, spre încîntarea lor fără de margini. De fapt, eu le înfrumusețasem timpul și-n anii din urmă cu poemele tale. De fapt, cărțile tale nu se găsesc niciodată prin librării. De fapt, iubirea mea de cititor pentru tine este unul din cele mai firești lucruri pe care le mărturisesc. Te îmbrățișez, încă o dată, pentru cărți și-ți mulțumesc mult, cu toată poezia de care sînt capabil! Mi-ai făcut o reală bucurie. Cărțile tale sînt mereu tare frumoase! Îmi pare rău că neconcordanțe neplăcute îți amestecă zilele, că uneori o duci mai greu decît mine. Cred, însă, că tot acest rău ne rămîne pentru a ni-l mărturisi, în fond el fiind absolut constructiv pentru poem. Cîndva, zăpăcit de criteriile subțiri ale lacrimei, mi s-a părut că avem prieteni pentru a avea cui ne plînge. Singurătatea noastră este altceva decît o pușcărie, din moment ce o hulim și o iubim în același timp. Ne rămîn destule ceruri prin care să nu ne aglomerăm cu sfinții. Și n-avem nici un motiv să ne ducem în ceriul central, unde e deja mare aglomerație de sfinți. Cînd mă uit în jur și văd cîți sînt cei care trăiesc doar pentru ei înșiși, îmi spun că este mai mult decît bucurie să trăiești pentru a dărui, pentru a împrăștia (cum zicea și Rilke).

În ultima vreme, "Biblioteca din nord" mi-a mîncat zilele și nopțile. Dar încep să fiu mulțumit de ea. Pe 16, 17, 18, 19, 20 mai am fost la Bucureşti. Fără manuscris, însă. Pentru că nu eram mulțumit de el și nici nu-l terminasem de bătut la mașină. Bălăiță mă înțelege și mă știe de mulți ani. Voi face cartea cu Mircea Ciobanu. Am să i-o trimit în săptămîna care vine. O să mă duc mai pe urmă să vorbim mai adînc. Bucureștiul era mizer, mizer. Am preferat compania lui Eugen Suciu, care mă introduce la filme la Cinematecă, și, tot ca de obicei, pe Petre Stoica cel drag, Vasile Vlad, Matei Vișniec și Mircea Cărtărescu (dar berea pe care am ales-o la "Berlin" cu acesta nu ne-a prea plăcut, întrucît dorisem s-o degustăm numai în doi!). Sigur, l-am vizitat și pe D.R. P[opescu], care s-a scandalizat din nou că nu m-am mutat la P. Neamț, faptul depinzînd de Amza Săceanu și alții cu galoane asemănătoare.

Am o lună grea, acum. Abia am terminat de vopsit tabla de pe casă. Singur. Și de pe 1 iulie voi fi în Iași, pentru primul examen (cred că cel mai dificil din toată facultatea – Istoria limbii române!). Deci am mult de-nvățat. Seară de seară, pour vivre, mă duc patru kilometri pentru a privi meciurile de la C.M. de fotbal. Cele de la 21. Și-n zori la școală! Și-s obosit. Pe acest fond, le-am rugat pe toate nuligestele să facem o pauză în convorbiri pînă pe 15 iulie. Se impunea. [...] Eu traversez crize de misoginism, recunosc! Marea mea iubire din acești ani, o Maria (Tudorița e cea mai profundă emoție!), a vrut să se sinucidă pentru că eram pe străzi cu o alta. Ce puține sînt lucrurile pentru care trăiesc ele! Asta e! La ora aceasta nu pot vorbi prea frumos despre dezmăț, chiar dacă în mod serios nu cred decît în iubire.

Cu *Cri*! Sînt de-a dreptul de luat în rîs! "Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac!" (Evanghelia după Luca).

Îți pun grupajul din *Convorbiri* nr. 2/1986.

Bucurie și sănătate și poezie! Mulțumesc încă o dată pentru minunatele cărți!

Al tău, cu dragoste de frate,

Aurel Dumitrașcu ■

■ *Daniel Moşoiu*

Poem şăgalnic

Am intrat şi eu la facultate.
rezolvasem o problemă importantă a vieţii mele.
seara târziu mă încuiasem în cameră,
stăteam aplecat cu genunchii pe covorul de iută,
cu mâinile împreunate. rosteam o rugăciune în gând
şi rugăciunea îmi despica inima ca o sabie. aşa am crezut.
că intrasem la facultate. am tras din greu.
al fel, cine ştie, suplinitor rămâneam la şcoala din sat.
aş fi ţinut şi eu important ca un profesor cu diplomă catalogul sub braţ.
cu dinţii mei de lapte aş fi muşcat din umerii încercaţi ai tinerei profe de mate.
cu ea aş fi rămas în cancelarie după program.
cu ea m-aş fi pierdut fericit în colbul auriu al unui lan de porumb.
sau poate la bibliotecă să mă fi angajat.
cu degetul tremurând aş fi căutat pe pagini urme calde de lacrimi
în romanele triste citite de tânăra ingineră din sat.
poate chiar la LAS aş fi muncit o vreme de dragul ei.
sau, cine ştie, m-aş fi aciuat la oraş, om al muncii aş fi fost,
negreşit la fabrica de ţevi, acolo unde lucrează de ani buni
toţi unchii şi verii mei. sâmbăta i-aş fi adus mamei într-o geantă soioasă
din faş o amărâtă de salopetă. s-o spele. seara aş fi băut bere
cu flăcăii de-o seamă. la birtuţul din sat.
prin perdelele negre de fum razele lunii s-ar fi tocit lunecând pe zgrunţul
ştirbit al meselor grele din fier.
ca o oglindă ar fi primit umerii noştri lăsaţi razele calde de lună
şi lumina becului chior şi pătat.
cine ştie unde m-ar fi găsit apoi vânzoleala din optzeciş' nouă.
poate că m-ar fi izbăvit, poate că m-ar fi întors pe dos ca o mănuşă,
poate că m-ar fi luat ca din oală.
mă puteam bunăoară angaja chiar în sat la primul patron. îmi dădea
maşină, căram ma fă, aş fi fluierat într-o dungă trecând de-al dracului claxonând
în viteză pe lângă şcoală. aş fi fost tare. până
şi pe tata l-aş fi dus încolo şi-ncoace bucuros cu maşina.
uite, măi, tată, civilizaţie, nu cum m-ai dus tu când eram mic cu bicicleta.
mă însuram şi eu cu una din sat şi-mi ridicam o casă.
o mândreţe de casă. ce mai, mă puneam binişor pe picioare.
s-ar fi uitat sătenii la mine cu jind.
duminica la biserică mi-aş fi găsit fără doar şi poate
un loc în colţul celor cu stare. creşteam un copil
şi-l dădeam negreşit la facultate. să-l las pe el să trăiască
ce n-am trăit eu. poate.
m-aş fi făcut cu el prin sat când venea în vacanţe. cine ştie.
ce-i e scris omului nu se ştie în carte. aş fi putut ajunge foarte bine un terchea-berchea, la fel
cum aş fi putut ajunge departe.

dar am intrat şi eu la facultate.
am rezolvat totuşi o problemă importantă a vieţii mele.
am şi eu altă faţă. nu miros a grâu, nici a var.
n-am nici urme de motorină arsă pe mână.
până şi acasă oamenii mă privesc parcă al fel.
mă întorc în sat la sfârşit de săptămână. uneori şi mai rar.
într-o geantă din piele fluturată şăgalnic pe umăr aduc
un braţ de cămăşi şi ciorapi pe care mama le spală seara târziu
în curte, lângă fântână. deasupra ei se coşcovesc îmbătrâniţi prunii.
o privesc fumând cocoţat pe capra de lemne.
fumul ţigării înnoadă ca o funie albăstrie lumina ştearsă a lunii.
tata slobozeşte apa în găleţile din plastic.

Vigil Salanţiu *Nişte ţărani*

Vigil Salanţiu *De vorbă*

apoi găleţile din plastic în oalele moi din tablă.
apa pleoscăie vânturată iute de mâna crăpată a mamei.
pe stradă gâfâind un tractor sparge-nserarea în aşchii.
zice tata blând: nici o grabă, nici o grabă.
ţigara cu gâlme din colţul buzelor nu-l arde jungându-i la capăt.
iar eu tresar într-o doară: nici nu mai ştiu cum arată
profesoarele noi din sat. pe uşa bibliotecii a ruginit de multişor un lacăt.
de ceva vreme profa de mate s-a încurcat cu proful de sport. om însurat.
de vechiul LAS s-a ales proful. inginera a rămas grea cu şefu' de post.
au dus-o într-o zi cu salvarea din sat. nu s-a mai întors.
la doi paşi, îmi spune tata, om deştept, vecinu' şi-a făcut din bucătăria de vară
bufet. mă înghionteşte cum stau aşa adormit pe capra de lemne
şi zice că n-ar strica să radem şi noi, acolo, o bere…

în rest, e bine.
cum spuneam, am rezolvat o problemă importantă a vieţii mele.
am intrat la facultate. învăţ.
o să am diplomă. iar de distrat, mă distrez de minune.
bunăoară acum sunt la chef. într-o cameră de cămin.
ce-i drept, chiful s-a spart.
au plecat care încotro. care cu cine a putut.
he, he, numai eu am rămas.
stau întins lângă o tipă pe pat.
stau întins şi mă ard degetele ei alunecându-mi pe piept.
şi şuviţele moi din părul ei castaniu.
îi simt respiraţia uşoară aproape. şi umărul cald.
hm, sunt cam nehotărât. sigur, puţin şi timid.
deocamdată stau întins lângă ea şi-i vorbesc.
îi vorbesc de somnul dogmatic care-l furase pe kant. ■

„De la o vreme încoace, Ţara nu se prea vede şi nu ne prea aude"

■ *Dumitru Covalciuc*

Dumitru Covalciuc s-a născut la 2 ianuarie 1947, în comuna Oprişeni, regiunea Cernăuţi. Între 1960-1971 a urmat cursurile Facultăţii de Limbi Romano-Germanice a Universităţii cernăuţene. Din 1970 lucrează la ziarul regional „Zorile Bucovinei". Între 1970-1980 a publicat versuri, povestiri, traduceri şi studii, urmate de apariţia romanului „Revolta". Începând cu 1992 i concentrează atenţia asupra culegerilor de folclor bucovinean, publicând volumele: *Cucule, ce pene porţi?*, *Cântece de cătănie şi război*, *Sculaţi, gazde, nu dormiţi!*, *Poveşti şi snoave din Bucovina*, *Legende populare din Bucovina* , *202 cântece populare din Bucovina*, *Basme bucovinene*, *Folclor românesc din nordul Bucovinei*. În anul 2002, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor îi tipăreşte primul volum dintr-o trilogie *Tinereţea lui Doxachi Hurmuzachi*.

În deplasarea de câteva zile efectuată ntr-o lună de vară canicular, la Cernăuţi, pe linia schimburilor academice, am reuşit să întâlnesc mai mulţi bucovineni (eu aş zice români din Ucraina). Dumitru Covalciuc, cred că nu greşesc, este o excepţie prin informaţiile pe care le posedă, prin felul cum le prezintă şi mai ales prin ambiţia şi rezistenţa care-l caracterizează.

G. V.

– Acum câţiva ani buni aţi publicat în revista „Tribuna" din Cluj-Napoca. Cum s-a întâmplat?

– În 1968, fiind student la Cernăuţi şi aflându-mă în vacanţă, am plecat în România, în baza unei invitaţii obţinute de la o soră a tatei, care locuia la Rădăuţi. Tata, care şi-a făcut serviciul militar la Deva şi Braşov, fiind trimis apoi pe frontul din Moldova, avusese un camarad ardelean, despre care două decenii şi ceva nu ştiuse nimic. Curiozitatea m-a mânat în Ardeal; am ajuns în satul Unirea II de lângă Ocna Mureşului sau Uioara şi, prin intermediul preotului Moldovan de acolo, l-am găsit pe acel Ionuţ Popa, zis al lui Cucoş.

După câteva zile de şedere în Unirea de lângă Războieni, în drum spre Bucovina, m-am oprit la Cluj. Nu cunoşteam pe nimeni, dar am avut imboldul de a cunoaşte oraşul despre care auzisem că se aseamănă foarte mult cu Cernăuţii. De la gară am luat-o pe jos, spre centrul oraşului. Într-un anticariat, mi-am cumpărat un dicţionar enciclopedic în limba franceză, apoi am admirat monumentele Clujului. Aveam intenţia să vizitez Grădina Botanică, să văd Universitatea, dar pe o stradă oarecare m-am oprit în faţa unei clădiri şi sufletul meu parcă a fremătat. Acea clădire găzduia redacţia revistei „Tribuna". Am bătut sfios la uşă, am bineţe şi am zis: „sunt român din nordul Bucovinei". Un domn simpatic s-a ridicat surâzător de la birou, mi-a întins mâna şi mi-a răspuns: „Bine ai venit, băiete". Era Miron Scorobete. M-a condus la redactorul-şef, Dumitru Mircea. A vrut de la bun început să afle de unde ştiam despre existenţa „Tribunei". Cum să nu fi ştiut despre revista pe care uneori o citeam în una din sălile de lectură ale Bibliotecii Universităţii din Cernăuţi? M-a întrebat dacă ştiu să scriu româneşte. Am dat din cap afirmativ. Mi-a pus în faţă o coală de hârtie şi m-a îndemnat:

– Scrie, să văd, dar scrie-mi câteva strofe. Când i-am înmânat hârtia cu cele două poezii de-ale mele, le-a citit, m-a privit atent, şi mi-a zis:

– Să treci pe la mine la orele 16! A chemat un colaborator (era unul din corectori, D-l Aurel Dimitriu) şi l-a rugat să mă conducă, într-un local, ca să iau masa, să-mi arate oraşul şi numaidecât, Universitatea „Babeş-Bolyai". Când m-am întors, D-l Mircea mi-a înmânat o hârtie, prin care eram înştiinţat că cele două poezii se păstrează în portofoliul redacţiei pentru a fi publicate. Nici nu mă aşteptam la aşa ceva! M-a condus la contabilitate, unde am obţinut 500 de lei, adică onorariul în avans. M-a luat la el acasă D-l Dimitriu. A doua zi m-am revăzut cu Miron Scorobete, care mi-a făcut cunoştinţă cu Al. Căprariu, Ion Oarcăsu, Al. Lungu. Am primit cu autografe unele cărţi ale lor, mi s-au făcut cadou şi cărţi de alţi autori. Ca să nu am probleme, am fost sfătuit să fac un colet la vama din Cluj şi să expediez cărţile prin poştă. Am stat în Cluj trei zile. Am revenit la Rădăuţi şi de acolo am pornit spre casă. Mare mi-a fost surpriza când, în octombrie 1968, un coleg de facultate mi-a arătat la cămin un număr al „Tribunei" în care au fost inserate şi cele două poezii ale mele. În anul următor aveam să public ceva în „Unirea" de la Alba Iulia, însă în 1970, în februarie, am publicat un ciclu de versuri în „Viaţa Satului" de la Bucureşti. Sub pseudonimul Dumitru Sireteanu, în numărul din 5 februarie 1970, am publicat, prin bunăvoinţa D-lui Adrian Păunescu, un poem în „România Literară". Pretutindeni, în ţară, am fost încurajat să scriu, am găsit sprijin moral şi material, dar adevăratul debut l-am făcut la „Tribuna" clujeană, fapt cu care mă mândresc.

– După această întâmplare, spuneţi-ne cine sunteţi Dumneavoastră „românul-ucrainean", Dumitru Covalciuc?

– Cine sunt adică? Sunt *Român*, dar cetăţean al Ucrainei. Satul meu de baştină, Oprişeni, se află la numai 10 km de oraşul Siret, punct de vamă în România, şi la 30 km de Rădăuţi. Până la raptul sovietic din 1940, Oprişenii făceau parte din plasa Siret (a doua capitală a Moldovei medievale) şi din judeţul Rădăuţi (oraş cu un bogat trecut voievodal). Poate că satul meu n-ar fi nimerit sub ocupaţia bolşevică, dacă trupele sovietice n-ar fi depăşit linia de demarcaţie, stabilită, după o hartă a Moscovei. Am avut o copilărie grea, deosebit de grea, dar interesantă. În casa noastră, în nopţile ploioase de toamnă şi în cele lungi de iarnă se adunau participanţi la cele două războaie mondiale. Fumau tutun învelit în hârtie de ziar şi povesteau întâmplări de pe fronturi. Femeile torceau fuioare de cânepă, lampa cu petrol pâlpâia iar eu mă prefăceam că dorm. „Antenele" sufleteşti, însă, înregistrau scene de luptă la Odesa, Crimeea, Stalingrad şi Cotul Domnului, în Moldova pe linia Iaşi-Chişinău. Cei mai bătrâni îşi aduceau aminte despre calvarul din primul război mondial, despre luptele din Albania, Bosnia şi despre formarea legiunilor române din Italia din care unii făcuseră parte. Unii îl ascultaseră acolo pe Vasile Lucaciu, alţii îl văzuseră pe Iuliu Maniu în Viena când se dezmembra Imperiul habsburgic. La un moment dat se lăsa o tăcere de mormânt. Tata ieşea afară, să se încredinţeze că în curte, sub gard, sau la poartă nu se afla vreo iscoadă a stăpânirii, apoi venea şi deschidea aparatul de radio. Ascultau bieţii ţărani o voce de departe şi aşteptau să vină americanii sau britanicii. Au murit cu nădejdea c-or veni şi românii şi că ruşii se vor duce. Ruşii s-au dus, dar românii n-au venit.

Uneori tata le citea dintr-o carte românească şi când obosea mă îndemna să continuu. Prima carte pe care am citit-o cu glas tare, în faţa a cel puţin 10-12 vecini a fost „Negura" de Eusebiu Camilar. Am prins gust pentru lectură. Cărţile mă vrăjeau. Prin podurile bunicilor am descoperit o carte de poezii de G. Coşbuc şi nişte culegeri de cântece ale legionarilor. Nu aveam încă 6 ani când cunoşteam pe din afară „Moartea lui Gelu". Când am mers în clasa întâi şi când am fost silit să deprind un alt alfabet, am izbucnit în plâns. Poate atunci am înţeles că voi avea o viaţă zbuciumată, marcată de multe suferinţe. Abia în clasa a şaptea ni s-a dat voie să-l cunoaştem pe Eminescu. La o şedinţă şcolară am recitat „Speranţa", „Epigonii" şi un fragment dintr-o „Scrisoare". Mă izolam şi trăiam cu Eminescu în gând. La absolvirea clasei a opta, am fost întrebat de directoarea şcolii ce doream să devin în viaţă. I-am răspuns că popă şi bietul tata a avut necazuri. La şcoala medie din satul vecin, Tereblecea, un profesor evreu cu studii superioare obţinute, până la război, la Cluj, mă scotea la tablă şi-mi spunea:

– Măi, române prost, nu l-ai citit pe Agârbiceanu, pe Gârleanu, pe Pavel Dan.

Nu ieşeam din biblioteca şcolii până nu găseam cărţile. La următoarea lecţie de „literatură moldovenească" îl înfruntam şi din nou mă probozea în public.

– Nu l-ai citit pe Goga, pe Şt. O. Iosif, pe Rebreanu... îi citeam. Goga şi Rebreanu m-au fascinat. După mulţi ani, când aveam şi eu un rost în viaţă, acel profesor evreu pornit să părăsească Cernăuţii pentru a se reuni cu familia, mi-a destăinuit că numai prin acea metodă mi-a putut stimula interesul faţă de literatura română, fapt pe care îl aştepta de la alţi colegi ai mei. I-am rămas, oarecum, recunoscător. N-am uitat niciodată că sunt român, că am şi eu o menire, că trebuie să lucrez vârtos întru progresul naţional-cultural al neamului românesc din Bucovina. Loviturile am început să le primesc încă din anii studenţiei. M-am obişnuit şi cu arestul la domiciliu, şi cu regimul de lagăr, şi cu interogatoriul şi cu „prietenii care scriau denunţuri" şi cu situaţia de a fi pus în imposibilitatea de a-mi câştiga o bucată de pâine.

– Ce aţi publicat în acest răstimp?

– Când mi-a fost mai greu, lăsat fără serviciu, neavând casă, nici masă (1972-1975) atunci am cutreierat satele bucovinene şi am cules folclor. Aşa am adunat ceea ce public în ultimii ani, fiindcă colecţia mea de poezie populară şi de basme e de circa 4000 de pagini. Pe la 1986 s-a simţit la Cernăuţi nevoia de a începe munca de valorificare a trecutului nostru istoric şi cultural. Uniunea Sovietică se dezmembra şi eu trebuia să-mi servesc neamul, şi cu peniţa. Scriam despre înaintaşii noştri şi despre idealurile lor. Neplăcerile se ţineau

→

lanţ, dar nu m-am lăsat bătut. M-am aflat, în mai 1989, printre fondatorii „Societăţii pentru Cultură Română Mihai Eminescu" al cărei vicepreşedinte sunt în prezent. Din martie 1990 mă aflu în fruntea Societăţii culturale „Arboroasa", şi în februarie 1992 am înfiinţat „Institutul obştesc de istorie, restituiri literare şi folclorice D. Onciul". Tot în 1992 am scos la Cernăuţi revista „Mioriţa", prima revistă românească din nordul Bucovinei, din perioada postbelică. A urmat „Calendarul Poporului", revista „De la Nistru pân' la Tisa (în colaborare cu un grup de intelectuali români din dreapta Tisei). Editurile noastre vremelnice s-au numit „Arboroasa" şi „Gruparea de Nord". Cu sprijinul Patriarhiei române, am scos două numere ale Calendarului creştin ortodox al românilor bucovineni. Apoi, din 1994 până în 1997, am editat, cu sprijinul revistei „Vatra" şi al Tipomurului, revista de istorie, literatură şi folclor „Codrul Cosminului". Cu sprijinul Bibliotecii Judeţene Mureş, al Societăţii „Vasile Netea" şi al Ministerului Culturii din România, la Târgu-Mureş apare anual Almanahul cultural-literar al românilor din nordul Bucovinei „Ţara Fagilor". Activitatea editorială a „Arboroasei" este foarte intensă. N-am primit de nicăieri ajutoare, dar numărul cărţilor tipărite, de noi, aici, acum este de circa 60. Din 1994 scoatem anual „Calendarul creştin ortodox, de perete" pe care îl difuzăm atât în Bucovina, cât şi în Transcarpatia. Activitatea editorială este doar o latură a muncii pe care o depun pentru programul cultural al neamului românesc din Bucovina.

Nu sunt de profesie istoric, dar ca român, dacă a trebuit am scotocit arhivele şi am scris crâmpeie din zbucimata istorie a Bucovinei. Nu sunt pedagog, dar când s-a tras semnalul, am participat cu cel mai mare entuziasm la deschiderea claselor şi şcolilor bucovinene ameninţate de pericolul înstrăinării. Nu sunt traducător, însă dacă a trebuit, am tradus pentru uzul şcolilor româneşti din Ucraina, din limba rusă şi ucraineană, 125 de manuale. Nu sunt paznic de cimitir, dar când ni s-au profanat mormintele, mi-am suflecat mânecile şi am restaurat, cât am putut, din 1988 încoace, monumentele funerare de la căpătâile unor mari înaintaşi. Am grijit de păstrarea unor monumente ecleziastice româneşti. Mi-am adus contribuţia la deschiderea muzeelor sătesti de istorie, amenajarea cabinetelor şcolare de istorie a românilor, la elaborarea unor monografii de sate. Şi toate acestea le-am făcut ca român. Ca cetăţean al Ucrainei, respect legile ţării în care trăiesc, mă bucur de aceleaşi drepturi de care se bucură şi alţii, iar dacă bat cu insistenţa la vreo uşă, mi se deschide.

Vigil Salanţiu — *Dimineaţa pe Valea Caprei*

– Sub conducerea Dumneavoastră, apare la Târgu-Mureş almanahul „Ţara Fagilor", o revistă plină de surprize pentru mulţi români.

– Visez de mult să scot de sub tipar „Cartea neagră a Bucovinei", ca neamul întreg să cunoască prin ce metode ne-au nimicit bolşevicii, de ce ne-am pomenit atât de puţini români în actuala regiune Cernăuţi şi anume fiecare volum al „Ţării Fagilor" este parcă o treaptă spre ridicarea unui veritabil monument publicistic în memoria victimelor regimului totalitar sovietic. În paginile acestui almanah, la rubrica „Golgota neamului românesc" şi „Documentar" sunt publicate mărturii îngrozitoare despre masacrarea românilor la Lunca şi Fântâna Albă, în februarie şi aprilie 1941, deportările masive ale bucovinenilor în Kazahstanul de Nord şi Siberia, internarea lor în gulagurile de dincolo de Cercul polar, exterminarea lor prin foame şi frig în lagărele din Komi, Karelia, Armenia, despre strămutarea unor sate întregi în regiunile sudice ale Ucrainei, despre miile şi miile de victime ale „deschiaburirii şi colectivizării forţate", despre întemniţările pe motive religioase, despre vânătoarea la care în anii '80 ai secolului trecut au fost supuşi sute de „naţionalişti burghezi români" etc. etc.

Nu fac altceva prin „Ţara Fagilor" decât să adun între coperţi durerea unui neam părăsit, îngânând două versuri dintr-o poezie a lui Vasile Posteucă: „Românie, Românie ce-ai lăsat ruşii să vie?" Încerc să las posterităţii o amintire despre Bucovina, „diamant din coroana lui Ştefan", cum spunea Eminescu despre o Bucovină românească martiră, dar nesupusă, deşi, vorba cântecului:

„Trece-un greu şi altul vine
Nu-i nădejde de mai bine..."

Un participant la rezistenţa antisovietică, un luptător care a condus un detaşament de partizani, care cu armele în mâini au încercat să-i alunge din Bucovina pe ocupanţii sovietici, mi-a spus cu mândrie „pentru Ţara mea nici rănile nu mă dureau". Spun şi eu cam la fel, numai că de la o vreme încoace, Ţara nu se prea vede şi nu ne prea aude, poate că Ardealul mai ţine minte că are o soră mai mică, Bucovina...

– Faceţi drumuri tot mai multe în România. Aveţi doi băieţi, unul actor la Teatrul din Arad (Florin) şi Ciprian, student la Universitatea din Timişoara. Cum e viaţa de părinte, cu copiii în România?

– Vin rar în România, de trei, patru ori pe an, deşi ambii feciori sunt acolo. Vin doar atunci când mă străbate dorul de ei sau când apar mici probleme. Trec totdeauna prin Cluj, dar prefer să nu cobor din tren. În toamna anului 1993, am fost invitat la dezvelirea statuii lui Avram Iancu. Reprezentam împreună cu vicepreşedintele „Arboroasei" partea detrunchiată a Bucovinei, mi s-a oferit şi cuvântul. Dar când ceremonia s-a încheiat, am fost lăsaţi în stradă, fără bani de tren barem până la Suceava. Domnii s-au dus la un restaurant de lux şi de noi au uitat. Slavă Domnului că s-a găsit un om care nu s-a dezlipit de noi, până nu s-a pus trenul în mişcare. Nici n-a dorit să se prezinte. Atât ne-a spus: „Sunt un român din Cluj şi-mi pare rău că cei ce v-au invitat aici s-au purtat aşa cum s-au purtat".

Poate că într-o zi, totuşi, îmi voi călca pe inimă şi de la gară voi apuca-o în sus, spre piaţa cu statuia Corvinului...

■

Interviu realizat de
GABRIEL VASILIU

Vigil Salanţiu — *Portrete de ciobani din Transilvania*

Valea Vaserului

■ *Ovidiu Pecican*

Dacă o cauţi pe hartă, Valea Vaserului se situează exact sub icul prin care Ucraina „muşcă" din România, cel mai sudic punct al extremului nostru nord. Ea ocupă, totodată, zona răsăriteană a judeţului Maramureş, oprindu-se la frontiera occidentală a judeţului Suceava. În acest fel, ţinutul denumit după principalul curs de apă din zonă – şi nu după munţii care îl străjuiesc cu străşnicie – separă Maramureşul de Moldova. Când Dragoş Vodă a trecut munţii, în faimoasa lui expediţie cinegetică, greu de scos din legendă şi plasat în realitatea istorică, el a putut urma drumul Borşei, traversând pasul Prislop. Aşa pare să fi crezut N. Iorga atunci când scria *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească la 1906*: „Apa care trece aice cu un mare zgomot fâşâitor, ce se aude până departe în pacea nopţii, se chiamă Bistriţa aurie. Venită din aceşti munţi, ea curge, supt Rotunda şi urmarea ei, Prelucile, către Bucovina unde, contopindu-se cu altă Bistriţă, apucă drumul spre Moldova de munte, a cării viaţă şi podoabă de căpetenie este până la vărsarea-i în Siretiu, în marginea Bacăului. Acesta e râul care a călăuzit spre Baia, spre ţara pe care el era să o întemeieze ca domnie, pe voievodul Bogdan, pribeagul maramurăşean, vânătorul de zimbri al poveştii. Aceasta e măreaţa cale pustie pe care a trecut unul din întemeietorii vieţii noastre istorice" (N. Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1977, p. 61). Se prea poate ca primul voievod de la răsăritul Carpaţilor să fi luat această cale. Dar asta numai atunci când, fermecat de frumuseţea locurilor unde ajunsese purtat de vânătoare, s-a întors însoţit de ceata apropiaţilor săi. Nu este de crezut ca, alergând înnebunit de spaima vânătorii ce i se pregătea, bourul să fi urmat un traseu la îndemâna cavalerilor care îl hăituiau. Mai de crezut este că el a luat calea codrilor aproape de nestrăbătut de pe Vaser, urmând firul apei spre suiş, deci spre est, şi pierzându-se apoi mai departe, dincolo de culmile Carpaţilor. Călăreţii n-au avut deci ce face, în tenacitatea lor ardelenească, decât să-şi îmboldească bidiviii pe prundişul din marginea îngustă a râului plin cu păstrăvi care mai poate încă fi văzut în toată splendoarea lui agrestă, înghesuit între pantele păduroase. Ei „... au aflat sub munţii înalţi urma unui bour şi au pornit pe urma bourului prin munţii înalţi şi au trecut peste plaiurile înalte şi au ajuns pe urma bourului la locuri de şes şi frumoase..." (*Cronica moldo-rusă*). Trecerea întemeietorului n-a avut nimic din, totuşi, banala utilizare a unui traseu consacrat de convoaiele negustorilor ori coloanele înzăuate ale vreunei oşti, tot aşa cum tărâmul descoperit dincolo de culmi i s-a revelat ca un adevărat Canaan, în frumuseţea şi îmbelşugarea sa naivă şi frustă.

La astfel de lucruri mă gândeam pe când, la puţină vreme după ce lăsasem în urmă depourile exploatării forestiere din Vişeu, mă îmbarcasem pe platforma pornită în zi de sărbătoare – Sfânta Maria! -, după o negociere minuţios şi din vreme stabilită de prietenii care mă invitaseră, spre a urca Vaserul. Mica linie ferată, despre care pliantul parcimonios în informaţii al *Agenţiei Vasertour* din Vişeul de sus menţiona că fusese construită, pe vreo 60 de km, prin anii 1930-1933, urma cu fidelitate cursul râului al cărui nume simplu şi străin îşi trăda fără efort originea germanică. „Apa" era, într-adevăr, energizantă chiar şi la simpla întrezărire, cu clocotul ei printre pietre iţite peste bulbuci şi debitul scăzut, însă iute, care-i păstra în întregime transparenţa, conferindu-i, totuşi, pe alocuri, profunzimea unor ochi verzi, inegalabili. Alexandru Filipaşcu de Dolha şi de Petrova punea pe seama colonizării teutone din vremea lui Andrei al II-lea defrişarea pădurilor realizată pe un teritoriu care pornea din bazinul Tisei şi ajungea până la Teceu, şi care includea întemeierea aşezărilor Vişc (Wisck), Hust (Husst) şi Teceu (Deutsch), ca şi cetăţile Hust, Vişc, Nealabul de pe lângă Craia şi Bărănică, de pe Valea Bâtjavei. Tot ei ar fi exploatat minele de sare din Ariniş (Irholcz, adică Erle-Holz, lemn de arin), ca şi minereurile de pe Valea Râului, un alt nume al Vasserului. Acest din urmă nume se folosea deja la 1549 (*Istoria Maramureşului*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1997, p. 33). Urmele unei locuiri germanice sunt indubitabile sub raport onomastic – şi nu numai -, dar nimic nu vine astăzi să sprijine teoria colonizării teutone a Maramureşului în secolul al XIII-lea. „Oaspeţii regali" au ajuns aici abia mai târziu, începând cu 1246, în vremea lui Bela al IV-lea, pe urma pustiirii tătăreşti din 1241-1243, şi mai ales în a doua jumătate a veacului respectiv, dobândind privilegii de la Andrei al III-lea şi de la alţi regi maghiari. Când regii noii dinastii, de Anjou, au instituit şi în Maramureş organizarea de tip apusean, comitatensă (între 1303 şi 1327), conflictele dintre oaspeţi şi comite nu au întârziat să apară. Între 1317 şi 1329 tensiunile şi disputele au fost, practic, continue, căci comitele primise drept de jurisdicţie şi asupra oaspeţilor, ceea ce acestora din urmă li se părea intolerabil. Tot acum, confruntările dintre străinii colonizaţi şi românii maramureşeni pentru terenurile lăzuite surveneau în mod curent. În această perioadă, până în 1329, comitele lua partea românilor în conflictele de acest fel, fiindcă, spre deosebire de oaspeţi, aceştia erau supuşi regalităţii. Practic, între 1317 şi 1329 ar fi fost românii înfeudaţi, în viziunea istoricului Ioan Moga, care a reconstituit aceste procese sociale complexe. În 1329 însă, oaspeţii au obţinut o victorie importantă: li s-au recunoscut şi lor drepturile de care beneficiau deja oaspeţii din Seleuş (Ugocea). În acest fel, o perioadă de frământări lua sfârşit, pentru a face loc alteia. De acum înainte, vreme de două decenii (1327-1349), comitele dispare din Maramureş, semn că regele se gândea la soluţii diferite, în speranţa unei înstăpâniri scutite de rezistenţele întâmpinate până atunci. Şi, într-adevăr, la 1343 era pomenit primul voievod român maramureşean, semn că, poate, se încerca o adaptare instituţională mai suplă la realităţile din teritoriu.

Una peste alta, însă, numele german al Vaserului, legat – necesarmente – de o prezenţă germană, rămâne cumva suspendat în aer, chiar dacă ar putea trimite la epoca evocată anterior. Pătrunzând pe firul de apă în sus, rămâi până astăzi izbit de atmosfera aproape atemporală a locurilor. Casele sunt puţine, nu ajung – din câte mi-am putut da seama – să alcătuiască aşezări; nici măcar cătune. Ici două, dincolo, peste sute de metri sau chiar kilometri, altele două... Un drum forestier care urcă spre culmile împădurite, o potecă ce duce, destul de abrupt, spre o poieniţă... Şi terasamentul vechi şi nesigur, adunând în zilele lucrătoare muncitori cu târnăcoape şi spinările transpirate, dezgoliţi până la brâu, ca-n marea epocă a colonizării vestului american.

Sunt şi locuri databile. Undeva în dreapta, într-un perete de stâncă, soldaţii Imperiului Austro-Ungar au săpat un... spital de campanie. Unii turişti s-au adăpostit în cele două săli păstrate de aproape un secol la vreme de ploaie. La Făina, pe un deal apropiat de cele două cabane situate de-o parte şi de alta a liniei mocăniţei, austriecii au construit o bisericuţă în care, din câte mi-am putut da seama, privind prin fereastră interiorul dotat cu cele necesare cultului, încă se mai slujeşte. Alături, un monument funerar de piatră menţionează numele vânătorilor de munte şi al ofiţerilor căzuţi la datorie în Marele Război; nu mai mult de patru sau cinci.

Şi lumea pe care o poţi vedea pe aici se reduce la câteva categorii fundamentale. Am întâlnit patrule de grăniceri – Ucraina începe la cinci până la şapte kilometri mai încolo – şi un poliţai, muncitori forestieri şi de la calea ferată, turişti solitari cu cortul în spate, mărşăluind cu pasul aşezat, sau grupuri vesele de drumeţi. Mai poţi vedea vaci placide, sau cai – care uneori trebuie căutaţi în pădurile dimprejur... La cabana în care am locuit vreme de câteva zile, un dulău ciobănesc şi o căţea scundă, erau nelipsiţi de la mesele noastre, petrecute în aer liber, către apă. Dar pe urmă, noaptea, nimeni străin nu se putea apropia de uşă, iar în drumeţiile pe calea ferată, către zmeurişurile de pe coaste ori către izvoarele cu apă minerală, ne flancau, ori amândoi, ori măcar unul.

Pe Valea Vaserului, colonizarea e departe de a se fi produs încă. Nici exploatarea lemnului nu a devenit, deocamdată, nemiloasă. Nu s-au înfiripat cătune, iar satele le găseşti doar pe cursul inferior, în apropiere de Vişeu. Nici vorbă, aşadar, ca în trecut aici să se fi putut organiza vreun nucleu coerent de viaţă feudală, ca în alte locuri – fie şi maramureşene – unde patru-cinci sate (când nu, direct, zece sau douăzeci) au căzut la învoială să ridice din rândul lor un sfat al bătrânilor buni şi înţelepţi iar mai apoi un conducător comun, cu drept de judecată şi poruncă în vreme de război. Suntem, altfel spus, în istoria dinainte de istorie, acolo unde socialul încă nu ritmează viaţa naturalului. Nu ne putem lăuda cu multe locuri rămase în acest stadiu paradisiac, deşi aspru, în România. Unele dintre cele vechi au devenit sate de vacanţă, afectând de-acum un aer frivol estival. Altele, ca Delta Dunării, sunt ameninţate de poluare şi nepăsarea turiştilor. Nu cred că ar fi prea târziu pentru a limita previzibila extindere a capitalismului sălbatic printr-o lege care să facă din Valea Vaserului o rezervaţie naturală a Europei, ocrotită de foruri naţionale şi internaţionale.

■

Toamna muzicală la Cluj

■ *Oleg Garaz*

În perioada 12-26 septembrie, la Cluj s-a desfăşurat cea de a XXXVII-a ediţie a Festivalului „Toamna Muzicală Clujeană". Ar putea să fi fost cea de a XXXVIII-a, însă despre acest fapt cu o altă ocazie. Chiar dacă sponsorii au fost numeroşi – cincisprezece la număr (Ursus, Kopiernicus, Carpatair, Monolit Construcţii ş.a.), un coorganizator – Clipart Advertising, cu parteneri media precum CD Radio, Ziarul Clujeanului, Pro FM – Festivalul clujean s-a articulat în calitatea lui de festival „al casei". Bineînţeles, nu pot fi articulate pretenţii atâta timp cât la Bucureşti exploda „supernova" mastodonticului Festival „Enescu" – nume celebre, transmisiuni TV, onorarii ameţitoare, atmosferă de show, în care vedetele sunt plimbate în faţa unui public ameţind doar la rostirea numelor sacrosancte, săli arhipline, bilete la preţurile egalând o pensie medie... Aşa a fost la Bucureşti.

... un început fulgurant

La Cluj totul a fost mult mai intim şi mai cald. Aceasta a fost, aşa cum am simţit-o eu, atmosfera concertului de deschidere din 12 septembrie la Biserica Reformată de pe str. Kogălniceanu. Cu Florentin Mihăescu la pupitru, în faţa publicului clujean a evoluat Orchestra simfonică a Filarmonicii din Târgu Mureş cu un program conţinând lucrări de Csiky Boldizsár – „Cântece de vitejie", de J. Sibelius – Concertul pentru vioară şi orchestră în re minor, op. 47, cu Gabriel Croitoru la vioară şi de J. Brahms – Simfonia a 2-a în Re major, op. 73. Personalităţi cu un foarte avansat potenţial de individualitate, dirijorul şi solistul s-au amplificat reciproc într-o interpretare mai degrabă spumantă, deşi echilibrată, bine controlată şi ghidată, aş spune, mai degrabă de luciditatea şi flerul dirijorului, idee confirmată chiar prin interpretarea, aş spune, asimilată în totalitatea ei de către Florentin Mihăescu. Surpriza a constituit-o personalitatea sonoră a Orchestrei simfonice din Târgu Mureş – suculentă, densă, energică şi foarte dinamică, ca să nu mai vorbim despre acurateţea interpretării cu precădere la compartimentul alămurilor.

... surprize, surprize!

Un asemenea debut parcă ar fi pus „pe roate" desfăşurarea celorlalte evenimente. Iar în calitate de eveniment ar trebui pomenită prestaţia dirijorului japonez Michi Inoue, care în concertul simfonic din 19 septembrie (Casa de Cultură a Studenţilor !!! – acustică „surdă", spaţiu inadecvat, condiţii improprii) a reuşit un veritabil „tour de force", fiind secondat – în interpretarea concertului pentru vioară şi orchestră de Aram Haciaturian – de către violonista „germană" Mihaela Martin. Atât celebra uvertură beethoveniană „Coriolan", dar şi nu mai puţin celebra muzică a Suitei din baletul „Romeo şi Julieta" de Serghei Prokofiev au surprins prin prospeţimea şi farmecul bine şi puternic relevat şi realizat de către dirijor.

Iar ceea ce ar fi putut fi un eveniment al întregului Festival – despre concertul de închidere este vorba, ceva similar unei „chei de boltă", s-a dovedit a fi un concert despre care nu voi scrie că a fost un concert bun. „Damnaţiunea lui Faust" de Hector Berlioz a fost, poate, un spectacol care a adunat multă lume pe scenă, însă fără a fi motivat prin calitatea interpretării prezenţa unui ansamblu atât de numeros de interpreţi. Au fost patru solişti – mezzo-soprana Monica Mascus – Germania, tenorul Daniel Galvéz-Vallejo – Franţa, basul Gheorghe Roşu şi baritonul Adrian Mircea Sâmpetrean – România, Orchestra şi Corul Filarmonicii „Transilvania" din Cluj, totul fiind realizat în cadrul manifestărilor bicentenarului Hector Berlioz. Ori, o dată cu desfăşurarea sonorităţii devenea evident că o asemenea lucrare nu este, de ce să nu o spunem franc, pe măsura puterii ansamblului clujean. Şi nu este vorba aici despre capacitatea de a „citi" o partitură, de a cânta pur şi simplu nişte note muzicale, ci despre capacitatea de a realiza în limitele şi la nivelul *propriu-zis* al concepţiei artistice o asemenea scriere. Altfel spus, a fost o miză imposibilă cu consecinţe care nu mai necesită comentarii.

... un alt fel de cameralitate

În „opoziţie" cu greutatea genului simfonic-concertant s-au situat nu atât concertele declarat camerale – Recitalul de orgă a lui Erich Türk (13 septembrie), concertul de trio-uri (15 septembrie), recitalul de oboi şi orgă (17 septembrie, Aurel Marc – oboi, Ursula Philippi – orgă), concertul Cvartetului Transilvan (18 septembrie) sau recitalul de lied (24 septembrie, Bianca Manoleanu – soprană, Monica Mascus – mezzo-soprană şi Remus Manoleanu – pian), ci, surprinzător, mai degrabă cele trei concerte cu titulatura „Panoramic componistic contemporan" I, II şi III, care s-au impus prin „polarizări" multiple atât la nivelul concepţiei artistice, cât şi prin modelele specifice de expresie. O primă polarizare semnificativă a putut fi sesizată prin vigoarea şi densitatea expresivă a muzicii lui Vasile Herman – lucrarea „Hebriz-eimos" (prima audiţie absolută, Liliana Cadar – flaut, Flavius Trif – clarinet) şi a Sonatei nr. 7 a lui Dan Voiculescu (prima audiţie absolută, Cătălin Costea – flaut) pe de o parte şi a muzicii unei noi generaţii de compozitori clujeni – Tudor Feraru, Răzvan Metea, Şerban Marcu, şi Cristian Bence-Muk (proaspeţi absolvenţi ai Academiei de Muzică „Gh. Dima"), într-o „interstiţie", oarecum, situându-se muzica tinerilor compozitori ca Ionică Pop, Iulia Cibişescu-Duran şi Adrian Borza. O a doua polarizare, puternică, originală, să-i spunem – reală, a constituit-o reluarea operei „Oedipe-Oreste" de Cornel Ţăranu (concertul din 22 septembrie, cu formaţia „Ars Nova") şi lucrarea „Amor sanctus" de Ede Terényi (concertul din 25 septembrie, Muzeul de Artă, Carmen Vasile – soprană, Daniel Goiţi – pian, Silvia Sbârciu – pian-clavecin), amândouă lucrările „ţintind", prin sugestibilitate şi expresie zona arhetipalului, simbolicului, imaginarului cu multiple şi fructuoase consecinţe în planul relevării structurilor dinamice ale subconştientului.

... per aspera ad astra

Ne este suficient că avem un Festival doar al nostru, pentru noi, un Festival care ne satisface şi ne place, cu atât mai mult că în acest an „Toamna Muzicală Clujeană" a fost dovada clară a iniţiativei şi entiziasmului factorilor de conducere şi, bineînţeles, de decizie ai Filarmonicii „Transilvania". Scoşi afară din sala de concerte, scoşi până şi din birouri, mutaţi la Casa Învăţătorului (clădirea Inspectoratului Şcolar din vecinătatea Operei Române), operând cu dosare, primind şi dând telefoane în înghesuiala celor 2-3 birouri ce le-au fost alocate, printre grămezi de hârtii, dulapuri, scaune, computere, angajaţii instituţiei au făcut posibilă această ediţie a tradiţionalului Festival clujean. Cu atât mai mult merită pomenit numele doamnei directoare a Filarmonicii – Denisa Piteiu, dar şi a secretarului artistic – Adrian Pop, nemaivorbind de întreg colectivul administrativ şi artistic al instituţiei. Iar în încheiere merită citate cuvintele Denisei Piteiu din cărticica-program (redactată cu multă ingeniozitate): „...În ciuda dificultăţilor pe care Filarmonica trebuie să le depăşească – în primul rând lipsa sălii de concerte – este poate de subliniat că ea a fost şi continuă să fie un plămân al speranţei, o respiraţie armonică, un spaţiu al libertăţii. Fără el, comunitatea noastră ar fi infinit mai puţin bogată sufleteşte. Voi pune deci acest început de festival şi stagiune muzicală sub triplul semn al speranţei, continuităţii şi maturităţii"... Fără comentarii. Clar şi cuprinzător. ■

Cavalcada cailor albaştri

■ *Vigil Salanţiu*

Pe vremuri mi-l închipuiam printr-un iluzoriu mimetism aidoma personajelor sale cu chip de om, cu chip de necuvântătoare.

Din magma culorilor, se închega o atmosferă cotruşiană. Bivoli care se încăpăţânează a încălzi pământul cu antracitul veşmintelor noroioase.

Plugul rănind trupul ţărânei pentru a-i altoi sămânţa dătătoare de viaţă.

Acelaşi plug scrijelind chipul ţăranilor şi palmele lor crăpate de muncă cu care frământă pâinea noastră cea de toate zilele. Şi turmele unui neam de oieri călăuzindu-se după stele din măgurimea Sibiului în stepele eurasiatice sau coborând spre adierile mediteraneene ale Peloponezului.

Dar, mai presus de tot şi de toate, medicul şi artistul plastic Vigil Salanţiu ne-a dăruit un mit străvechi, un mit al eternei reîntoarceri, visul de libertate al centaurului. Călcând în copite trufaşa gravitaţie care ne apleacă spre glie, dionisiaca beţie a vitezei, vârtejul libertăţii, simbioza dintre om şi animal traversează întreaga istorie a umanităţii.

Dincolo de muşchi, oase, sânge şi ţesuturi, calul întruchipează nestăvilitul dor de libertate care se poate împlini pentru fiecare dintre noi. Şi chiar dacă slava s-a risipit în deşertul tranziţiei spre corfiguraţia satului global, ne-au rămas caii verticali ai lui Salanţiu. Un vis frumos, omenesc, prea omenesc, dăruit doar centaurilor. Un vis care, în vremea căruntei antichităţi putea să fie închipuit drept realitate dar care, pentru noi, niciodată nu va fi.

(Constantin Dumitrescu)

Per Aspera...

Sunt născut la data de 7 aprilie 1933 în oraşul Cristurul Secuiesc, judeţul Harghita, oraşel în care singurul edificiu reprezentativ era Şcoala Normală unde tatăl meu, Iustin Salanţiu, era profesor de limba română şi latină, citez pe Marin Preda – *"un profesor admirabil a fost Iustin Salanţiu care preda limba română şi era directorul Şcolii Normale la care învăţam"*, şi continui *"îmi ia mie caietul, citeşte întâi în gând şi apoi deodată exclamă: Ce frumos! Ascultaţi aici: şi începe să citească cu glas tare compunerea mea. Pe urmă se duce la catalog, îl deschide şi-mi pune zece. Excepţional! zice. Bravo! Ai să ajungi un mare scriitor."*

Duminicile elevii cei mai dotaţi erau invitaţi la masă. Preda era de nelipsit. Acesta era mediul în care am crescut până la refugiu. Mama mea picta, a fost profesoară de desen şi probabil o genă undeva...

Din copilărie am simţit o înclinaţie spre pictură. Cutia cu culori constituia cadoul cel mai de preţ iar posibilitatea peregrinării prin muzee, însoţirea unor pictori în natură, dicuţiile pe această temă, cea mai mare plăcere. În acelaşi timp mă simţeam atras de problemele de biologie, cele 14 volume "Viaţa animalelor" ale lui Brem devenind cărţile mele de căpătâi. Părinţii mei doreau să studiez o profesie "serioasă"; aceasta era mentalitatea lor în acea perioadă grea de după război.

Am ajuns la medicină veterinară, pictura devenind un hobby practicat abia la maturitate, când am trecut deja de marile obstacole ale vieţii didactice: doctorat, contracte de cercetare, disputa pentru ocuparea unui loc în ierarhia universitară.

Am absolvit Facultatea de Medicină Veterinară din Arad în 1956, apoi am fost angajat ca medic veterinar la Staţiunea Experimental Zootehnică Jucu-Bonţida, judeţul Cluj. Aici, în mod periodic, veneam în contact cu cei mai iluştri cercetători în zootehnie din cadrul Institutului Central de Zootehnie Bucureşti. În această perioadă am stat mai mult în şa decât pe scaun, trăind în grajduri şi pe păşuni alături de pacienţii mei. În 1959 am fost transferat la IAS Poiana, judeţul Cluj, unde am venit în contact cu problemele medicale ale zootehniei intensive. În 1961 am fost angajat prin concurs la Facultatea de Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, unde am parcurs toate gradele didactice de la şef de laborator până la acela de profesor. În cadrul facultăţii am pus bazele la trei discipline: Semiologia medicală veterinară, în 1973; Radiologia clinică veterinară, în 1974 şi Etologia (Psihologia animală), în 1990, disciplină de premieră la noi în ţară, fiind pasionat al lucrărilor lui Konrad Lorenz, Frisch, Tinbergen, laureaţi ai Premiului Nobel în 1973. În perioada ianuarie 1990 – februarie 1992 am funcţionat ca şi decan al Facultăţii de Medicină Veterinară. Cea mai mare realizare în această funcţie a fost introducerea învăţământului de 6 ani cu un nou plan de învăţământ.

Pe parcursul carierei mele profesionale, am desfăşurat o bogată activitate de redactare a cursurilor şi cărţilor de specialitate atât ca prim autor, cât şi în colaborare, participând la geneza a trei discipline, Semiologia a trebuit adoptată patologiei creşterii intensive, Radiologia clinică a fost introdusă în premieră ca disciplină independentă iar Etologia – primul manual de specialitate la noi în ţară.

Activitatea ştiinţifică a constat în susţinerea doctoratului în 1970, în 148 de lucrări publicate în ţară şi străinătate, 15 lucrări contractuale şi îndrumarea a 151 de lucrări de stat. În prezent, în calitate de profesor consultant, îndrum 12 doctoranzi şi am contribuit la absolvirea a 7 doctoranzi. Fac parte din comitetul – The Amarican Biographical Institute Research Association în calitate de Deputy Governor. Membru al National Geographic Society, încă o pasiune a mea. Am socotit munca ştiinţifică o componentă a profesiei mele de medic veterinar şi o cinstire a memoriei înaintaşilor noştri.

Amiaza vieţii – drumul spre artă

Parcă retrăiesc şi azi momentul în care profesorul I. Adameşteanu, cel mai ilustru reprezentant al profesiei noastre de medici veterinari (eram şeful lui de lucrări) m-a chemat în micul birou de la fermă într-o seară ce preceda o zi de curs: "- *Salanţiu, mâine am curs.* Deschide o carte şi îmi pune semne: *am nevoie de următoarele planşe...*", şi îmi indică figurile din curs, una, două... circa 14 imagini. Stăteam noaptea şi le făceam. Şi asta săptămânal, până epuizam paginile şi apoi altele şi altele pe care le colecta. S-au adunat sute. Lucram repede, câştigam manualitate, învăţam să intuiesc o formă, o mişcare pe care o doream sau mi se cerea. Acesta a fost primul imbold.

S-au împlinit 33 de ani de când am fost invitat la primul Salon de Iarnă al medicilor din România, unde îmi selectam cele mai bune lucrări de peste an, baza de plecare a 67 de expoziţii personale şi 36 colective, lucrări răspândite în 16 ţări din lume.

Mentorii mei spirituali? – Am îndrăgit "Şcoala de Baia-Mare" – pe Aurel Pop, Holosy, Tormay, Vass Albert, cel din urmă mi-a oferit cunoştinţele elementare privind problemele de tehnologie, Nagy Imre (în perioadele lui de răstrişte de la fabrica de zahăr din Tg. Mureş), I. Bene – "*Salanţiu, lipseşte ceva în pictura ta – femeia, nu ţărancă, nudul*". Încep să mă documentez, examenul de acasă – *"când vei avea 70 de ani vei putea aduce nuduri în casă"*. Acum că am împlinit 70 de ani şoţia a ridicat ştacheta, deci subiectul rămâne prohibit. Să continui: Vremir, Sima (bătrânul şi tânărul), Mohi, fiecare cu o îndrumare, încurajare sau o critică aspră. Toate mi-au fost de folos. Poeţii: Aurel Rău, a fost tot timpul alături de mine prin prezenţă la expoziţii, articole, spaţii pentru imagini în revista "Steaua"; Negoiţă Irimie cu întregul sprijin în cadrul revistei "Tribuna" dedicând cele mai frumoase versuri bivolilor mei în "Ca o ninsoare" (Ed. Dacia, 1978, "Colorând o frază"); colegul nostru Dr. Ghila; istorici de artă: Dr. Gh. Arion, Dr. Alexandra Rus m-au însoţit prin prezenţa şi articolele lor la majoritatea expoziţiilor mele, iar Vasile Rus Batin, pe lângă îndrumările de specialitate, mi-a devenit prieten de suflet; Dr. Livia Drăgoi – directoarea Muzeului de Artă din Cluj, ziarişti – Ilie Călian, Cseke Peter, Veres Peter.

Ajutorul colegilor din Institut a fost deosebit. Am simţit în permanenţă prezenţa lor încurajatoare şi aceasta indiferent de funcţie, de la student la rector. Când ai de făcut o frescă pe un perete alb imens, îţi trebuie curaj, nu numai de a fi pe o schelă la 8 metri înălţime de unde solul pare foarte îndepărtat, dar şi de a putea acoperi o suprafaţă ce adesea depăşea 50 de metri pătraţi. Acest curaj, această încredere a avut-o şi conducerea pentru a-mi încredinţa în repetate rânduri respectiva lucrare. Soţia mea, Nina, a fost alături de mine cu îndrumări de perspectivă (fiind ingineră), prin înţelegere – pictura este o preocupare costisitoare, poluarea mediului de lucru, sacrificarea timpului liber în detrimentul familiei şi a nopţilor de somn. Azi, când stau să meditez asupra celor peste 6.700 de tablouri create în 30 de ani (am făcut şi pictură monumentală şi ilustraţie de carte), cât am dăruit şi cât mi-a fost dăruit – balanţa înclină cred spre cel din urmă.

→

■ *Ioan-Pavel Azap*

Chicago

Chicago, SUA/Canada, 2002. Regia: Rob Marshall. Cu: Renee Zellweger, Catherine Zeta-Jones, Richard Gere, Colm Feore, John C. Reilly, Lucy Liu.

Trebuie să spun de la început că filmele cu prea multe premii mă fac reticent. Apoi, nu iubesc în mod deosebit cinematograful american (fără a-i ignora forţa şi importanţa). Şi, mai apoi: nu suport, de-a dreptul, muzicalurile americane (excepţie făcând Cabaretul lui Bob Fosse), nici cele clasice nici cele mai din zilele noastre (la Evita n-am rezistat mai mult de 15 minute). Dar Chicago (în ciuda Oscarurilor luate!) e un fenomen, e spectacol pur, în cel mai bun sens al termenului. Cu un scenariu impecabil construit (subiectul nici nu are importanţă, fiind oricum extrem de banal), jucat – pe linie – de nota 10, cu un montaj uluitor, o coregrafie impecabilă şi o regie perfectă (adică profesionistă, fără accente de "geniu neînţeles") Chicago nu poate lăsa indiferent pe nimeni.

Povestea, repet, este banală: Velma Kelly (Catherine Zeta-Jones), actriţă de vodevil, îşi omoară soţul şi sora, din motive de infidelitate. Roxie Hart (Renee Zellweger) îşi omoară amantul care-i înşelase aşteptările, respectiv promisiunea de a o introduce în lumea spectacolului. Cele două ajung vedetele aceleiaşi închisori, (Precizare necesară: suntem în perioada interbelică, în Chicago, când lumea era interesată mai mult de spectacolul în sine decât de adevăr sau vinovăţie. Ca şi azi, de altfel.), şi, mai mult decât atât, clientele aceluişi avocat (Richard Gere, într-un rol de excepţie), specializat în apărarea femeilor acuzate de crimă. Finalul poate fi uşor bănuit, aşa că nu insit.

Acest fir narativ este doar un pretext pentru o impresionantă demonstraţie de virtuozitate coregrafică. Şi nu atât muzica impresionează, nu există cântece memorabile (ca în Evita, de exemplu), cât mometele de dans şi, mai ales, luciditatea, "răceala" construcţie, a montajului: nu există secvenţe în plus, totul se leagă, are ritm, secvenţele sunt construite la secundă, renunţându-se cu cruzime aproape la tot ce ar fi putut încărca inutil spectacolul vizual (probabil că metrajul iniţial a fost cel puţin dublu faţă de forma finită a filmului). O secvenţă antologică: step-ul solo al lui Richard Gere. ■

Am fost întrebat de un scriitor dacă pictura m-a apropiat mai mult de oameni sau de Dumnezeu. Cred că apropiindu-te de oameni, te apropii, în aceeaşi măsură, şi de Dumnezeu.

Ştiinţă – cunoaştere – artă

Personal sunt legat de pictura animalieră mai întâi prin profesie şi apoi, în continuarea acesteia, prin iubire, aceasta fiind singura trăire care-ţi permite ataşarea de o fiinţă apropiată, fără o motivaţie biologică anume. Oraşul nostru se mândreşte cu trei statui ecvestre de valoare, respectiv statuile lui Sf. Gheorghe (Martin şi Gheorghe, 1370), Matei Corvin (Janos Fadrusz, 1902) şi Mihai Viteazu (Budunoiu, 1975). Fiecare din aceste opere de artă se subsumează unui anumit context cultural marcând o experienţă (artistică şi tehnică) adecvată momentului istoric în care au fost realizate. Calul, alături de om, a făurit gloria la Podul Înalt sau Călugăreni, a ilustrat basmele copilăriei şi pieţele oraşelor purtând pe spinarea lor de aramă destinele pământului românesc.

La un simpozion la Sinaia, Radu Florescu, istoric şi critic de artă de marcă, spunea că a avut prilejul să constate în pictura mea o îmbinare dintre puterea cunoaşterii pe care ţi-o oferă ştiinţa şi posibilităţile artei de a le reprezenta.

Faptul că am avut prilejul de a trăi şi de a munci în mijlocul unor mari grupări de animale, mai pe urmă în învăţământ predând anatomia iar în final etologia (comportamentul animal), m-a apropiat până la o adâncă cunoaştere de tot ce însemna existenţa animală sub toate aspectele ei. Impresia de moment pe care o provoacă o colectivitate de animale este aceea a unei existenţe idilice. Aceasta în cadrul unei colectivităţi mai restrânse – păsările dintr-o gospodărie, un padoc de iepuri, o cireadă de vaci sau un stol de ciori. Nimic nu se desfăşoară la întâmplare, nimeni nu este propriul stăpân. Există o ierarhizare a capacităţilor de dominare pe care le întâlnim la lupi, la crocodilii ce populează un braţ de fluviu, la o cireadă de vaci, la liliecii locatari ai aceluiaşi turn părăsit şi în cadrul numeroaselor alte specii. Această definitivare a funcţiilor dominante în cadrul colectivităţilor de animale înseamnă pacea. Pacea apare atunci când ierarhia socială a fost constituită cu ghiarele, cu dinţii, cu copita, cu ciocul, când fiecare îşi cunoaşte locul, de la masculul cel mai războinic la femela cea mai supusă. Aceste înfruntări, adesea crunte, sunt necesare pentru a evita orice neînţelegeri ulterioare şi de a instala starea de pace. Să exemplific printr-un tablou: "Balada toamnei" – ciobani cu oi şi măgăruşi în transhumanţă. Oile din prim plan sunt oi hârbare care mănâncă din mâna ciobanilor sau din hârb (oală, în Transilvania) – sunt oi dominante ce alcătuiesc legătura reală dintre cioban şi restul turmei. Ciobanul dirijează doar această oaie, celelalte o urmează. Măgăruşii constituie nucleul social al turmei. Poartă toată averea ciobanului. În desagi sunt mieii sau căţeluşii care încă nu pot umbla. O familie mobilă, organizată, o transhumanţă.

Fiecare mişcare, atitudine, facies, îşi au propriile explicaţii comportamentale. Devin pictor animalier, creez compoziţii în atitudini fireşti; în fundal plasez un décor adecvat mediului autentic iar omul care-i veghează este specific ţinutului respectiv.

În "Enigma Otiliei" Călinescu spune: "Un munte de noroi se apropie de şareta noastră" – sunt bivoli. Scriitorii pictează şi ei, o fac cu sufletul dar pe baza cunoaşterii.

Drumuri şi poteci în anotimpul sintezelor

Omul, artistul (ce titulatură omagială), nu se regăseşte sub aspectul lui fizic în imaginaţia amatorului de tablouri. O studentă de la Filologie îşi imagina după vizionarea unor tablouri cu cai: "este înalt, brunet, cu ochii albaştrii" – afară de ochi, restul rămâne o doleanţă a tinerei imaginaţii. Încerc o altă caracterizare realizată de scriitorul Aurel Rău: "un om în halat alb, nu voinic, nu înalt, expeditiv, timid, dinamic, deci nu un om de zăpadă, cu ceva din bucuria unui copil ce descoperă o comoară", parcă se apropie de realitate.

Nu mă consider un artist, acest atribut are o valoare postumă, doresc să etalez în imagini valoarea unui sentiment legat de cunoaşterea omului alături de care trăim, a pământului şi vietăţilor sale prin care trăim. În expoziţii caut să ofer o părticică din respiraţia pământului şi a oamenilor din spaţiul transilvănean. Omul tablourilor mele îmbracă, cel mai adestea, înfăţişarea femeii, prezenţă responsabilă în viaţa agriculturii tradiţionale, dar şi contemporane, copleşită de trudă şi de îndatoririle sociale. O totală reconsiderare a rolului femeii în viaţa satului, un profund omagiu. Ideea care circulă în lume este că noi, cei care lucrăm în agricultură suntem abrutizaţi de preocupările noastre profesionale, ceea ce consider că este o inexactitate. Un Rebreanu în proză, Coşbuc în poezie, Enescu în muzică, Grigorescu în pictură s-au inspirat şi au creat din căldura pământului românesc.

Am participat la emisiuni televizate unde am fost chestionat asupra preţului tablourilor mele, ele fiind mult prea reduse. Eu socot că nu trăim în America unde valoarea unei opere de artă este dictată de preţ. Am un buget echilibrat, sunt pensionar, cu o pensie sub nivelul unui portar. În valoarea unui tablou (nu valoarea artistică, desigur) includ preţul fondului, al culorilor, ramele mi le confecţionez singur ca să mai reduc din preţul de cost, deplasările pe teren în căutare de subiecte etc., ajungând la un preţ rezonabil. La deplasări mai beneficiez de prevederile Legii 42 acordate luptătorilor în Revoluţie. Sigheros, un remarcabil grafician mexican, spunea: "*Arta pentru a penetra în mase trebuieşte să fie accesibilă valoric şi apropiată ca imagine percepţiei populaţiei*". Este foarte adevărat. Testez în permanenţă aprecierile pozitive sau criticile aduse de beneficiari. Dezvolt ideile mele dar ţin cont şi de părerile lor. Nu mă izolez estetic, izolarea o concep doar prin tehnologia proprie de lucru, pe care o supun unei continue remanieri şi exigenţe în funcţie de materialele noi de care dispun şi de evoluţia estetică a propriei mele imagini artistice asupra subiectului dat.

Am pictat portrete ale unor scriitori, istorici, academicieni, cercetători, colegi etc. Nu am pictat personaje supuse omagiilor şi falselor aplauze dictate de cele mai umilitoare fenomene de masă. Am participat la Revoluţie, plin de speranţe, am sperat într-un miracol şi ne-am trezit într-un coşmar. Ne izolăm unii de alţii, ne interesează doar banul şi ne izbim de sărăcie. Dorim artă şi atârnăm obiectele pe pânză când le-ar sta mai bine într-o debara. Constatăm starea de neofilie fiziologică – de nedezvoltare, de stagnare comportamentală, generalizată în rândurile tineretului – dar nu numai, putem vorbi de o neofilie politică ale cărei consecinţe le suportăm de 13 ani. Am ajuns la o vârstă când în jurul meu este un gol. Un copil de pe scara blocului mă întreabă: - "Tu ai prieteni? – Da. – Şi ei sunt tot atât de bătrâni ca şi tine?" Era să-i răspund că ei nu mai sunt. Mai bine să vorbim despre Eutonie – avem un fizic bătrân dar sufletul ne rămâne veşnic tânăr. Avem nevoie de încurajare, de alinare, de iubire. Avem un surplus de afecţiune pe care suntem gata să o dăruim.

Transmit pe această cale un mesaj pentru retină şi suflet – încerc cu o pictură.

Echinocţiul de toamnă 2003 ■

Ecouri ale verii 2003

Vara aceasta cancelarul Schroeder s-a dus totuşi în Italia. La Verona, el a putut vedea „Carmen", opera lui Bizet, dar dacă s-ar fi dus la Pesaro, ar fi putut viziona magnifica încheiere a Festivalului Rossini, cu „Contele Ory". Un regal cu noul tenor minune, tânărul peruan Juan Diego Florez, într-un Teatro Rossini impecabil întreţinut, cu un public rafinat, fără uralele exagerate ale galeriei, atât de la modă, mai nou.

Altă atmosferă la Salzburg, unde ziariştii germani acreditaţi la Festival se aşteaptă de acum la o prezenţă accentuată a forţelor aeriene în cultură, de vreme ce a 75-a aniversare a lui Karl-Heinz Stockhausen s-a făcut printr-o demonstraţie aeriană: un cvartet de coarde prezentat drept cvartet de elicoptere.

De altfel, al doilea an sub conducerea lui Peter Ruzicka arată un succes de casă, deşi comentariile jurnaliştilor, vorbind despre necesitatea modernizării Festivalului, folosesc sintagma: „un festival pentru cetăţeanul dezorientat".

Din Mexic, în *El Angel* (suplimentul cultural al ziarului *Reforma*), scriitorul andaluz Justo Navarro descoperă că arşiţa acestei veri se manifestă precum într-o piesă de literatură fantastică: „Căldura asta mă termină !" devine fapt real. Ar trebui aşadar să ne obişnuim cu gândul că, dacă lucrurile merg aşa mai departe, vom muri pur şi simplu din nimic, din cauza vremii.

În Franţa, o vară într-adevăr ucigaşă, cu mii de morţi în august, mai ales printre oamenii în vârstă, lăsaţi doar în grija unui personal angajat de familia plecată în concediu, şi datorită administrării unei medicaţii sedative, aşa cum este obiceiul. Dar şi istoria vorbeşte de valuri groaznice de căldură în Franţa: în 1636, cu o jumătate de milion de morţi, în 1718, aproximativ 700.000 (conform lui Emmanuel Le Roy Ladurie, *Istoria climei*).

Încălzirea climei este totuşi o realitate. De altfel, guvernul american se confruntă cu mari presiuni din partea organizaţiilor de protecţia mediului şi din partea unor guverne străine, să semneze acordul de reducere a emisiilor de noxe în atmosferă. Două teme de reflecţie: pulverizarea în ultima vreme a unei uriaşe banchize de circa 150 de mile pătrate, de pe teritoriul nordic canadian, care a rezistat circa 3.000 de ani, dar acum se topeşte, şi dezbaterea acerbă asupra deschiderii exploatărilor de petrol din nord-estul statului Alaska, de la Marea Beaufort, în Arctic National Wildlife Refuge.

Aniversări

Saxofonistul de jazz Wayne Shorter are 70 de ani.

Actorul Richard Attenborough a împlinit 80 de ani.

Societatea "Eranos" din Elveţia a ajuns şi ea la 70 de ani.

30 de ani de la puciul împotriva preşedintelui chilean Salvador Allende.

Conform informaţiilor mai noi, se consideră că nici una din cele două supraputeri n-au putut folosi la nimic „socialismul în libertate" al lui Allende. La 11 septembrie, un concert aniversar pe stadionul din Santiago, acolo unde au fost adunaţi şi maltrataţi atâţia oponenţi ai lui Pinochet.

Arhitectul instalaţiilor olimpice din Tokio, un uriaş al modernismului, a împlinit 90 de ani: Kenzo Tange.

O aniversare americană la firma Chevrolet: legendarul model Corvette a ajuns la 50 de ani, circulă şi este prezent peste tot în lume, până în ziua de azi.

Despre prezenţa Americii în lume,

însă dintr-o altă perspectivă, aflăm din *Literaturnaia Gazeta*, unde, în articolul "Arhitecţii unei noi ordini", datorită căutării agresive de asociaţi „civilizatori" în lumea occidentală, înainte şi după războiul din Irak, americanilor li se reproşează un anume „iacobinism bolşevic, chiar dacă în formă capitalistă".

"Bolşevicii au pornit de la convingerea că socialismul se va instaura prin reducerea la tăcere a opozanţilor săi, dar s-au înşelat."

Literaturnaia Gazeta face şi un calcul aritmetic al scăderii popularităţii lui George W. Bush, în funcţie de numărul militarilor americani decedaţi în Irak după încetarea războiului.

Dacă vorbim de noua ordine, poate decesul la 95 de ani al lui Edward Teller, fizician prodigios de creativ şi expert în armament, ne-ar putea limpezi efectul anumitor influenţe personale asupra istoriei. De numele lui Teller sunt legate aspecte controversate, pornind de la rolul său în procesul lui J. R. Oppenheimer, conducătorul proiectului bombei atomice americane din cel de-al doilea Război mondial. Refugiat din Ungaria natală, a jucat un rol minor în proiectul bombei atomice, dar a pus bazele laboratorului în care a şi creat bomba cu hidrogen, mai puternică şi mai eficace. Imaginea hollywoodiană a strategului militar nebun, figura celebrului Dr. Strangelove al lui Kubrick, în care criticii îl văd pe Teller însuşi, acoperă rolul jucat de el în crearea Iniţiativei de apărare strategică (sistemul de apărare anti-rachetă) american al lui Ronald Reagan şi în conceptul de apărare prin sateliţi militari activi, cunoscut sub numele de „Războiul stelelor" (Star Wars).

Interesantă de amintit aici este opinia expusă în New York Times: „Poate că Edward Teller va fi mişcat lucrurile un pic mai repede ici şi acolo. Însă chiar şi fără el, lumea de azi n-ar fi fost mult prea diferită"...

Tema Europei frământă în continuare conştiinţele. În *Süddeutsche Zeitung* s-a prezentat activitatea tenace a ministrului culturii din Danemarca, Brian Mikkelsen, de „de-socialdemocratizare a ţării", în contextul Uniunii Europene. Dar cum poate oare arăta o asemenea întreprindere şi la ce rezultat poate ea duce? Confruntarea valorilor se referă de fapt la o schimbare de sistem, la o transformare spiritual-morală.

În Germania, unde se vorbeşte foarte mult despre un „Memorial al deportării", voci precum cea a lui Günther Grass consideră un asemenea memorial drept o misiune a Europei întregi şi nu doar una germană. Memoria celor năpăstuiţi în şi de pe urma războiului este însă atât una transnaţională cât şi una legată de cei ce au suferit ori au fost ucişi prin faptele sau datorită eşecurilor propriei naţiuni.

Încercarea din 2002 a lui Michnik şi Krzeminski de a muta un asemenea „Centru împotriva deportării" în Breslau (Wroclaw) în Polonia cunoaşte un refuz total din partea intelectualilor polonezi şi germani: „nu va aduce nici un folos prelucrării critice a istoriei". Există temerea interpretării „conflictelor sociale exclusiv prin categorii etnice" (*Neue Zürcher Zeitung*)

Tot în Germania, decesul cineastei Leni Riefenstahl, creatoarea unor celebre filme propagandistice naziste, reaprinde unele discuţii istorice şi etice. Văzută de unii ca o „maşină de luptă de carieră", iar de alţii ca o „bizară icoană mediatică", se consideră că avut de luptat din greu ca să se transforme dintr-o „rocă bazală nazistă, demnă de ură", într-un „svelt model pentru vârsta a treia a culturii globaliste occidentale".

Oricum „o bucăţică de Germanie neplăcută a murit" odată cu ea.

În *Neue Zürcher Zeitung*, Peter W. Jansen scrie despre moartea regizoarei favorite a lui Hitler: "Rareori a existat atâta concordanţă între un beneficiar, care eşuase ca artist şi artista care l-a ajutat să dea expresie materialului care trăia în el. Nu se mai pot deosebi, în regizările marşurilor şi procesiunilor, în iconografia politică a puterii, imaginea de replică, de imaginea filmică, organizată ca o compoziţie vizuală... Montajul, o operă de ireproşabilă frumuseţe – care impregnează încă o dată filmul de voinţa de artă – este exclusiv opera lui Riefenstahl. În el domneşte un anume terorism al frumuseţii, de care se poate intoxica după dorinţă sufletul nevinovat".

În *Le Nouvel Observateur*, într-un material-dezbatere, filosoful iranian Dariush Shayegan apără existenţa valorilor universale. El descoperă în multiculturalism o tendinţă extremă, anume de a deveni un fel de "politică identitară" în care "noţiunea de cultură se amestecă în mod infailibil cu o identitatea etnică redusă la maximum". Shayegan spune: "De fapt, toate civilizaţiile sunt etnocentrice, chiar şi Islamul, cu toate învăţăturile sale despre toleranţă. Abia foarte târziu, datorită începutului modernităţii, în Apus a luat naştere o nouă viziune asupra lumii. Oamenii au început să se îndoiască de exclusivitatea cu care se puneau semne de egalitate între virtuţi şi calităţile propriei etnii sau religii. Şi oamenii au început să se intereseze de ceea ce este comun tuturor oamenilor, dincolo de particularităţile şi de atavismele tradiţionale. Iar aceasta mulţumită unei însuşiri care este împărtăşită de toţi oamenii, indiferent de rasă, limbă ori însuşiri etnice: anume raţiunea".

Ultima sa carte se numeşte "La lumiere vient de l'occident" (Lumina vine din Apus) şi se bucură de mare atenţie în Iran.

Dar iată că există şi filosofi ai spiritului, după cum este considerat neuropsihologul Lutz Jaenke. Cercetările sale asupra activităţii cerebrale îl conduc la concluzii demne de toată atenţia. "Creierele muzicienilor sunt extraordinar de potrivite pentru a studia plasticitatea cerebrală, deoarece mulţi dintre profesionişti încep încă din copilărie şi studiază adeseori multe ore pe zi, pe parcursul întregii vieţi. Acest fapt influenţează părţile de creier care participă la îndemânarea digitală, la iscusinţa mâinii („îndemânare")." ■

Pagină realizată de
SORIN T. ŞTEFAN

A fost odată în vest

■ *Paul Lowry*

În 30 august anul acesta, Charles Buchinski a murit la vârsta de 81 de ani, din cauza unei pneumonii. Sunt sigur că puţini dintre cititorii noştri ar fi dat atenţie acestei morţi, chiar dacă ar fi fost o ştire pe prima pagină a ziarelor din România. Şi la fel s-ar fi întâmplat lucrurile şi în America. Totuşi, milioane de iubitori ai filmului ar fi recunoscut pe loc numele lui Charles Bronson, actorul american cu figura necizelată, care a jucat în 93 de filme în cei 47 de ani de carieră cinematografică. O dată Bronson s-a descris pe sine în felul următor: "Cred că arăt ca o carieră de piatră pe care cineva a dinamitat-o".

Charles Bronson s-a născut la 3 noiembrie 1921, în Ehrenfeld, Pennsylvania, fiind unul dintre cei 15 copii ai unei familii de emigranţi lituanieni. Se pare că pe când era copil în familie nu se vorbea limba engleză. În timpul adolescenţei a lucrat ca miner în mine de cărbune şi a practicat boxul. El a reuşit singurul din familie să termine liceul, fiind un tânăr dificil.

În 8 decembrie 1941, când America a intrat în cel de-al doilea Război Mondial, Charles s-a înrolat în armata Statelor Unite. A luptat în cadrul Forţelor armate aeriene (astăzi United States Air Force). După război şi-a plătit, cu banii câştigaţi în timpul cât a fost în armată, studiile de artă, pasiunea sa de o viaţă. A lucrat o perioadă ca scenograf în Philadelphia, Pennsylvania, plecând apoi spre vest pentru a se înscrie la Pasadena Playhouse, în California, şi astfel şi-a început, în studenţie, cariera de actor.

Primul său rol de film a fost în *The People Against O'Hara (Poporul contra lui O'Hara)*, în 1951. A lucrat mult pentru televiziune între anii 1953 şi 1967. Cu toate acestea s-a făcut cunoscut datorită cinematografiei. Regizorul italian Sergio Leone i-a oferit rolul principal în westernul clasic *A Fistful of Dollars (Pentru un pumn de dolari)*, în 1963, dar Bronson a refuzat oferta şi rolul a fost jucat de Clint Eastwood, cel care a făcut faimos genul "spaghetti western" în întreaga lume. Înainte de aceasta, în 1960, Bronson făcuse parte din distribuţia filmului *The Magnificent Seven (Cei şapte magnifici)*, alături de Yul Brinner, James Coburn, Steve McQueen, Robert Vaughan şi actorul german Horst Buchholz. Filmul era o nouă versiune a peliculei clasice japoneze *Cei şapte samurai*, a lui Akira Kurosawa. Au urmat apoi alte filme exemplare: *The Great Escape (Marea evadare)* 1963, *The Dirty Dozen (Doişpe oameni răi)* 1967, *Once Upon A Time In The West (A fost odată în vest)* 1969, cu Henry Fonda. *The Valachi Papers (Dosarele Valachi)* a apărut în 1972. Era povestea unui mafiot în anii de constituire a mafiei americane.

Charles Bronson devenise un actor de film recunoscut în Europa, dar în propria sa ţară a ajuns la acelaşi statut doar în 1974, când a jucat rolul principal în filmul *Death Wish (Ultima dorinţă)*. Aici interpreta rolul unui arhitect care a început să caute răzbunare după ce soţia şi fiica îi fuseseră violate şi ucise. Au urmat încă patru serii ale acestui film, ultima în 1994. Ele au produs o reacţie controversată în America, din cauza subiectului lor, dar au avut în acelaşi timp un succes extraordinar. Atingeau o coardă sensibilă a multor americani care constatau faptul că erau neputincioşi în faţa criminalităţii ce nu mai putea fi ţinută în frâu. Pentru că nu erau în stare să îi pună la punct pe criminali ei înşişi, făceau acest lucru la cinematograf, prin intermediul lui Charles Bronson. El era cel care dădea viaţă viselor lor. Imaginea lui de răzbunător dur, hotărât şi neîndurător a avut un puternic impact asupra psihicului americanilor.

De-a lungul unei cariere remarcabile, Charles Bronson a ieşit doar rareori din tiparele personalităţii sale. Era "adevărat" în roluri precum acelea din westernuri sau din *Death Wish (Ultima dorinţă)*. Când mă gândesc la el îl compar cu Clint Eastwood şi Lee Marvin, dintre actorii americani. În filmele sale era genul de om raţional şi dur. Italienii îl porecliseră "Il Brutto" (Urâtul), iar răufăcătorii învăţau repede că era periculos. Totuşi, exista o anume blândeţe care ieşea la iveală din când în când, în unele dintre partiturile sale, ca aceea a lui Bernardo în *The Magnificent Seven (Cei şapte magnifici)*. Ca şi John Wayne, el a jucat roluri care i-au adus recunoaşterea. Faima lui se baza pe imaginea de bărbat dur. În 1971 a câştigat premiul Globul de Aur pentru roluri masculine, la categoria "World Film Favourite", împreună cu actorul Sean Connery. Charles Bronson nu a fost niciodată răsplătit cu premiul Oscar, dar fanii nu au încetat nicicând să meargă să îi vadă filmele. Cu toate că mai târziu alte stele de cinema l-au eclipsat, el a fost cel care, alături de Eastwood, a fost un deschizător de drumuri şi a schimbat faţa cinematografiei. S-a căsătorit de trei ori şi a jucat în 15 filme alături de a doua lui soţie, Jill Ireland, care a murit în 1990, după 21 de ani de căsnicie.

Filmul pe care eu îl prefer dintre toate cele în care a jucat Charles Bronson este unul mai puţin cunoscut, intitulat *Hard Times (Luptătorul din New Orleans)*, apărut în 1975. Acţiunea se petrece în timpul recesiunii economice din anii 1930, din New Orleans. Este un film simplu despre un vagabond care îşi câştigă existenţa luptând cu orice mijloace, disputând meciuri cu mâna goală cu oricine şi cu toţi. Personajul Chaney este un bărbat care vorbeşte puţin, dar are pumni ucigători. Jill Ireland joacă rolul principal feminin, iar James Coburn interpretează rolul managerului lui Chaney. Cunoscutul actor Strother Martin joacă rolul lui Poe, un fost student la medicină, dependent de droguri, care îngrijeşte rănile lui Chaney. Acest film este plin de realism şi onestitate. Eu îl consider printre cele mai bune din repertoriul lui Charles Bronson.

În 1998, Charles Bronson a suferit o operaţie la şold şi la scurt timp după aceea s-a căsătorit cu Kim Weeks, cea de a treia lui soţie. Ultimii ani i-au fost marcaţi de boală. Cei mai mulţi dintre noi nu ştiu faptul că era un artist desăvârşit şi un soţ devotat.

Iată câteva dintre filmele pe care vă recomand să le vizionaţi, dacă vreţi să vă formaţi o părere obiectivă asupra carierei de actor de cinema a lui Charles Bronson: *The Magnificent Seven (Cei şapte magnifici)*, *The Great Escape (Marea evadare)*, *The Dirty Dozen (Doişpe oameni răi)*, *Once Upon A Time In The West (A fost odată în vest)*, *Death Wish (Ultima dorinţă)* şi *Hard Times (Luptătorul din New Orleans)*.

■

Traducere realizată de
Lucia Neiescu

Erată

În prezentarea poetului american Paul Lowry, din *Tribuna* nr. 25, p. 24, primul paragraf se va citi: "Paul Lowry s-a născut în 1948 în Union, Carolina de Sud, SUA, într-o familie de muncitori din industria textilă. Strămoşii săi au emigrat în America în 1720 din Irlanda, unde veniseră, în 1690, din Scoţia. Rădăcinile sale sunt de origine celtică."

Binoclul, pocnitoarea şi regele supărat erotic

■ *Mihai Dragolea*

Într-o amiază de soare blând, mă preumblam şi eu prin centrul aglomerat al urbei, la loc central, cu sumedenie de oameni de afaceri dotaţi cu telefoane mobile, grăbiţi, concentraţi, care ascultând, care vorbind la telefoanele încinse de atâta utilizare, chiar şi pe trecerea de pietoni. Nu lipseau nici trecătorii ceva mai degajaţi, căscând gura mare la vitrine, comentând ceea ce se vede la luciul lor; cupluri şi grupuri de tineri veseli, povestind cu evidentă plăcere. Pe marginea trotuarului, din loc în loc, femei bătrâne, gata să vândă şi ele flori de câmp, strânse în buchete mici, nişte buchete înzestrate cu o duioşie şi un farmec intruvabile la falnicele exemplare vândute pe tarabe special amenajate, strânse sub învelitori de-a dreptul sofisticate. Prin zarva generală apar şi individualităţi marcante, purtătoare şi vânzătoare de lucruri mai puţin obişnuite: vreo doi-trei ţigani oferă binocluri, preţul exprimat la simpla întrebare este de 700.000 mii lei, dacă te opreşti şi cercetezi obiectul, preţul scade până la 500.000 mii lei; se învârte printre trecători şi un fecior de 10-12 ani, tapetat pur şi simplu cu umeraşe şi linguri de lemn, cu dimensiunile variabile; într-o mână deţine şi o pocnitoare, tot de lemn, model vechi, ancestral de-a binelea, la numai 30.000 mii lei, funcţionează impecabil, zbârnâie de mama focului. Diferenţa de preţ dintre cele două obiecte e considerabilă, dar nu e numai una de preţ: ce dracu să mai vezi special cu un binoclu, totul se petrece acum la vedere; alcovul e un soi de maidam care apare fotografiat pe mai toate paginile revistelor şi ziarelor înconjurătoare, ceea ce nu trebuie văzut, nu iese la iveală prin mânuirea unui binoclu; cu pocnitoarea lucrurile se prezintă altfel: în primul rând contează şi uimeşte faptul că este confecţionată numai şi numai din lemn, nimic altceva; apoi, e remarcabil efectul pe care îl produce, ea poate irita, poate amuza, poate chiar speria. Cu tot aerul ei vetust, străvechea pocnitoare este mai caldă, mai umană, mai apropiată decât un binoclu. Pot demonstra diferenţa de calităţi, de virtuţi, cu un exemplu: scrie la gazetă că e greu şi cu regii *„La mai puţin de o săptămânădupă ce şi-a ales nevasta cu numărul 11 dintre miile de tinere din Swasiland şi după ce a fost pus într-o situaţie jenantă de publicarea unoe ir formaţii potrivit cărora soţia cu numărul 5 l-ar fi înşelat cu un sud-c frican mult mai tânăr, regele Mswati III (33 de ani) şi-a luat, joi, nevasta cu numărul 12. Fericita mireasă este Nomonde Fihlawas, de 18 ani, care a fost încoronată, luna trecută, regina concursului Miss Swasiland.“* Acum, ce contează că omul îl poate urmări pe regele poligam lecuindu-şi tristeţea după trădarea nevestei cu numărul 5 cu nurii nevestei cu numărul 12, bucuriile legale nu pot fi prea mult diferite de cele încercate cu plutonul deja existent, mare lucru deosebit n-ar dezvălui utilizarea unui binoclu. Pe când, aşa, din senin, pe neaşteptate, rotirea veselă a unei pocnitori ar putea produce reacţii surprinzătoare, cine ştie cum ar reacţiona şi regele, şi nevasta proaspătă din dotare….

■

Vigil Salanţiu *Pe Crişul Negru*

De vânzare

■ *Monica Gheţ*

…Totul, de la brînză pînă la creier – cel necomestibil (dar mai ştii?). Se vinde produsul funcţiilor avansate ale creierului, avînd aceeaşi căutare pe piaţă ca piesele industriei grele de fabricaţie locală. Cine se crede scutit de apelativul “proletar”, bine înfofolit în diplome, titluri, premii ş.cl. poate uită, ori nu-i convine se i se reamintească denumirea clasicizant înnobilată de istorie şi “lunga tradiţie de luptă” a vechiului “barbarism”: proletar: respectiv omul a cărui forţă de muncă e cumpărată de altcineva suficient de convins de profitul investiţiei sale. E omul “exploatat”, aşadar, cel ce doar îşi duce traiul, nu-l trăieşte, fiindcă nu este el “profitorul” priceperii sale (al forţei de muncă), ci altul, hoţomanul de “patron”, de boutique sau de minister, de teritoriu, nu mai contează… Nici o subtilitate a ştiinţelor socio-umane nu-l dizlocă pe marele sau micul “patron” din febrilitatea socotelilor. Dar ce e rău în faptul că unii se îmbogăţesc, au iscusinţa de a profita de pe urma “sudorii frunţii” altora, sudoare a frunţii ce tot mai rar de la braţe purcede şi tot mai des din tresărirea creierului unor trupuri în explozie numerică la aşezarea pe scaune? Nimeni nu ne opreşte să avem curaj şi iniţiativă, chiar dacă se zvoneşte azi, în tăvălugul globalizării, că cine susţine şi aplică formula umanistă “omul e stăpînul vieţii sale”, nu ştie ce vorbeşte. Dar nu e grav, nici finanţiştii nu prea ştiu ce vorbesc… şi adeseori par a nu fi convinşi nici de ceea ce gîndesc atunci cînd muncesc.

Deschideţi orice pagină de ziar la *Mica publicitate*, rubrica *vînzări* şi vezi găsi coloane interminabile ale ofertei înfruntînd cîteva timide pătrăţele rezervate cererii. Concluzia se impune de la sine: e totul de vînzare, dar cine mai cumpără ce? Ei bine, o singură marfă n-are limite de preţ: *imaginea*. Deşi o afli pretutindeni, e tot mai solicitată. Unii îşi vînd imaginea cu succes, dar profitul e mai mare cu imaginea altora – de regulă, cea negativă. Astfel, e înghesuială la machiori şi machieuze, la tratamentele şi farmecele de avantajat imagini ale *Imaginii*. Aşa cum pe vremuri, pragmatismul te obliga să-ţi cumperi bătrîni dacă nu-i aveai, astăzi, în plin cult al eternei tinereţi, trebuie să-ţi asiguri imaginea: din gras în suplu, din obosit în entuziast perpetuu, din pungaş în individ onorabil - de se poate şi cu funcţii, din prost în deştept, din mîrlan în “om de lume”, din şmecher în partener de afaceri, din lup în miel, din ţoapă în personalitate, din locatar la bloc în proprietar de vile, din votantul unei Legi în votantul alteia în folosul cîtorva, etc. Nici un efort nu trebuie precupeţit, nici un efort nu e prea mare cînd ai de cîştigat imaginea credibilităţii. Iar “credibilitatea” odată obţinută, cînd ai fost acceptat în clubul select al miruiţilor, să vină taraf şi chef să fie! Asta pînă ce muzica şi ciozvîrtele chermezei stîrnesc “haita” flămîndă. Atunci operaţiunea e reluată, cresc programele de divertisment cu premii, pe toate audio-video-canalele, pe site-urile net explodează oferte tentante, anesteziante împreună cu imagini ale nenorocirii altora, mereu ale altora. Dar printre toate acestea, în pofida bunei regii de transmisie, a machiajului abundent, se strecoară aidoma bălăriilor în culturi, perii albi şi ridurile spiritului critic - foarte temut şi detestat fiindcă dă semnalul dreptului la viaţă şi nu doar la supravieţuire al celorlalţi. Iar unde e drept nu încape tocmeală. Cel puţin o vreme.

■

SUMAR

Opinii
Ion Ghercioiu: Noua Constituţie a României • 2
editorial
Alexandru Vlad: Caravelele lui Antunes s-au oprit la Neptun • 3
Carte
Titu Popescu: Singularizarea creatoare • 4
Valentin Taşcu: Portret de grup cu Laurenţiu Ulici • 5
Dorin Mureşan: Poeme religioase • 5
premiul Nobel pentru literatură
Virgil Stanciu: Un Nobel pentru Africa de Sud • 6
Comemorare
Mircea Muthu: „Stampe de sărbătoare" • 7
proză
Radu Ţuculescu: Iapa Ema şi corespondenţa • 8
Bogdan Ulmu: File dintr-un jurnal teatral • 9
remember
Lionel D. Roşca: Radu Tudoran. Toate pânzele sus! (2) • 10
arhiva
Epistolar inedit: Aurel Dumitraşcu – Gheorghe Azap (I) • 12
poezia
Daniel Moşoiu • 14
Interviu
Dumitru Covalciuc • 15
atitudini
Ovidiu Pecican: Valea Vaserului • 17
muzică
Oleg Garaz: Toamna muzicală la Cluj • 18
arte
Virgil Salanţiu • 19
Livius George Ilea: Veriga lipsă • 24
film
Ioan-Pavel Azap: Chicago • 20
flash-meridian
Sorin T. Ştefan • 21
Corespondenţă din SUA
Paul Lowry: A fost o dată ca niciodată în vest • 22
Salonul defavorizatului
Mihai Drăgolea: Binoclul, pocnitoarea şi regele supărat erotic • 23
teledependenţa
Monica Gheţ: De vânzare • 23

ABONAMENTE

CU RIDICARE DE LA REDACŢIE:
60.000 lei – trimestru
120.000 lei – semestru
240.000 lei – un an

CU EXPEDIERE LA DOMICILIU:
90.000 lei – trimestru
180.000 lei – semestru
360.000 lei – un an

Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacţiei (Cluj-Napoca, str. Universităţii nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poştal la adresa: Revista de Cultură Tribuna, cont nr. 5010.9575592 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.

arte

Veriga lipsă

■ *Livius George Ilea*

Nesusţinute de coerenţa unui program special, după 1989, tentativele de recuperare a reperelor valide, fundamentale, oferite de climatul de un dinamism fără precedent al vieţii artistice româneşti interbelice s-au stins treptat materializându-se, cu câteva excepţii notabile, sporadic şi aleatoriu sau prin simple, conjuncturale declaraţii de intenţii.

Extinzându-şi aria de cercetare a publicaţiilor româneşti preocupate de artă*, a personalităţilor implicate în consemnarea şi evaluarea fenomenelor artistice autohtone până în jurul anilor 1900, Rodica Pascu îşi orientează investigaţia preliminară înspre descoperirea filiaţiilor şi precursorilor cronicii şi criticii de artă interbelice.

Reviste precum "Contemporanul", "Sămănătorul", "Luceafărul" sau "Literatorul", intrate în conştiinţa publică prin prisma istoriei literaturii sunt amintite aici pentru spaţiul pe care-l acordau începând cu primele lor numere cronicii de artă, menţionându-se şi modul lor de prezentare grafică în raport cu tendinţele lor ideologice declarate.

Contribuţia teoretică este amintită printr-un prim manifest, legat de numele lui Şt. Luchian, intitulat "Sciziunea artistică", inclus ulterior în programul societăţii "Ileana" (1897-99), care avea drept subtitlu un modern deziderat cultural: "Societate pentru Răspândirea Gustului Artistic în România". Este enunţat aici şi refuzul participanţilor de a se autoproclama "campionii unei arte noi", o problemă care ulterior va preocupa şi critica de artă interbelică atunci când se va referi la "Şcoli".

Încercarea de contura statutul, rolul şi importanţa criticului prin prismă istorică prilejuieşte autoarei prezentarea unor personalităţi ale timpului implicate nemijlocit în reflectarea fenomenului artistic, a tipului de critică practicat, "impresionist" sau profesionist.

Sunt amintiţi Tudor Arghezi, Francisc Şirato, N. N. Tonitza, Ştefan Neniţescu – autor al unei interesante "Istorii a artei ca filozofie a istoriei"(1925), Aurel D. Broşteanu sau Jacques Lassaigne (care constată lipsa unui statut bine determinat al criticului de artă). Este citată opinia de dată recentă a lui A. Pleşu, care fără a lua în considerare datele obiective privind firavele tentative de "implementare" ştiinţifică a studiilor de istoria şi teoria artei în epocă, deplânge lipsa unui aparat terminologic specific care face spectacolul intelectual oferit de critica de artă interbelică "mult mai palid, mai arbitrar, mai inconsecvent". O încercare de clasificare a cronicarilor de artă este întreprinsă pe baza apartenenţei acestora la un grup profesional sau de interese: cronicari-artişti, literaţi, cadre didactice sau colecţionari.

Disputele tradiţionalism versus modernism sunt purtate în cadrul înfăptuirii României moderne. Specificul naţional este prezentat cu distincţia făcută de L. Blaga între etnic şi naţional (identificabil "prin ritmul lăuntric, prin felul cum tâlcuieşte o realitate, prin adânca afirmare sau tăgăduire a unor valori şi prin ocolirea altora").

"Noul Clasicism" este pus în contextul tradiţiei, artei populare şi artei religioase de sursă bizantină, numind şi artişti transilvăneni congeneri: Tasso Marchini, Sabin Popp, Sandor Szolnay, Letiţia Munteanu, Hans Eder, Sandor Ziffer, Eugen Pascu ş.a., constituindu-se de fapt ca o reacţie împotriva disoluţiei formei plastice şi a subiectivismului exacerbat manifestat de mişcarea de avangardă.

Rodul unei ample munci de documentare, prezentările publicaţiilor "Revistei Fundaţiei Regale", "Arta şi Tehnica Grafică" sau a efemerelor reviste de avangardă reconstituie parfumul şi culoarea unei epoci în care, în pofida carenţelor terminologice, problemele artei au fost dezbătute cu cea mai mare seriozitate, în consonanţă şi sincrone cu dezbaterile purtate în marile centre artistice europene. Analizând discursul vizual în publicaţiile de avangardă, autoarea descoperă clivaje între discursul teoretic şi vizual al acestora, oscilaţiile între polii tradiţionalişti şi moderniştii efectuându-se cu moderaţie, sub semnul echilibrului şi fără excluderi reciproce. Discursul tranşant, extremist al avangardei are în aceste circumstanţe o slabă aderenţă la artiştii vremii şi cu atât mai puţin la publicul larg sau la criticii şi cronicarii specializaţi.

Fără a avea pretenţia de a epuiza sursele primare ale studiului întreprins, Rodica Pascu realizează structura unei posibile istorii a fenomenului artistic interbelic. Catalogarea personalităţilor implicate şi a opiniilor acestora, preocuparea pentru calitatea discursului vizual promovat şi sublinierea temelor principale reflectate şi dezbătute în publicaţiile timpului recomandă această carte drept o sursă documentară extrem de utilă pentru cercetătorii în domeniu. Publicului larg i se oferă şansa unei lecturi agreabile şi instructive, prilejul de a avea revelaţia unor ascunse linii de forţă care străbat spaţiul artistic românesc modern în căutarea unui model identitar ideal şi reclamându-şi vocaţia universalităţii. ■

Notă:
* Pascu, Rodica, *Publicistica de artă interbelică*, Timişoara, Editura Marineasa, 2002